

PROJEKT STRATEGII ROZWOJU GMINY SZUMOWO

2023 - 2030

Spis treści

1.	Wstęp	4
2.	Metodologia Strategii Rozwoju Gminy Szumowo na Lata 2023-2030	7
2.1.	Pojęcie Strategii Rozwoju	8
2.2.	Wymogi prawne opracowania	9
2.3.	Procedura formułowania Strategii Rozwoju Gminy Szumowo	10
3.	Diagnoza Gminy Szumowo	12
3.1.	Położenie geograficzne i podział administracyjny	12
3.2.	Uwarunkowania demograficzne	14
3.3.	Edukacja i wychowanie	22
3.4.	Ochrona zdrowia	25
3.5.	Pomoc społeczna	26
3.6.	Kultura i sport	29
3.7.	Aktywność obywatelska mieszkańców	32
3.8.	Bezpieczeństwo publiczne	34
3.9.	Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody	36
3.10.	Dziedzictwo kulturowe oraz turystyka	50
3.11.	Planowanie przestrzenne	54
3.12.	Mieszkalnictwo	56
3.13.	Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami komunalnymi	59
3.14.	Rynek pracy i bezrobocie	65
3.15.	Przedsiębiorczość i rolnictwo	68
3.16.	Gospodarka finansowa	78
4.	Gmina w oczach mieszkańców	85
5.	Wnioski z diagnozy – Analiza SWOT	90
6.	Główne problemy w obszarach strategii	96
7.	Plan operacyjny strategii rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023-2030 oraz kierunki interwencji rozwoju Gminy	98
7.1.	Misja i wizja	99
7.2.	Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia	100
8.	Wieloletni Plan inwestycyjny	110
9.	Część planistyczna	116
9.1.	Rozwój strategiczny Gminy Szumowo w latach 2023-2030	117
9.2.	Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie	117

9.3.	Spójność kierunków rozwoju Gminy z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa. Obszary strategicznej interwencji wraz z zakresem planowanych działań.....	121
9.4.	Model strukturalny funkcjonalno – przestrzennej gminy	125
10.	System realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych	131
10.1.	System realizacji strategii	132
10.2.	Wdrażanie Strategii	133
10.3.	System monitorowania i ewaluacji Strategii Rozwoju Gminy Szumowo	135
10.4.	Ewaluacja – ocena skutków wdrażania zapisów Strategii	137
10.5.	Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych	138
11.	Ramy finansowe oraz źródła finansowania	139
	Spis tabel	144
	Spis map	147
	Spis wykresów	149
	Spis zdjęć	152

ROZDZIAŁ 1

WSTĘP

Szanowni Państwo, Drodzy Mieszkańcy Gminy Szumowo, nowa Strategia Rozwoju Gminy Szumowo na 2023 – 2030 jest efektem wspólnych prac, zarówno pracowników urzędu i jednostek podległych, ekspertów zewnętrznych, a przede wszystkim Państwa – aktywnych mieszkańców, którzy poświęcili swój czas, by wspólnie odpowiedzieć na nurtujące nas pytania i przedstawić swoją wizję Gminy Szumowo za lat 10, wesprzeć nas w próbie odpowiedzi na pytanie: w jakim miejscu chcemy być, mieszkać, żyć, odpoczywać, czego oczekujemy i pragniemy dla siebie, dla naszych dzieci, rodziców, przyjaciół?

Efektom tej wspólnej refleksji jest niniejsza Strategia i zawarte w niej cele, które nakreśliśmy, a także obszary, w których razem chcemy działać i zmieniać naszą gminę. Podsumowując efekty kilkumiesięcznych prac, patrzę w przyszłość z optymizmem i dostrzegam Gminę Szumowo, która jest ponadlokalnym liderem współpracy, gminą, która podejmuje i podejmować będzie liczne inicjatywy, wprowadzać innowacyjne pomysły służące poprawie życia mieszkańców.

Chcemy budować dobre relacje sąsiedzkie z gminami ościennymi, których potrzeby i oczekiwania należy rozumieć, ale równocześnie podejmować działania oparte na obopólnych korzyściach. To, co szczególnie dla nas istotne i co można uznać za kluczowy czynnik sukcesu, to współpraca i relacje partnerskie z gminami sąsiednimi. Już dzisiaj bardzo mocno na siebie oddziałujemy, mamy liczne powiązania funkcjonalne. Wykorzystanie potencjału tej współpracy w znaczący sposób przyspieszy rozwój Gminy Szumowo.

Po przejściu procesu tworzenia Strategii widzę, że jesteśmy dumni z naszej gminy i 13 sołectw, które ją tworzą. Jesteśmy społecznością, która ma swoje tradycje, a lokalne różnice stanowią o naszej sile, jako wspólnoty samorządowej. Bo Mieszkańcy są nie tylko celem Strategii, ale równocześnie siłą te rozwiązania wprowadzającą.

Wybiegając w przyszłość, widzimy Gminę Szumowo, jako miejsce przyjazne mieszkańcom, małą Ojczyznę, z którą się identyfikują, gminę w ludzkiej skali, w której usługi są łatwo dostępne, znalezienie pracy nie stanowi problemu, sieć dobrze zorganizowanych szkół zapewnia wysoki poziom nauczania i każde dziecko ma zapewnione miejsce w przedszkolu oraz żłobku. Liczne atrakcje zapewniają możliwość spędzania wolnego czasu, a dobrze zorganizowana i sprawnie działająca komunikacja zbiorowa zapewniająca szybkie, komfortowe i bezpiecznie przemieszczanie się sprawia, że posiadanie samochodu staje się niekoniecznym luksusem. Powietrze, którym oddychamy jest czyste, nie obawiamy się wyjścia na spacer w zimowe popołudnie, nie sprawdzamy przed wyjściem, jaka jest jakość powietrza, bo zawsze jest co najmniej dobra.

Zależy nam bardzo, by przyciągać do gminy inwestorów, którzy z troską podchodzą do ochrony środowiska, a swoje firmy chcą rozwijać w sposób zrównoważony. Takich przedsiębiorców i inwestorów będziemy wspierać, wspólnie z nimi planować i budować rozwój gospodarczy naszej gminy.

Szanowni Mieszkańcy,

To jest nasza wspólna wizja, nasza odpowiedź na pytanie, jaką Gminę Szumowo chcemy. To wskazanie dalekosiężnego kierunku rozwoju, swego rodzaju "latarnia morska", która wyznaczać będzie kierunek.

Życzę sobie i Państwu, aby to nasze wspólne marzenie opisane w niniejszej Strategii jak najszybciej się ziściło.

**Wójt Gminy Szumowo
Jarosław Cukierman**

Opracowanie Strategii Rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023-2030 było procesem wieloetapowym, szeroko angażującym mieszkańców gminy i przedstawicieli lokalnych instytucji organizacji. Założeniem dokumentu było połączenie tradycji z nowoczesnością oraz pomysłów mieszkańców z wizją ekspertów zewnętrznych. Praca rozpoczęła się od stworzenia mapy problemów i wyzwań dla Gminy Szumowo w sześciu obszarach – środowisko, ekonomia, ludzie, życie, zarządzanie i mobilność. Lista wyzwań powstała w oparciu o analizę danych statystycznych, polityk i dokumentów strategicznych obowiązujących w gminie oraz literatury przedmiotu. Równocześnie prowadzone były wywiady bezpośrednie z wybranymi pracownikami Urzędu.

Przygotowana została także ankieta badająca opinię mieszkańców na temat jakości życia w gminie. Zakończenie tego etapu nastąpiło w na przełomie miesiąca września - października, a jego efektem było powstanie raportu diagnostycznego opisującego sytuację w gminie.

Dokument został uzupełniony o listę wskaźników, zaś sformułowane cele i kierunki zmian zostały zweryfikowane pod względem zgodności z dokumentami wyższego rzędu o charakterze krajowym i regionalnym. Sformułowano inne niezbędne elementy Strategii – m. in. system monitoringu.

ROZDZIAŁ 2

METODOLOGIA STRATEGII ROZWOJU GMINY SZUMOWO NA LATA 2023 - 2030

2.1. Pojęcie Strategii Rozwoju

Strategia Rozwoju jest dokumentem, który w jasny sposób wskazuje kierunki, w jakich powinna zmierzać gmina, aby zapewnić zrównoważony rozwój, a mieszkańcom poprawę jakości życia. Jej celem jest znalezienie odpowiedzi na pytanie, co trzeba zrobić, aby funkcjonować i rozwijać się w przyszłości. Strategia Rozwoju Gminy Szumowo to plan długofalowego działania Rady Gminy Szumowo, Wójta Gminy Szumowo wspierających go urzędników z Urzędu Gminy Szumowo oraz wszystkich, którym na sercu leży lepsze jutro gminy, wobec szans i zagrożeń wynikających ze zmieniającego się otoczenia i działań innych podmiotów. Zgodnie z zapisami Strategii Rozwoju działanie takie jest ukierunkowane przez wartości i opcje uznane przez społeczność lokalną, bazujące na wewnętrznym potencjale sił i uwzględniające jej wewnętrzne słabości.

Strategia Rozwoju ma charakter krótkookresowy tzn. obejmuje zwykle okres kilku lat. Dłuższa perspektywa dla potrzeb jednostek samorządu terytorialnego nie jest zasadna, ponieważ powoduje, że cele stają się mniej realne np. nie spełniają kryterium SMART (Konkretność, Mierzalność, Afirmatywność, Realistyczność, Określone w czasie).

Strategia Rozwoju nie może zawierać precyzyjnej listy inwestycji do realizacji, a jedynie wskazać te kluczowe, ponieważ z definicji jest to domeną Wieloletnich Prognoz Finansowych. Tak szczegółowe informacje mogą być umieszczane tylko w dokumentach, które zawierają stale aktualizowane plany finansowe. Popęśnienie takiego błędu spowodowałoby, że Strategia Rozwoju bardzo szybko straciłaby swoją aktualność i wystąpiłaby konieczność zmiany przez Radę Gminy Szumowo.

Warto zauważyć, że Strategia Rozwoju jest dokumentem „otwartym”, nie powinien być opracowaniem „zamkniętym w szafie”, o którym przypomina się tylko wtedy, gdy istnieje konieczność dodatkowego uzasadnienia dokumentacji aplikacyjnej do programu operacyjnego. Przyjmuje się, że mogą pojawić się czynniki wewnętrzne i zewnętrzne w istotny sposób wpływające na założenia dokumentu. Dlatego proces realizacji Strategii Rozwoju powinien mieć charakter dynamicznej ciągłości, uwzględniającej możliwe zmiany uwarunkowań, w celu ewentualnej korekty planów.

Strategia Rozwoju jest dokumentem, który w swoich założeniach ma być wzorem rozwoju gminy. Określa on m. in.: ostateczną wizję rozwoju, operacyjne i strategiczne cele wraz z zadaniami a także sposobem ich realizacji.

Dokument ten musi przede wszystkim wyróżniać się pewnymi cechami:

- Zawierać analizę sytuacji na danym terenie,
- Opracowywany plan działań musi odpowiadać na problemy tego obszaru,
- Powinien być oparty na zasobach lokalnych i wskazywać wyraźnie na oddolny charakter jego realizacji,
- Powinien zawierać opis kluczowych celów strategicznych,
- Powinien zawierać system monitorowania, aktualizacji i oceny.

Strategia Rozwoju stanowi podstawę działania gminy, programów i przedsięwzięć, a także polityki przestrzennej. Informuje o warunkach podejmowania i realizacji wszelkich działań w gminie. Podnosi wiarygodność wobec partnerów zewnętrznych, dla których niejednokrotnie stanowi podstawę oceny współpracy z gminą lub lokalizacji własnych działań na terenie gminy.

Stanowi podstawę korzystania przez gminę z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i innych zewnętrznych źródeł finansowania. Zgodnie z Dyrektywą Unii Europejskiej każda jednostka samorządowa powinna opierać swoje działania inwestycyjne współfinansowane ze środków Unii Europejskiej na planie strategicznym. Po wstąpieniu Polski do UE Strategia Rozwoju oraz Program Rozwoju są wskazywane, jako jedne z najważniejszych dokumentów (nadrzędne wobec innych dokumentów) w funkcjonowaniu jednostek samorządu terytorialnego, przedstawiające kierunki rozwoju jednostki na najbliższe lata.

Najważniejsze jest jednak, że Strategia Rozwoju tworzy platformę współdziałania wszystkich zainteresowanych podmiotów - głównych aktorów życia publicznego (mieszkańców, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń, przedsiębiorców oraz władz gminy), w celu wypracowania wspólnej przyszłości, odpowiadającej ich potrzebom.

2.2. Wymogi prawne opracowania

Podstawą prawną uchwalenia Strategii Rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023-2030 jest ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Zgodnie z art. 10e ust. 1 tejże ustawy gmina może opracować strategię rozwoju gminy, natomiast art. 10f ust. 2 określa, że projekt strategii opracowuje wójt oraz przedkłada go zarządowi województwa w celu wydania opinii, dotyczącej sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie, określonych w strategii rozwoju województwa.

Poprzednia strategia została opracowana w 2015 r., a do jej przygotowania posłużyły dane z lat 2012-2015. Strategia obowiązuje do końca 2022 r. Obecnie, w stosunku do tego okresu, zmieniły się uwarunkowania społeczne i gospodarcze m.in. dzięki absorpcji środków unijnych

i krajowych zmodernizowano szereg dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych oraz gminnych, zmieniła się skala infrastruktury technicznej (w tym zwłaszcza wodno-kanalizacyjnej, której długość w ostatnich latach zwiększyła się) oraz infrastruktura szkolnictwa.

Najważniejszym argumentem przemawiającym za aktualizacją strategii są ramy wieloletnie budżetu Unii Europejskiej, które zobowiązują gminę do opracowania wizji rozwoju uwzględniającej nowe wyzwania i polityki horyzontalne.

Powyższe przesłanki jednoznacznie wskazują, iż pożądane jest, aby Gmina Szumowo ponownie oceniła swój potencjał i uwarunkowania rozwoju, a także na nowo określiła cele i kierunki, które będą optymalne w nowych uwarunkowaniach.

2.3. Procedura formułowania Strategii Rozwoju Gminy Szumowo

Procedura formułowania Strategii Rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023-2030 jest złożonym procesem, w ramach, którego należy wymienić następujące etapy:

Etap I – Przygotowanie do wdrożenia:

- Decyzja samorządu o rozpoczęciu procedury formułowania strategii rozwoju lokalnego,
- Wybór zespołu ekspertów zewnętrznych,
- Przygotowanie ankietyzacji mieszkańców.

Etap II – Przygotowanie diagnozy:

- Zbieranie i analiza danych o gminie,
- Analiza dokumentów strategicznych lokalnych, regionalnych, krajowych i europejskich,
- Ocena przebiegu procesów rozwojowych w przeszłości,
- Analiza zasobów gminy oraz trendów społeczno-gospodarczych,
- Identyfikacja słabych i mocnych stron gminy,
- Określenie szans i zagrożeń rozwoju gminy.

Etap III – Hierarchizacja celów:

- Sformułowanie wizji i misji gminy,
- Opracowanie scenariuszy rozwoju gminy,
- Określenie strategicznych celów rozwoju,
- Określenie celów operacyjnych,
- Hierarchizacja celów.

Etap IV – Implementacja strategii:

- Konsultacje dokumentu ze społecznością lokalną,

- Określenie podmiotów, procedury oraz monitoringu w procesie wdrażania strategii,
- Przyjęcie Strategii Rozwoju przez Radę Gminy Szumowo,
- Realizacja projektów przyczyniających się do osiągnięcia celów strategicznych.

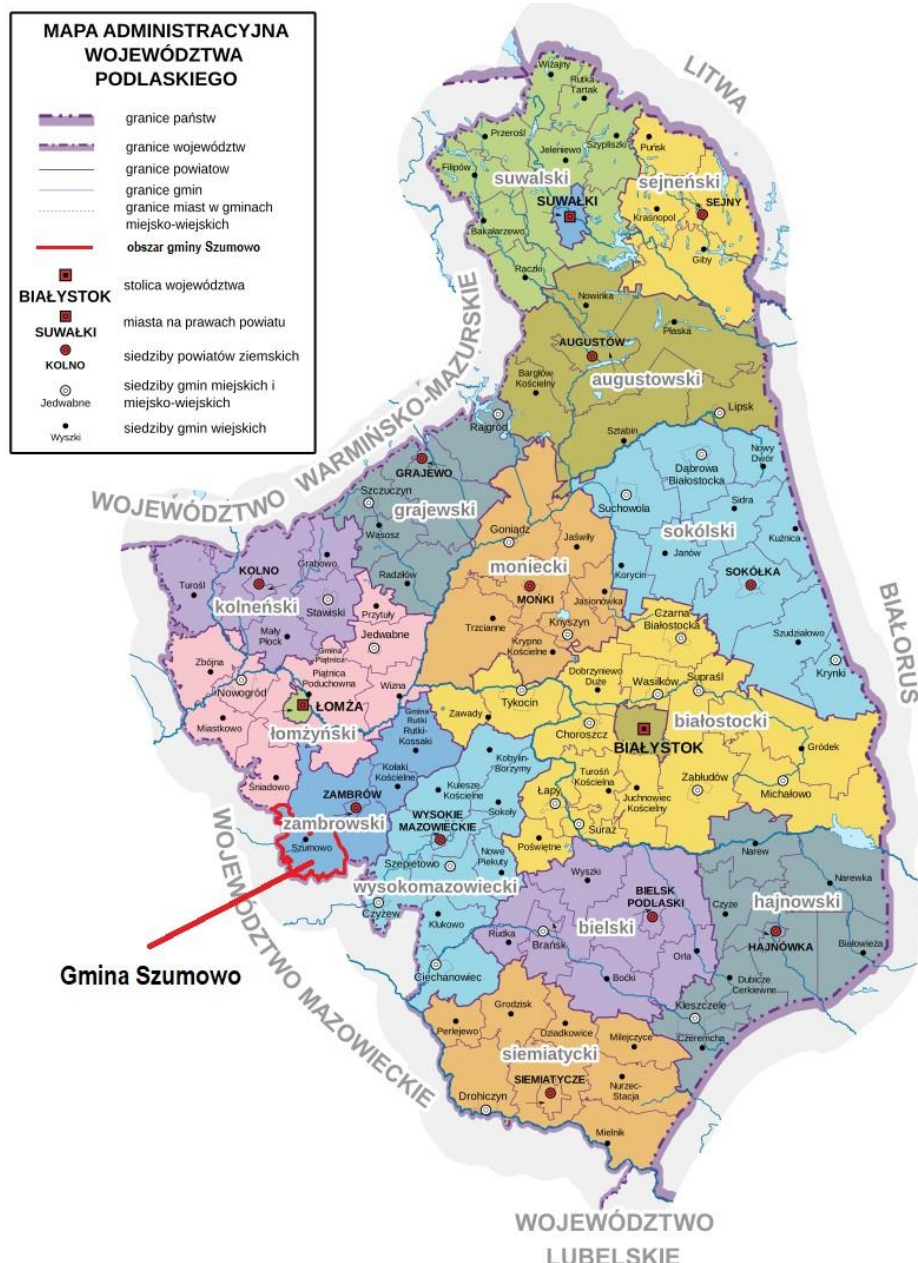
3. Diagnoza Gminy Szumowo

3.1. Położenie geograficzne i podział administracyjny

Gmina Szumowo jest gminą wiejską położoną w zachodniej części województwa podlaskiego, na terenie powiatu zambrowskiego. Jej powierzchnia wynosi 141 km², co stanowi 19,24 % powierzchni powiatu zambrowskiego oraz 0,7 % powierzchni województwa podlaskiego.

Położenie gminy Szumowo na tle województwa podlaskiego oraz powiatu zambrowskiego, przedstawiają poniższe mapy.

Mapa 1 Gmina Szumowo na tle województwa podlaskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wikipedia.org

Mapa 2 Gmina Szumowo na tle powiatu zambrowskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.gminy.pl

Gmina Szumowo graniczy od północy oraz wschodu z gminą wiejską Zambrów, od południa z gminą Andrzejewo, od południowego zachodu z gminą Ostrów Mazowiecka, od zachodu z gminą Stary Lubotyń, natomiast od północnego-zachodu z gminą Śniadowo.

Pod względem powierzchni, gmina Szumowo zajmuje trzecie miejsce w powiecie, a większe powierzchnioowo są gminy wiejskie: Zambrów oraz Rutki, co zostało przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 1 Powierzchnia gmin powiatu zambrowskiego oraz ich udział w powierzchni powiatu

Gmina	Powierzchnia (w km ²)	% powierzchni powiatu zambrowskiego
Kołaki Kościelne	74	10,10
Rutki	200	27,29
Szumowo	141	19,24
Zambrów (gmina miejska)	19	2,59
Zambrów (gmina wiejska)	299	40,79
Powiat zambrowski	733	100%

Źródło: Opracowanie własne

W skład gminy Szumowo wchodzi 20 miejscowości: Głęboch Wielki, Kaczynek, Kalinowo, Krajewo-Budziły, Łętownica, Mroczy-Stylongi, Ostrożne, Paproć Duża, Paproć Mała, Pęchratka Polska, Radwany-Zaorze, Rynoły, Srebrna, Srebrny Borek, Stryjki, Szumowo, Wyszomierz Wielki, Zaręby-Jartuzy, Żabikowo Prywatne, Żabikowo Rządowe, których układ przedstawia poniższa mapa.

Mapa 3 Układ osadniczy gminy Szumowo

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.szumowo.e-mapa.net

Na terenie gminy Szumowo nie ma żadnej miejscowości posiadającej status miasta, przy czym najbliższymi ośrodkami miejskimi są miasta: Zambrów, Ostrów Mazowiecka oraz Łomża. Funkcję centrum usługowo-administracyjnego w gminie pełni miejscowość Szumowo, będąca siedzibą władz samorządowych.

3.2. Uwarunkowania demograficzne

Uwarunkowania demograficzne są jednym z kluczowych czynników mających wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą oraz kształtujących procesy rozwojowe na danym obszarze. Procesy demograficzne zachodzące w danym obszarze można analizować w oparciu o dane

dotyczące liczby ludności, migracji i przyrostu naturalnego, strukturą ludności, procesami starzenia się społeczeństwa, a także prognozą demograficzną.

Potencjał demograficzny gminy Szumowo, zgodnie danymi GUS z 2021 roku, to 4 596 osób, co stanowi 10,99 % ludności powiatu zambrowskiego. Z kolei średnia gęstość zaludnienia wynosiła 33 osoby/km², co jest wynikiem znacznie poniżej średniej dla powiatu, gdzie wynosiła 57 osób/km². Porównując przedstawione dane dotyczące liczby ludności w 2021 r. z danymi z roku 2017, można zauważyć, że liczba ludności w gminie spadła o 304 osoby tj. o 6,2 %.

Stan ludności gminy Szumowo na tle pozostałych gmin powiatu zambrowskiego w roku 2017 i 2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2 Liczba ludności oraz średnia gęstość zaludnienia gmin powiatu zambrowskiego w 2017 i 2021 roku

Nazwa gminy	Ludność				
	2017		2021		Wzrost/spadek (%)
	ogółem	osób/km ²	ogółem	osób/km ²	
Kołaki Kościelne	2 349	32	2 193	30	-6,6
Rutki	5 636	28	5 164	26	-8,4
Szumowo	4 900	35	4 596	33	-6,2
Zambrów (gmina miejska)	22 173	1 166	21 188	1 114	-4,4
Zambrów (gmina wiejska)	8 969	30	8 688	29	-3,1
Powiat zambrowski	44 027	60	41 829	57	-5,0

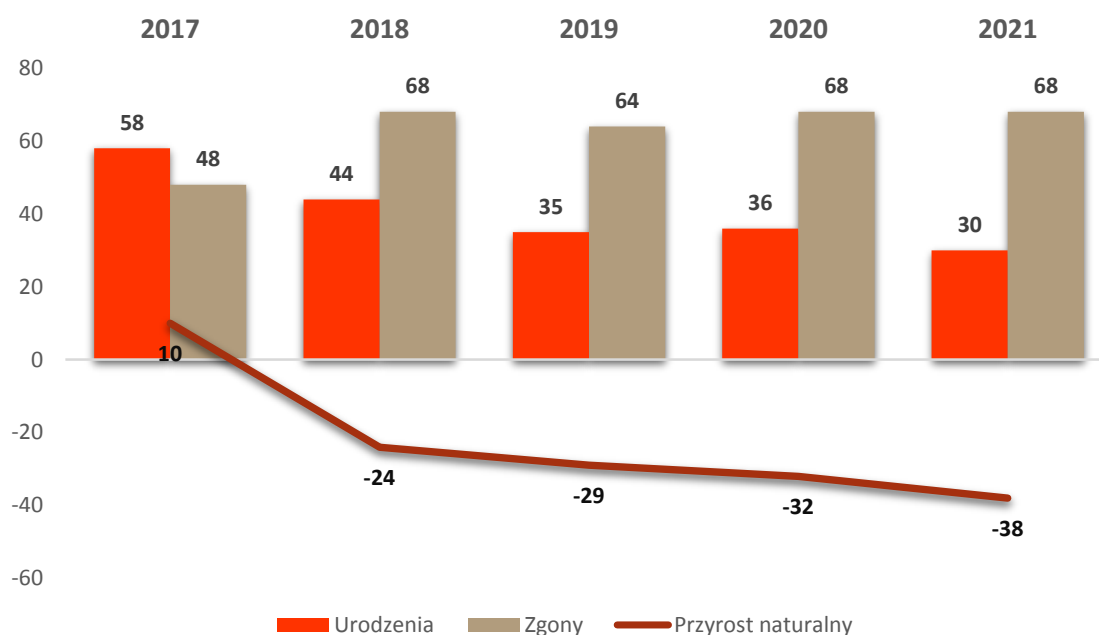
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na przestrzeni ostatniej dekady, we wszystkich gminach powiatu zambrowskiego można zauważyć tendencję spadkową, jeśli chodzi o liczbę mieszkańców. Najwięcej mieszkańców biorąc pod uwagę rok 2017 i 2021 ubyło w gminie miejskiej Zambrów, tj. 985 osób (spadek liczby mieszkańców o 4,4 %) oraz w gminie Rutki, tj. o 472 osoby (spadek liczby mieszkańców o 8,4 %).

Jednym z kluczowych czynników wpływających na zmianę liczby ludności jest ruch naturalny ludności oraz wynikający z niego przyrost naturalny, który stanowi różnicę pomiędzy urodzeniami, a zgonami na danym obszarze. W 2021 roku na terenie gminy Szumowo liczba urodzeń wyniosła 30, natomiast liczba zgonów - 68, w związku z czym wartość przyrostu naturalnego wyniosła -38. Analizując dane dotyczące liczby urodzeń i zgonów na przestrzeni lat 2017-2021, można zauważyć, że w tym okresie wartość przyrostu naturalnego miała tendencję malejącą, przy czym najniższa w roku 2021. Przyczyną tego jest zarówno rekordowo niska liczba urodzin, jak i wysoka liczba zgonów.

Liczbę urodzeń i zgonów w gminie Szumowo, a także wartość przyrostu naturalnego na przestrzeni lat 2017-2021 przedstawia poniższy wykres.

Wykres 1 Liczba urodzeń i zgonów oraz przyrost naturalny w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021

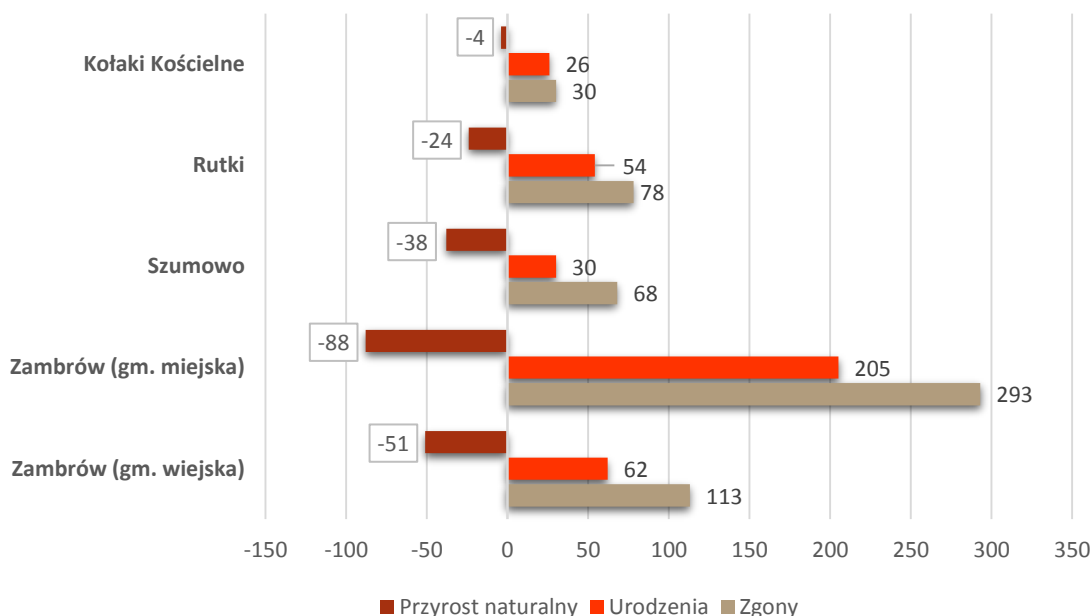

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Nieco lepiej sytuacja gminy wygląda na tle całego powiatu zambrowskiego – pod względem wartości przyrostu naturalnego gmina Szumowo w 2021 r. zajmowała trzecie miejsce w powiecie. Najwyższa wartość przyrostu naturalnego wystąpiła w gminie Kołaki Kościelne - -4, z kolei najniższa w gminie miejskiej Zambrów - -88. Biorąc jednak pod uwagę liczbę urodzeń i zgonów w 2021 roku, na tle pozostałych gmin powiatu zambrowskiego, gmina Szumowo posiadała drugą najmniejszą wartość.

Liczbę urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny w 2021 r. na tle pozostałych gmin powiatu zambrowskiego, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 2 Liczba urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny na terenie gmin powiatu zambrowskiego w roku 2021

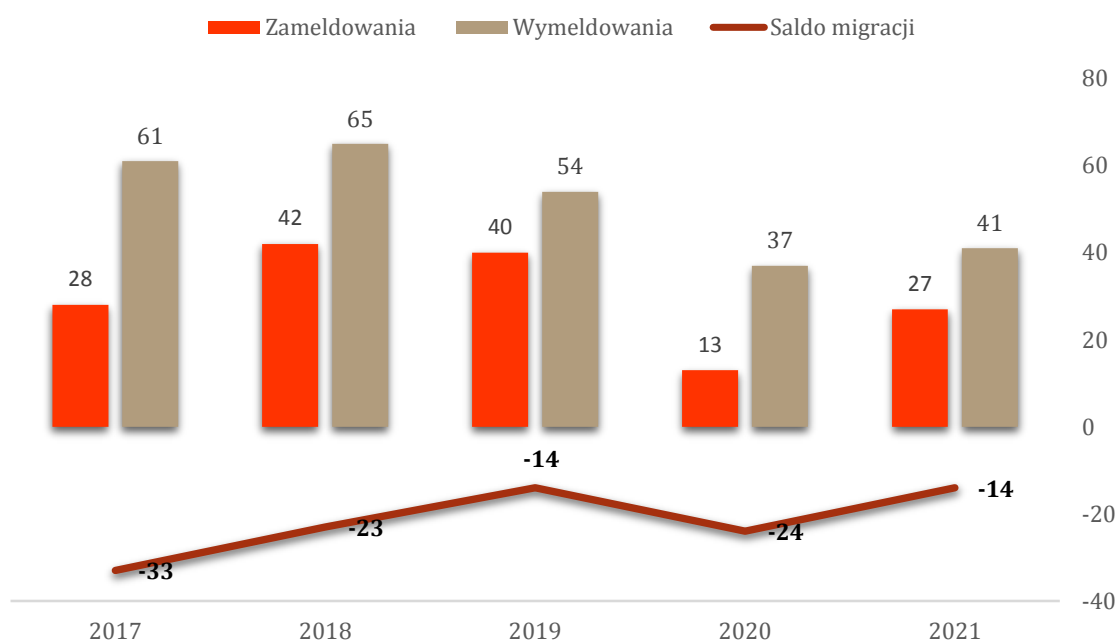
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Zasadniczy wpływ na procesy demograficzne na danym obszarze ma również kwestia migracji ludności. Migracją określa się przemieszczanie ludzi, które ma na celu zmianę miejsca zamieszkania. Ze względu na kierunek migracji, wyróżnia się migracje wewnętrzne – w obrębie własnego kraju, oraz migracje zagraniczne – do innego kraju. Można również wyróżnić typy migracji ze względu na jej przyczynę, tj. m. in. migracje ekonomiczne, związane np. z pracą zawodową, migracje edukacyjne, które spowodowane są np. wyjazdem na studia, lub też migracje społeczne, wynikające np. z chęci zmiany otoczenia.

Zjawisko migracji na danym obszarze mierzy się liczbą zameldowań oraz wymeldowań, których różnica stanowi saldo migracji. Na terenie gminy Szumowo w 2021 roku, odnotowano 27 zameldowań oraz 41 wymeldowań, w wyniku czego wartość salda migracji wyniosła -14. Na przestrzeni lat 2017-2021 saldo migracji przybierało wyłącznie wartości ujemne, w związku z czym należy przyjąć, że główny wpływ na zmniejszającą się liczbę mieszkańców na terenie gminy Szumowo ma zarówno ujemny przyrost naturalny, jak i ujemne saldo migracji.

Liczbę zameldowań i wymeldowań ogółem w gminie Szumowo oraz saldo migracji na przestrzeni lat 2017-2021 przedstawia poniższy wykres.

Wykres 3 Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021

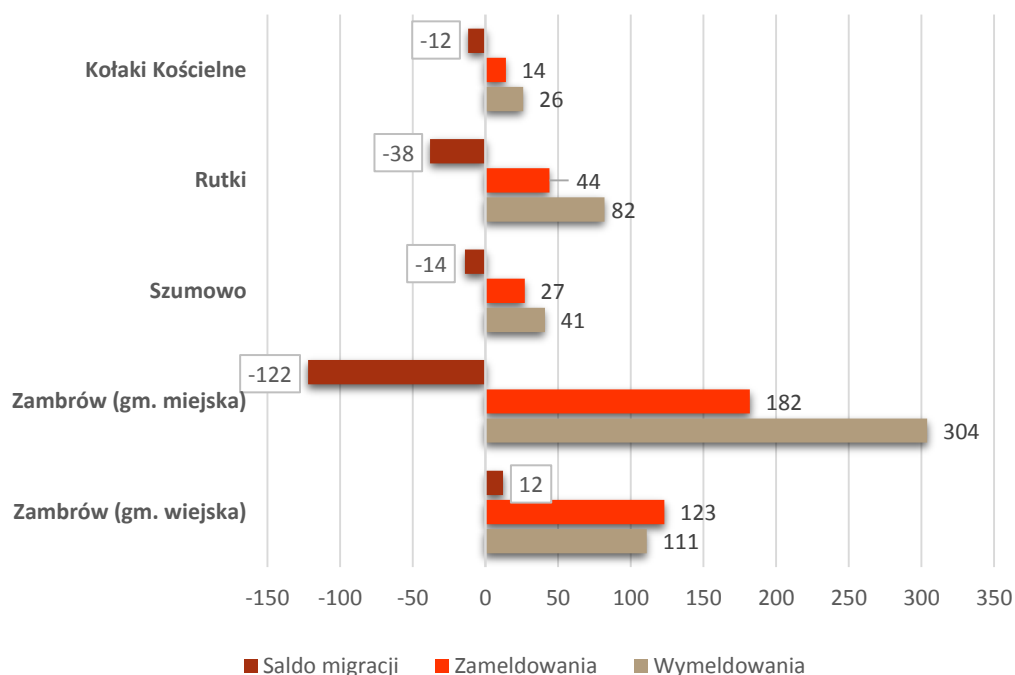

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Ujemne saldo migracji wpływa na sytuację społeczno-gospodarczą oraz potencjał demograficzny gminy. Istotnym problemem jest odpływ ludzi młodych, wykształconych, aktywnych i innowacyjnych, co przyczynia się do zmniejszania potencjalnych zasobów pracy, a także obniżania ich jakości. Ujemne saldo migracji w 2021 roku wystąpiło jednak w większości gmin powiatu zambrowskiego, natomiast dodatnie wystąpiło jedynie w gminie wiejskiej Zambrów.

Liczbę zameldowań i wymeldowań oraz saldo migracji na terenie gmin powiatu zambrowskiego w 2021 roku przedstawia poniższy wykres.

Wykres 4 Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji na terenie gmin powiatu zambrowskiego w roku 2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analiza struktury wiekowej mieszkańców gminy Szumowo w oparciu dane GUS z 2017 i 2021 roku ukazuje, że na przestrzeni lat 2017-2021 wzrosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym – wzrost o 25 osób, przy równoczesnym spadku liczby osób wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym – spadek odpowiednio o 48 i 281 osób. Do osób w wieku przedprodukcyjnym zalicza się osoby w wieku do 17 roku życia, które nie osiągnęły jeszcze zdolności do pracy, z kolei do osób w wieku produkcyjnym – mężczyzn w wieku od 18 do 64 roku życia oraz kobiety w wieku od 18 do 59 roku życia.

Strukturę mieszkańców gminy Szumowo według trzech grup wiekowych w roku 2017 i 2021 przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 3 Struktura mieszkańców gminy Szumowo według trzech grup wiekowych w 2017 oraz 2021 roku

Grupa wiekowa	2017		2021	
	Ilość mieszkańców	% ogółu mieszkańców	Ilość mieszkańców	% ogółu mieszkańców
Wiek przedprodukcyjny	971	19,82	923	20,08
Wiek produkcyjny	3 006	61,35	2 725	59,29
Wiek poprodukcyjny	923	18,83	948	20,63
Razem	4 900	100	4 596	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 5 Struktura mieszkańców gminy Szumowo według trzech grup wiekowych w 2017 oraz 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 oraz Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2022

Liczebność poszczególnych grup wiekowych przekłada się na wartość wskaźnika obciążenia demograficznego, którym określa się stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym (wiek przedprodukcyjny i poprodukcyjny) do liczby osób w wieku produkcyjnym. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, wskaźnik liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym dla gminy Szumowo w 2021 roku wyniósł 68,7, natomiast dla powiatu zambrowskiego i województwa podlaskiego – odpowiednio 67,4 oraz 68,3. W powiecie zambrowskim wyższe wartości tego wskaźnika niż w gminie Szumowo wystąpiły jedynie w gminie Kołaki Kościelne.

Biorąc pod uwagę współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (65 i więcej lat) w gminie Szumowo w 2021 roku kształtował się on na poziomie 26,6 osób, co było trzecim najwyższym wynikiem w powiecie zambrowskim, nie przekraczając jednak średniej dla powiatu zambrowskiego oraz województwa podlaskiego. Innym wskaźnikiem określającym procesy demograficzne na danym obszarze jest odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem, który na terenie gminy Szumowo wyniósł 17,4, co było drugim najniższym wynikiem w powiecie oraz poniżej średniej dla powiatu i województwa.

Liczbę ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, wartość współczynnika obciążenia demograficznego osobami starszymi oraz odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem w poszczególnych gminach powiatu zambrowskiego oraz w województwie podlaskim w roku 2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 4 Wskaźniki obciążenia demograficznego w poszczególnych gminach powiatu zambrowskiego oraz ogólnie w województwie podlaskim w 2021 roku

Nazwa gminy	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	Odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem
Kołaki Kościelne	71,6	30,7	19,7
Rutki	66,5	26,1	17,5

Szumowo	68,7	26,6	17,4
Zambrów (gm. miejska)	67,3	27,6	18,5
Zambrów (gm. wiejska)	66,2	24,7	16,5
Powiat zambrowski	67,4	26,9	17,9
Województwo podlaskie	68,3	28,3	18,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, wskaźniki obciążenia demograficznego na terenie gminy Szumowo, w dwóch przypadkach przybierały niższe wartości niż średnia powiatu zambrowskiego i województwa śląskiego, a jedynie przy wskaźniku ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym wartość przekraczała średnią dla powiatu i województwa. Ogólnie na analizowanym obszarze można zauważyć przejawiający się proces starzenia się społeczeństwa przy jednoczesnym spadku liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. To z kolei w perspektywie czasu negatywnie wpływać będzie na rozwój demograficzny i ekonomiczny.

W 2017 roku, Główny Urząd Statystyczny zaprezentował „Prognozę ludności gmin na lata 2017-2030”, będącą opracowaniem eksperymentalnym, w której punktem wyjścia był stan ludności w dniu 31 grudnia 2016 roku. Z uwagi na dużą zmienność kształtowania się procesów demograficznych pod wpływem trudnych do przewidzenia czynników, które określają sytuację społeczną, ekonomiczną i zdrowotną i w konsekwencji wpływają na indywidualne decyzje ludności (w kwestii założenia rodziny, ruchów migracyjnych itp.), w niniejszej prognozie zaobserwować można różnice w stosunku do danych uzyskanych w aktualnych badaniach oraz wyników bilansów ludności. Niemniej, celem prognozy jest wskazanie kierunków przyszłych zmian w rozwoju demograficznym oraz potencjalnych negatywnych zjawisk, wymagających podjęcia interwencji przez odpowiednie organy pomocy społecznej.

Analizując dane dotyczące prognozy liczby ludności w gminie Szumowo do roku 2030, zauważyć można, że z roku na rok prognozowany jest spadek liczby mieszkańców gminy, przy wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Główną przyczyną spadku liczby ludności ma być w dalszym ciągu ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji. Dane dla okresu od 2017 do 2021 roku odbiegają od danych przedstawionych w toku przeprowadzonej w niniejszym podrozdziale analizy uwarunkowań demograficznych, niemniej prognoza ukazuje występowanie negatywnego trendu spadku liczby mieszkańców oraz procesu starzenia się społeczeństwa, co wymaga podjęcia działań samorządu w celu odwrócenia tego trendu.

Dane dotyczące prognozowanej liczby ludności według ekonomicznych grup wiekowych na przestrzeni lat 2017-2030 oraz ruchu naturalnego i wędrownego w tym okresie w gminie Szumowo, przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 5 Prognoza ludności gminy Szumowo na lata 2017-2030

Rok	Liczba ludności ogółem	Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym
2017	4 933	983	3 038	912
2018	4 924	965	3 030	929
2019	4 915	967	3 007	941

2020	4 908	950	3 004	954
2021	4 899	951	2 984	964
2022	4 889	951	2 944	994
2023	4 879	940	2 926	1 013
2024	4 871	937	2 900	1 034
2025	4 864	925	2 898	1 041
2026	4 853	916	2 887	1 050
2027	4 843	891	2 888	1 064
2028	4 835	873	2 888	1 074
2029	4 828	858	2 890	1 080
2030	4 819	839	2 872	1 108

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego - Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne)

Tabela 6 Ruch naturalny i wędrownkowy w gminie Szumowo w latach 2017-2030

Rok	Ruch naturalny			Migracje wewnętrzne na pobyt stały		
	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny	Napływ	Odpływ	Saldo
2017	49	55	-6	38	45	-7
2018	49	52	-3	39	45	-6
2019	48	52	-4	39	44	-5
2020	48	50	-2	38	43	-5
2021	47	50	-3	37	43	-6
2022	45	49	-4	36	42	-6
2023	45	48	-3	35	42	-7
2024	46	48	-2	35	41	-6
2025	45	47	-2	35	40	-5
2026	42	47	-5	34	40	-6
2027	42	46	-4	33	39	-6
2028	43	45	-2	33	39	-6
2029	42	44	-2	33	38	-5
2030	39	44	-5	34	38	-4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego - Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne)

3.3. Edukacja i wychowanie

Edukacja wraz z wychowaniem pełni niezwykle ważną rolę w sferze społecznej oraz w kształtowaniu kapitału ludzkiego, mając kluczowe znaczenie dla szans rozwojowych

społeczeństwa. Jakość kapitału ludzkiego, na którą wpływ ma system edukacji, zasadniczo wpływa m. in. na rynek pracy. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców w zakresie edukacji publicznej należy do zadań własnych gminy, a wydatki przeznaczane na kwestie z nią związane stanowią znaczną część budżetu każdej gminy.

Ważną rolę w wychowaniu dzieci pełnią instytucjonalne formy opieki nad najmłodszymi dziećmi. Do form opieki nad dziećmi do lat trzech możemy zaliczyć żłobki oraz kluby dziecięce, w ramach których realizowane są funkcje: opiekuńcza, wychowawcza oraz edukacyjna. Korzystanie z tego typu placówek ma również pozytywny wpływ na rynek pracy, dzięki możliwości uczestnictwa w nim rodziców dzieci.

Według danych GUS, na terenie gminy Szumowo na koniec 2021 roku, zameldowanych było 106 dzieci do lat trzech, mimo to nie funkcjonują w gminie żłobki ani kluby dziecięce. Z powodu braku dostępności do usług opieki nad dziećmi do lat 3 na terenie swojej gminy, nieliczni mieszkańcy korzystają z placówek oferujących tego typu usługi w pobliskich ośrodkach miejskich, gdzie przemieszczają się w drodze do swojego miejsca pracy. Jednak znaczna część mieszkańców zapewnia opiekę nad dziećmi w domach, kosztem własnej pracy zawodowej, co niekorzystnie wpływa również na rynek pracy. Jest to jednak zjawisko, które występuje w wielu gminach w całym kraju. Z tego względu, konieczne może być podjęcie działań przez samorząd w zakresie inwestycji w infrastrukturę i stworzenia miejsc opieki, po uprzednim określeniu zapotrzebowania na te miejsca.

Wychowanie przedszkolne realizowane jest w placówkach wychowania przedszkolnego, do których zalicza się przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, zespoły wychowania przedszkolnego oraz punkty przedszkolne. Ma ono na celu zapewnienie dzieciom opieki, wspomaganie indywidualnego rozwoju i wypełnienie podstawy programowej oraz obejmuje dzieci w wieku od 3 do 6 roku życia.

W zakresie wychowania przedszkolnego, na terenie gminy Szumowo funkcjonuje wchodzące w skład Zespołu Szkół w Szumowie, Gminne Przedszkole w Szumowie, obejmujące pięć oddziałów. Ponadto, funkcjonuje oddział przedszkolny przy Szkole Podstawowej w Szumowie oraz Zespół Wychowania Przedszkolnego w Srebrnej. Zgodnie z danymi GUS, na koniec 2021 roku na terenie gminy zameldowanych było 209 dzieci w wieku od 3 do 6 lat, z czego 141 (tj. 67,5 %) objętych było wychowaniem przedszkolnym.

Pierwszym etapem zorganizowanej edukacji jest szkolnictwo podstawowe. Od 2017 roku, w wyniku przeprowadzonej reformy oświaty, okres nauki w szkole podstawowej został wydłużony z 6 do 8 lat, a następnym etapem edukacji stało się do wyboru 4-letnie liceum ogólnokształcące, 5-letnie technikum, 3-letni szkoła branżowa I stopnia i 2-letnia szkoła branżowa II stopnia.

Na terenie gminy Szumowo funkcjonują dwie szkoły podstawowe, dla których Gmina Szumowo jest organem prowadzącym – Szkoła Podstawowa w Szumowie, wchodząca w skład Zespołu Szkół w Szumowie oraz Szkoła Podstawowa w Srebrnej. Dodatkowo na terenie gminy funkcjonuje Szkoła Podstawowa w Paproci Dużej, dla której organem prowadzącym jest Społeczno - Oświatowe Stowarzyszenie Pomocy Pokrzywdzonym i Niepełnosprawnym EDUKATOR w Łomży.

Według danych GUS z 2021 roku, do wszystkich szkół podstawowych na terenie gminy Szumowo uczęszczało 351 uczniów, z tego 336 do placówek prowadzonych przez Gminę Szumowo. W stosunku do 2017 roku, liczba uczniów w placówkach zwiększyła się o 32 osoby. Główną przyczyną tego było zlikwidowanie funkcjonującego na terenie gminy gimnazjum i utworzenie VIII klas w szkołach podstawowych.

Dane dotyczące liczby uczniów w szkołach podstawowych w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7 Liczba uczniów w szkołach podstawowych na terenie gminy Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021

Rodzaj placówki	Liczba uczniów				
	2017	2018	2019	2020	2021
Szkoły podstawowe ogółem	319	366	366	350	351
Szkoły podstawowe, prowadzone przez Gminę Szumowo	302	346	344	332	336
Szkoły podstawowe, prowadzone przez stowarzyszenie	17	20	22	18	15
Gimnazjum	95	36	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jakość edukacji na poziomie podstawowym ocenić można na podstawie wyników egzaminu ósmoklasisty, do którego przystąpienie jest warunkiem ukończenia szkoły. Egzamin obejmuje wiadomości i umiejętności zawarte w wymaganiach określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego w odniesieniu do trzech kluczowych przedmiotów nauczania: języka polskiego, matematyki i języka obcego nowożytnego.

Na terenie omawianego obszaru w 2022 roku do egzaminu ósmoklasisty przystąpiło 55 uczniów z trzech szkół podstawowych. Średnie wyniki w gminie kształtowały się na poziomie: 51 % z języka polskiego, 59 % z matematyki oraz 60 % z języka angielskiego. Najwyższe wyniki z języka polskiego i matematyki wystąpiły w Szkole Podstawowej w Srebrnej, natomiast z języka angielskiego w Szkole Podstawowej w Szumowie. Wyniki egzaminów w Szkole Podstawowej w Paproci Dużej nie zostały udostępnione przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną w Łomży.

Wyniki egzaminów w poszczególnych szkołach na terenie gminy Szumowo w 2022 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 8 Wyniki egzaminów ósmoklasisty w poszczególnych placówkach oświatowych na terenie gminy Szumowo w 2022 roku

Nazwa placówki oświatowej	Liczba piszących	Wyniki egzaminu w %		
		Język polski	Matematyka	Język obcy nowożytny
Szkoła Podstawowa w Srebrnej	14	55	68	60
Szkoła Podstawowa w Szumowie	38	50	57	62
Szkoła Podstawowa w Paproci Dużej	3	b.d.	b.d.	b.d.

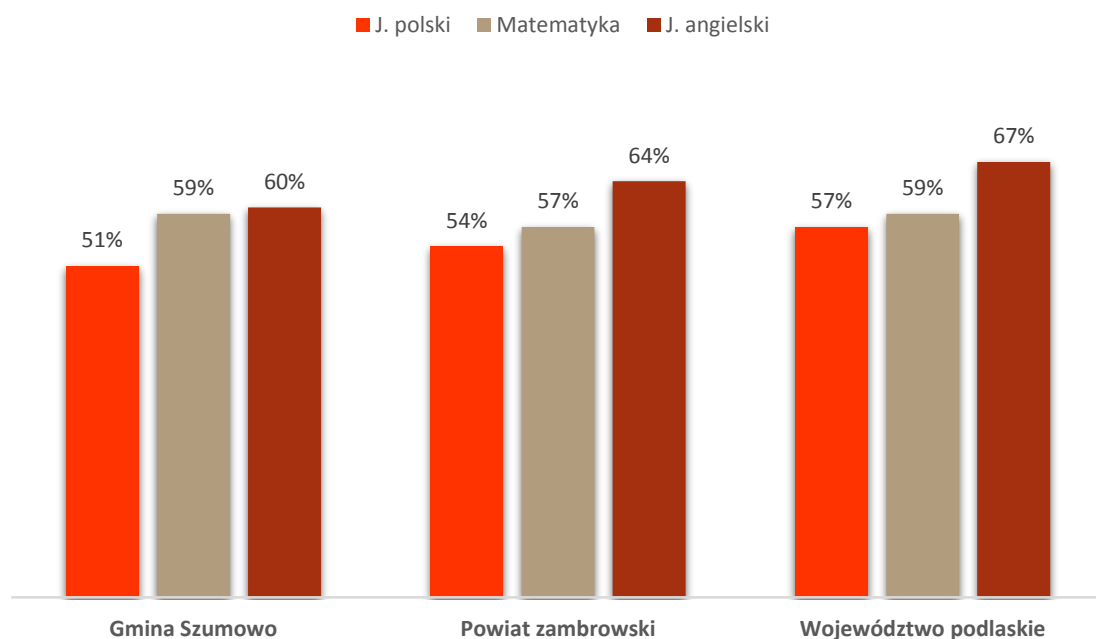
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży

Porównując wyniki w szkołach podstawowych w gminie Szumowo ze średnią dla powiatu zambrowskiego i województwa podlaskiego, można zauważyć, że kształtują się one na poziomie

nieznacznie poniżej średniej w przypadku egzaminu z języka polskiego i języka angielskiego, natomiast w przypadku matematyki powyżej średniej dla powiatu i na równi ze średnią dla województwa.

Dane dotyczące wyników procentowych z egzaminów ósmoklasisty w 2022 roku w gminie Szumowo, w powiecie zambrowskim oraz w województwie podlaskim, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 6 Wyniki procentowe z egzaminów ósmoklasisty, przeprowadzonych w 2022 roku w gminie Szumowo, w powiecie zambrowskim oraz w województwie podlaskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży

W zakresie kształcenia ponadpodstawowego młodzież uczęszcza przede wszystkim do placówek mieszczących się w miastach: Zambrów, Ostrów Mazowiecka oraz Łomża, dojeżdżając do szkół środkami komunikacji publicznej.

3.4. Ochrona zdrowia

Dostęp do opieki zdrowotnej jest jednym z istotnych czynników wpływających na sytuację zdrowotną i jakość życia mieszkańców gminy. Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1285 z późn. zm.), świadczeniobiorcy mają prawo do świadczeń opieki zdrowotnej, których celem jest zachowanie zdrowia, zapobieganie chorobom i urazom, wczesne wykrywanie chorób, leczenie, pielęgnacja oraz zapobieganie niepełnosprawności i jej ograniczanie. Między innymi, mieszkańcom gminy przysługują gwarantowane świadczenia z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej.

Na terenie gminy Szumowo opiekę zdrowotną mieszkańcom zapewniają dwa podmioty:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Centrum Medyczne ZDROWIE w Szumowie,
- Przychodnia Lekarsko-Stomatologiczna VITA NOVA w Szumowie.

Placówki świadczą opiekę zdrowotną w oparciu o kontrakty z Narodowym Funduszem Zdrowia i realizują działania związane w szczególności z badaniem i poradą lekarską w zakresie kompetencji lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej, specjalistyczną opieką ginekologiczno-położniczą, rehabilitacją leczniczą, medycyną pracy, pielęgniarstwem środowiskowo-rodzinnym i szkolno-wychowawczym, a także szczepieniami ochronnymi i działaniami profilaktycznymi. Ponadto w gminie znajduje się również apteka ogólnodostępna w Szumowie.

Dane dotyczące liczby porad lekarskich na terenie gminy Szumowo w roku 2017 i 2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9 Dane dotyczące opieki zdrowotnej w gminie Szumowo w 2017 oraz 2021 roku

Wyszczególnienie	2017	2021
Przychodnie ogółem	2	2
Praktyki lekarskie	1	0
Ambulatoryjna opieka zdrowotna – porady lekarskie	14 369	14 674
Podstawowa opieka zdrowotna – porady lekarskie	14 017	14 674

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Ze względu na niewystarczający zakres usług medycznych, jeśli chodzi o badania specjalistyczne, pacjenci z terenu gminy Szumowo korzystają również z placówek medycznych w miastach Zambrów i Łomża.

3.5. Pomoc społeczna

Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 r. poz. 2268 z późn. zm.), pomocą społeczną określa się instytucję polityki społecznej państwa, która ma na celu wspieranie osób i rodzin w przezwyciężaniu trudnych sytuacji życiowych, z którymi nie są w stanie sobie poradzić, przy wykorzystaniu własnych możliwości i uprawnień. Wsparcie osobom oraz rodzinom w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienia im życia w godnych warunkach, udzielane jest w formie finansowej, rzeczowej oraz w formie usług. Sprawy obejmujące zagadnienia z zakresu pomocy społecznej należą do zadań własnych gminy.

Działania z zakresu pomocy społecznej na terenie gminy Szumowo realizuje Ośrodek Pomocy Społecznej w Szumowie. Ośrodek realizuje swoje zadania na podstawie ww. ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, a także na podstawie innych ustaw tj.:

- wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- świadczeniach rodzinnych,
- pomocy osobom uprawnionym do alimentów,
- wsparciu kobiet w ciąży i rodzin "Za życiem",
- ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekuna,
- pomocy państwa w wychowywaniu dzieci,
- przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- Karcie Dużej Rodziny,
- ochronie zdrowia psychicznego,

- zatrudnieniu socjalnym.

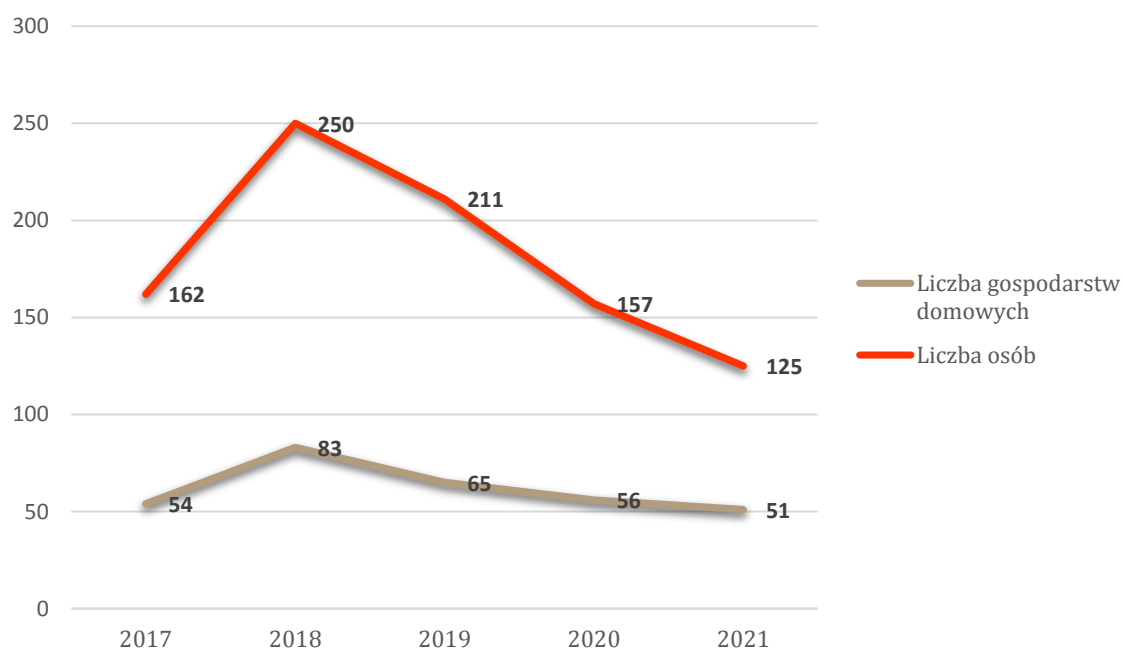
Ośrodek realizuje również zadania wynikające z przepisów prawa z zakresu osłony socjalnej i polityki społecznej, w tym prorodzinnej.

Ośrodek Pomocy Społecznej w Szumowie udziela pomocy pieniężnej i niepieniężnej, tj. tzw. środowiskowej pomocy społecznej, osobom mającym problemy z samodzielnym funkcjonowaniem w środowisku. Prawo do świadczeń pieniężnych w ramach społecznej przysługuje osobom i rodzinom, których dochód nie przekracza określonego w przepisach kryterium dochodowego. Od dnia 1 stycznia 2022 r. kwota kryterium dochodowego wynosi dla osoby samotnie gospodarującej 776, a dla osoby w rodzinie 600 zł. Poprzednio obowiązujące kryterium od 1 października 2018 r. do 31 grudnia 2021 r. wynosiło odpowiednio 701 i 528 zł.

Pomoc udzielana ludności w miejscu zamieszkania za pośrednictwem ośrodków pomocy społecznej określana jest jako środowiskowa pomoc społeczna. Beneficjentami pomocy środowiskowej są wszyscy członkowie gospodarstw domowych, którzy w danym roku przynajmniej raz otrzymali jakąkolwiek pomoc świadczoną przez ośrodki pomocy społecznej, a także osoby bezdomne korzystające z pomocy gminy. Z kolei zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej to udział beneficjentów tejże pomocy w liczbie ludności ogółem, co pozwala określić skalę problemu w tej kwestii.

Liczbę gospodarstw domowych i osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy Szumowo w latach 2017-2021, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 7 Liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy Szumowo w latach 2017-2021

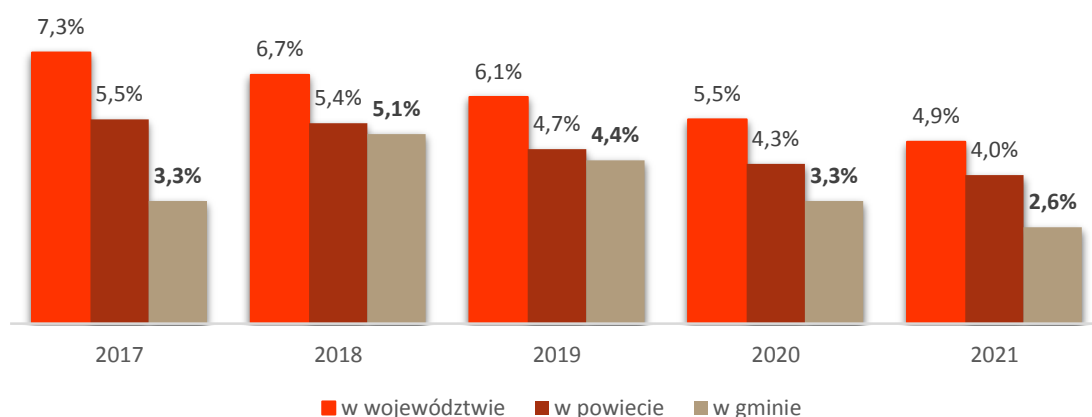

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z powyższej tabeli oraz wykresu, na przestrzeni lat 2017-2021, pomimo początkowego wzrostu w 2018 roku w stosunku do roku poprzedniego, zmniejszyła się liczba rodzin objętych wsparciem Ośrodka, w tym liczba osób objętych wsparciem. Może to świadczyć o poprawie sytuacji rodzin, które korzystały dotychczas ze świadczeń pomocy społecznej. Wpływ

na to miało uruchomienie świadczenia „Rodzina 500+”, a także wzrost najniższego wynagrodzenia oraz minimalnych emerytur i rent. Zjawisko to występuje ogólnie w powiecie zambrowskim i województwie podlaskim, a fakt ten odzwierciedla poniższy wykres, przedstawiający udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem.

Wykres 8 Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na przestrzeni lat 2017-2021 w województwie podlaskim, powiecie zambrowskim oraz gminie Szumowo

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wskazuje powyższy wykres, na przestrzeni lat 2017-2021 udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w gminie Szumowo kształtował się na poziomie znacznie niższym od średniej dla powiatu zambrowskiego oraz województwa podlaskiego.

Ośrodek Pomocy Społecznej w Szumowie realizuje również świadczenia rodzinne, którymi są:

- zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego;
- świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy oraz świadczenie pielęgnacyjne;
- jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka;
- świadczenie rodzicielskie.

Liczbę korzystających ze świadczeń rodzinnych oraz kwoty wypłacanych świadczeń w gminie Szumowo w latach 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 10 Liczba korzystających ze świadczeń rodzinnych na terenie gminy Szumowo oraz kwoty wypłacanych świadczeń w latach 2017-2021

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	271	255	216	190	161

Dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny - ogółem	545	524	446	397	341
Dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	498	479	405	361	311
Udział dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w %	50,6	50,2	43,5	39,6	35,2
Kwota świadczeń rodzinnych ogółem w tys. zł	1 732	1 613	1 549	1 463	1 338
Kwota zasiłków rodzinnych (wraz z dodatkami) w tys. zł	1 120	1 030	910	822	674
Kwota zasiłków pielęgnacyjnych w tys. zł	148	155	185	203	205

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na podstawie poniższych danych możemy zaobserwować spadek liczby rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci - spadek o 40,6 %, a przez to i spadek liczby dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny – spadek o 37,4 %. Warte uwagi jest również wskaźnik, dotyczący udziału dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku – w 2021 roku udział ten wynosił 35,2 %, natomiast w 2017 roku było to 50,6 %. Może to świadczyć o poprawie warunków życia rodzin, podobnie jak w przypadku beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, spowodowanej realizacją świadczenia „Rodzina 500 +” oraz wzrostem minimalnych wynagrodzeń.

Podobnie sprawa przedstawia się kwestia kwot wypłacanych świadczeń rodzinnych, które na przestrzeni lat 2017-2021 zmniejszyły się o 394 tys. zł. Występował przy tym spadek kwoty wypłacanych zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami – o 446 tys. zł oraz wzrost kwoty zasiłków pielęgnacyjnych – o 57 tys. zł.

W 2021 r. na terenie gminy Szumowo nie funkcjonowały placówki stacjonarnej pomocy społecznej. Osoby, które wymagały wsparcia tego typu placówek, korzystały z nich na terenie sąsiadujących gmin.

3.6. Kultura i sport

Kultura

Kultura ma zasadniczy wpływ na jakość życia, tworząc relacje społeczne i pomagając w zaspokajaniu indywidualnych potrzeb niematerialnych, musi być jednak stale rozwijana. Duże znaczenie w tym aspekcie ma funkcjonująca infrastruktura kulturalna. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym. W gminie Szumowo, jako instytucje kultury funkcjonują: Gminny Ośrodek Kultury w Szumowie oraz Biblioteka Gminna w Szumowie.

Gminny Ośrodek Kultury w Szumowie jest gminną jednostką organizacyjną, wpisaną do rejestru kultury, której celem działania jest inicjowanie, programowanie i organizowanie działalności kulturalnej i artystycznej oraz realizacja zadań w dziedzinie wychowania, edukacji i upowszechniania kultury. Działalność Ośrodka ma charakter wielokierunkowy i jest prowadzona zgodnie z potrzebami mieszkańców gminy. Jego oferta programowa ukierunkowana jest przede wszystkim na wspieranie uzdolnionych artystycznie dzieci i młodzieży, lokalnych animatorów

i nieprofesjonalnych twórców kultury, zespołów artystycznych, a także na promocję gminy, pielęgnowanie tradycji i historii oraz działalność opiekuńczo-wychowawczą..

W ubiegłych latach w celu realizacji zadań Ośrodka odbyło się wiele imprez kulturalnych, organizowanych i współorganizowanych przez gminę. Wiele z nich odbywa się cyklicznie, z częstotliwością coroczną, a niektóre z okazji przypadających rocznic. Imprezy kulturalne odbywają się zarówno na świeżym powietrzu, jak również w Gminnym Ośrodku Kultury w Szumowie. Oprócz tego w ramach działalności Ośrodka, organizowane są m. in. zajęcia plastyczne i gimnastyczno-taneczne, próby orkiestry dętej oraz nauka gry na instrumentach.

Przy Gminnym Ośrodku Kultury funkcjonują następujące grupy artystyczne: Młodzieżowa Orkiestra Dęta, zespół mażorettek Arabeska oraz koła: brydża sportowego, Dobrej Pani Domu, zrzeszających mieszkanki i mieszkańców gminy. Oprócz tego przy Ośrodku funkcjonuje Klub Seniora.

Informacje na temat działalności kulturalnej w zakresie organizowanych imprez oraz funkcjonujących grup artystycznych na terenie Radymna w roku 2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 11 Szczegółowe dane dotyczące działalności kulturalnej Gminnego Ośrodka Kultury w Szumowie w zakresie organizowanych imprez i funkcjonujących grup artystycznych w latach 2017-2021

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Imprezy organizowane przez Gminny Ośrodek Kultury w Szumowie				
		2017	2018	2019	2020	2021
Rok						
Imprezy	sztuka	36	30	21	7	11
Uczestnicy imprez	osoba	4 460	2 820	1 930	300	810
Wystawy	sztuka	4	3	2	2	3
Uczestnicy	osoba	480	350	200	50	80
Festiwale i przeglądy artystyczne	sztuka	2	2	2	0	0
Uczestnicy	osoba	85	400	300	0	0
Koncerty	sztuka	5	6	3	3	4
Uczestnicy	osoba	3 000	1 200	800	200	600
Prelekcje, spotkania, wykłady	sztuka	4	2	0	0	2
Uczestnicy	osoba	100	200	0	0	80
Imprezy turystyczne i sportowo-rekreacyjne	sztuka	8	7	7	0	0
Uczestnicy	osoba	400	350	300	0	0
Konkursy	sztuka	4	5	4	2	2
Uczestnicy	osoba	95	150	200	50	50
Pokazy teatralne	sztuka	2	1	2	0	0
Uczestnicy	osoba	150	70	100	0	0
Warsztaty	sztuka	7	4	1	0	0
Uczestnicy	osoba	150	100	30	0	0

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy artystyczne				
Rok		2017	2018	2019	2020	2021
Grupy artystyczne	sztuka	7	8	8	6	7
Członkowie grup artystycznych	osoba	145	152	153	108	118
Grupy teatralne	sztuka	1	1	2	1	1
Członkowie	osoba	19	18	25	15	15
Grupy muzyczne-instrumentalne	sztuka	2	2	2	2	2
Członkowie	osoba	57	65	68	55	52
Grupy wokalne i chóry	sztuka	1	2	1	0	0
Członkowie	osoba	14	24	15	0	0
Grupy folklorystyczne (ludowe, pieśni i tańca, kapele)	sztuka	2	2	2	2	2
Uczestnicy	osoba	35	25	25	23	24
Grupy taneczne	Sztuka	1	1	1	1	2
Członkowie	osoba	20	20	20	15	27

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

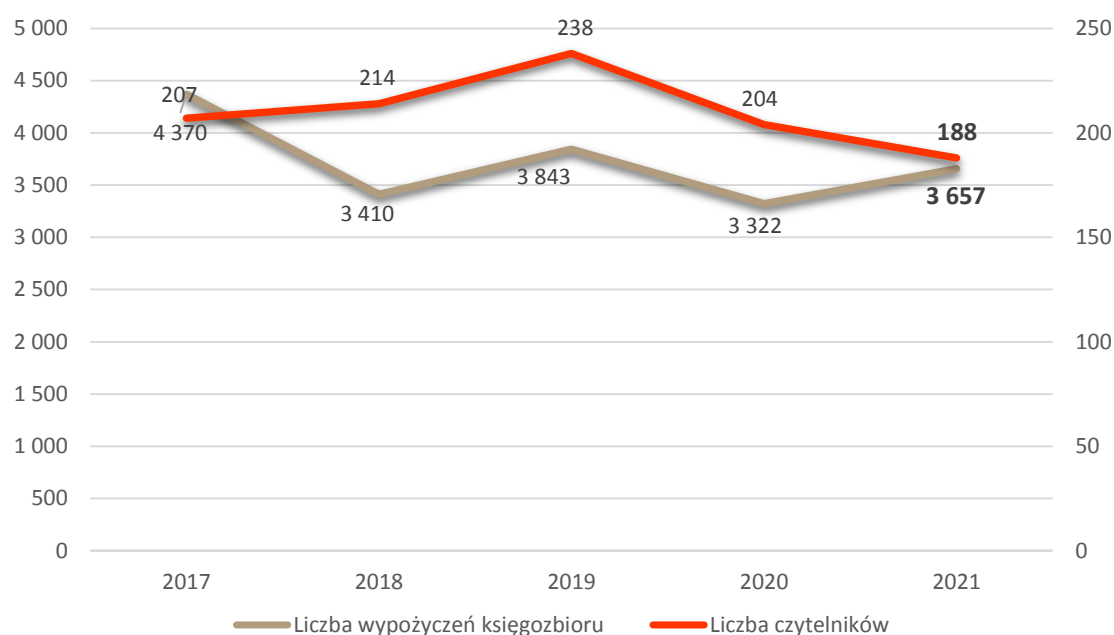
Z uwagi na trwającą w 2020 i 2021 roku pandemię wirusa COVID-19 oraz wprowadzone restrykcje, nie było możliwości organizowania w tym czasie dużych imprez i zgromadzeń. W związku z tym, w latach 2020-2021 znacznie spadła liczba organizowanych przez Gminny Ośrodek Kultury w Szumowie imprez w stosunku do lat poprzednich.

Drugą instytucją, prowadzącą szeroką działalność w zakresie kultury jest Biblioteka Gminna w Szumowie, która służy zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych gminnej społeczności oraz uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy, kultury i promocji czytelnictwa.

Księgozbiór Biblioteki w 2021 roku liczył 22 044 woluminów, z kolei liczba czytelników w ciągu roku wyniosła 188, natomiast liczba wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz – 3 657. W stosunku do roku 2017 nastąpił spadek liczby czytelników oraz spadek liczby wypożyczeń księgozbioru. Wynika to przede wszystkim ze zmniejszającej się atrakcyjności czytelnictwa jako formy rozrywki, a także oferty Biblioteki, wskutek powszechnego dostępu do Internetu, stanowiącego nowy sposób uczestnictwa w kulturze. Duży wpływ na atrakcyjność oferty bibliotek ma głównie stan i wielkość księgozbioru, liczba nowości czytelniczych, liczba i rodzaj wydarzeń promocyjnych, a także stan infrastruktury bibliotek.

Liczbę czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 9 Liczba czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w gminie Szumowo w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W listopadzie 2022 r. oddany został po remoncie i przebudowie budynek Biblioteki, w którym dokonano m. in. termomodernizacji, unowocześnienia pomieszczeń oraz dostosowano dla osób ze szczególnymi potrzebami. Od stycznia 2023 r. budynek stanie się siedzibą Centrum Bibliotecznego-Kulturalnego w Szumowie, który połączy ze sobą Gminny Ośrodek Kultury oraz Bibliotekę Gminną.

W ostatnich latach znacznie poprawiła się baza sportowo-rekreacyjna i wypoczynkowa na terenie gminy Szumowo. Większość obiektów, tworzących tę bazę jest ogólnodostępna, a ich użytkowanie jest bezpłatne. W Szumowie i Srebrnej znajdują się sale gimnastyczne, ponadto w Szumowie boisko sportowe. Doskonałym miejscem rekreacji są też ogólnodostępne place zabaw dla dzieci, które znajdują się niemalże w każdej miejscowości gminy oraz siłownie zewnętrzne dla dorosłych i altany. Ponadto w wielu miejscowościach są małe boiska do gry w piłkę nożną dla dzieci. Gmina utrzymuje siłownie, place zabaw, dokonując corocznych przeglądów i napraw urządzeń.

Ważnym miejscem na terenie gminy są również tereny rekreacyjne w Szumowie z „miniskansenem” oraz dużą wiatą, kamiennym grillem i wędzarnią oraz miejscem na ognisko. Jest to miejsce licznych imprez plenerowych oraz spotkań różnych grup społecznych.

3.7. Aktywność obywatelska mieszkańców

Kapitał społeczny w głównej mierze związany jest z aktywnością obywatelską mieszkańców, która mierzona jest liczbą organizacji pozarządowych, a więc fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych na terenie gminy, a także frekwencją mieszkańców gminy w wyborach i głosowaniach referendalnych.

Na terenie gminy Szumowo funkcjonuje 12 organizacji pozarządowych:

- 1) Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Szumowo;

- 2) Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Szumowskiej;
- 3) Koło Maszynowo - Doradcze w Srebrnej;
- 4) Ochotnicza Straż Pożarna w Głębocku Wielkim;
- 5) Ochotnicza Straż Pożarna w Łętownicy;
- 6) Ochotnicza Straż Pożarna w Ostrożnem;
- 7) Ochotnicza Straż Pożarna w Paproci Dużej;
- 8) Ochotnicza Straż Pożarna w Pęchratce Polskiej;
- 9) Ochotnicza Straż Pożarna w Srebrnej;
- 10) Ochotnicza Straż Pożarna w Srebrnym Borku;
- 11) Ochotnicza Straż Pożarna w Szumowie;
- 12) Ochotnicza Straż Pożarna w Zarębach – Jartuzach.

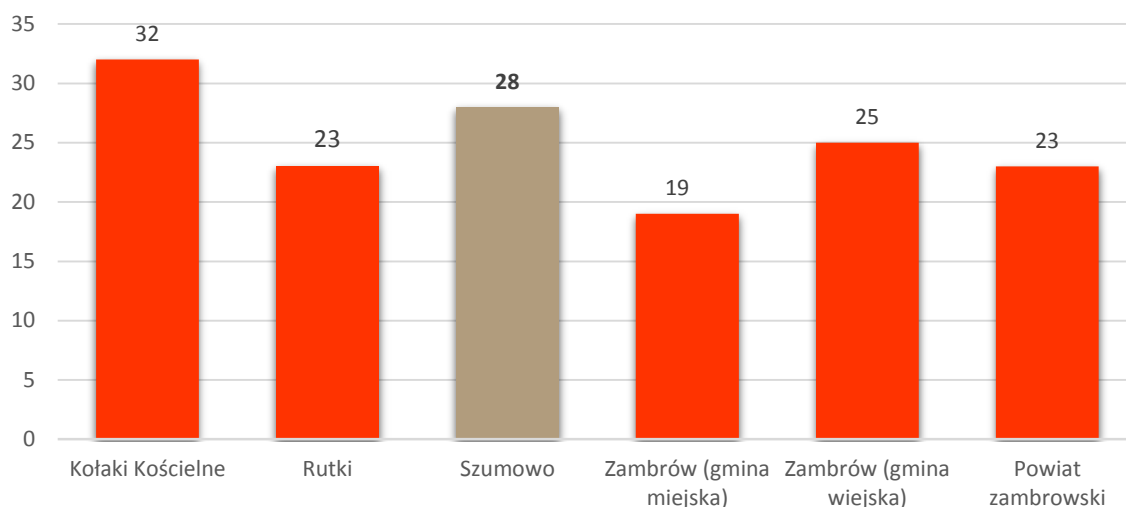
Większość z funkcjonujących na terenie gminy organizacji pozarządowych stanowią ochotnicze straże pożarne, które oprócz prowadzenia działalności przeciwpożarowej i ratowniczej, prowadzą również działalność kulturalną i oświatową. Z kolei pozostałe stowarzyszenia skupiają się m. in. na wspieraniu rozwoju gminy Szumowo, upowszechnianiu sportu, organizowania działalności edukacyjnej, kultywowaniu tradycji i obyczajów oraz podejmowania działań zmierzających do ograniczenia spożycia napojów alkoholowych.

Szczególnymi rodzajami organizacji są koła gospodyń wiejskich, działające w oparciu o ustawę z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich i wpisane do Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich, prowadzonego przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Organizacje te prężnie działają i osiągają wysokie miejsca w konkurach kulinarnych, reprezentując gminę Szumowo i województwo podlaskie na wielu wydarzeniach. Na terenie gminy Szumowo funkcjonują następujące koła gospodyń wiejskich: KGW „Kwiatki Pęchratki” z Pęchratki Polskiej, KGW „Boróweczki” ze Srebrnego Borku, KGW „Paprotki” z Paproci Dużej, KGW „Dobra Pani Domu” w Szumowie, KGW „Sreberka” ze Srebrnej, KGW z Zaręb-Jartuz, KGW z Łętownicy oraz KGW Radwany – Mroczyki.

W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, w gminie Szumowo w roku 2021 funkcjonowało 28 organizacji pozarządowych, co dało drugie miejsce w powiecie oraz przekraczało średnią dla powiatu zambrowskiego. Najmniej fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców funkcjonowało w mieście Zambrów – 19, z kolei najwięcej w gminie Kołaki Kościelne - 32. Średnia dla powiatu zambrowskiego wyniosła natomiast 23.

Dane dotyczące liczby organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu zambrowskiego w 2021 roku, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 10 Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu zambrowskiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Zaangażowanie mieszkańców w sprawy obywatelskie przejawia się również we frekwencji wyborczej. Analizując wybory jakie miały miejsce w kraju na przestrzeni lat 2019-2020, tj. wybory do Parlamentu Europejskiego w 2019 roku, wybory do Sejmu RP i Senatu RP w 2019 roku oraz wybory Prezydenta RP w 2020 r., można zauważyć, że na tle pozostałych gmin powiatu zambrowskiego w gminie Szumowo w wyborach do PE oraz w wyborach do Sejmu RP i Senatu RP występowała druga najwyższa frekwencja w powiecie, natomiast w przypadku wyborów Prezydenta RP, w obu turach trzecia najwyższa frekwencja. W każdym przypadku, frekwencja kształtowała się na poziomie wyższym niż średnia frekwencja dla powiatu zambrowskiego, co świadczy o dosyć wysokim zaangażowaniu mieszkańców gminy w sprawy państwa.

Frekwencję w gminach powiatu zambrowskiego w wyborach w latach 2019-2020, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 12 Dane dotyczące frekwencji w wyborach na terenie gmin powiatu zambrowskiego

Gmina	Wybory do PE w 2019 r. - frekwencja	Wybory do Sejmu RP/Senatu RP w 2019 - frekwencja	Wybory Prezydenta RP w 2020 r. – frekwencja I tura/ II tura
Kołaki Kościelne	48,74 %	63,87 %/63,87 %	68,34 %/79,00 %
Rutki	37,04 %	52,81 %/52,85 %	59,43 %/65,09 %
Szumowo	39,73 %	56,37 %/56,37 %	60,73 %/66,60 %
Zambrów (gm. miejska)	38,04 %	53,46 %/53,46 %	57,30 %/60,72 %
Zambrów (gm. wiejska)	37,47 %	54,57 %/54,57 %	62,61 %/67,30 %
Powiat zambrowski	38,55 %	54,50 %/54,51 %	59,71 %/64,36 %

Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza, www.pkw.gov.pl

3.8. Bezpieczeństwo publiczne

Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców gminy oraz niski stopień przestępczości są jednym z czynników świadczących o rozwoju i atrakcyjności gminy oraz często są jednym z aspektów atrakcyjności inwestycyjnej. Położenie komunikacyjne gminy i atrakcyjność turystyczna regionu powodują, że sprawa bezpieczeństwa publicznego jest bardzo ważna tak dla mieszkańców, jak i dla innych znajdujących się tam osób. Przez teren gminy prowadzi ruchliwa droga ekspresowa S8 – z Warszawy do Białegostoku, na której istnieje duże ryzyko wystąpienia wypadków drogowych,

a do tego istnieją zagrożenia będące wynikiem np. spożywania substancji psychoaktywnych czy też alkoholu. Za bezpieczeństwo na terenie gminy odpowiada Posterunek Policji w Szumowie, znajdujący się w strukturach organizacyjnych Komendy Powiatowej Policji w Zambrowie.

Duży wpływ na komfort życia mieszkańców ma rozbudowana struktura Ochotniczej Straży Pożarnej, która oprócz działalności mającej na celu zapobiegania pożarom oraz interwencji w wyniku ich powstania, bierze czynny udział w akcjach ratowniczych i zagrożeniach ekologicznych związanych z ochroną środowiska. W gminie Szumowo funkcjonuje 9 jednostek ochotniczej straży pożarnej:

- 1) Ochotnicza Straż Pożarna w Głębocku Wielkim;
- 2) Ochotnicza Straż Pożarna w Łętownicy;
- 3) Ochotnicza Straż Pożarna w Ostrożnem;
- 4) Ochotnicza Straż Pożarna w Paproci Dużej;
- 5) Ochotnicza Straż Pożarna w Pęchratce Polskiej;
- 6) Ochotnicza Straż Pożarna w Srebrnej;
- 7) Ochotnicza Straż Pożarna w Srebrnym Borku;
- 8) Ochotnicza Straż Pożarna w Szumowie;
- 9) Ochotnicza Straż Pożarna w Zarębach – Jartuzach.

Wyszczególnienie występujących miejscowych zagrożeń według ich rodzajów oraz rodzajów zdarzeń, które były objęte działalnością jednostek ochrony przeciwpożarowej na przestrzeni lat 2019-2021, przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 13 Miejscowe zagrożenia według rodzaju zagrożenia na przestrzeni lat 2019-2021

Rodzaj zagrożenia	Liczba występujących zagrożeń		
	2019	2020	2021
Silne wiatry	2	33	9
Opady śniegu	1	0	0
Opady deszczu	7	5	0
Komunikacyjne	12	13	16
Medyczne	1	4	7
Inne	0	9	2
Ogółem	23	64	34

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 14 Działania ratownicze podejmowane przez OSP na terenie gminy Szumowo na przestrzeni lat 2019-2021

Rodzaj zdarzenia	Liczba zdarzeń		
	2019	2020	2021
Pożary	15	12	15
Miejscowe zagrożenia	36	57	49
Fałszywe alarmy	1	1	3
Zdarzenia ogółem	52	70	67

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, w 2021 roku nastąpił spadek liczby występujących zagrożeń w stosunku do roku poprzedniego, czego przyczyną była znacznie mniejsza liczba zagrożeń w postaci silnych wiatrów. Nastąpił natomiast w tym okresie wzrost liczby zagrożeń komunikacyjnych oraz medycznych.

Teren gminy Szumow i powiatu zambrowskiego obejmuje swoim działaniem jednostka ratowniczo-gaśnicza Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Zambrowie.

3.9. Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody

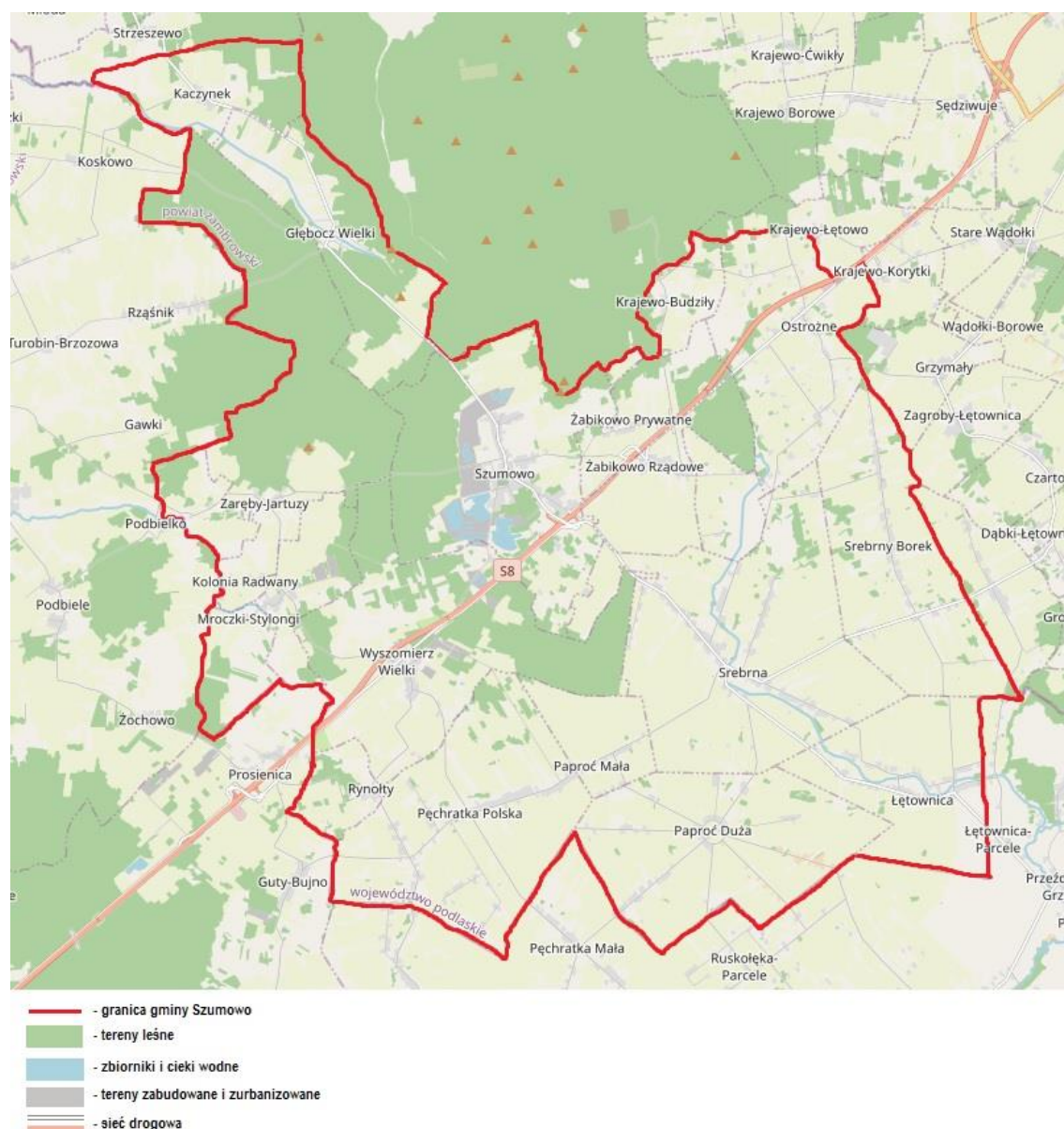
Środowisko naturalne

Gmina Szumowo położona jest na pograniczu dwóch mezoregionów: Międzyrzecza Łomżyńskiego (północno-zachodnia część gminy) i Wysoczyzny Wysokomazowieckiej (południowo-wschodnia część gminy). Mezoregiony te mają charakter rolniczo-leśny o równinnej rzeźbie z niewielkimi wzniesieniami. Obszar gminy w ok 70 % stanowią użytki rolne, co sprawia, że jest ona gminą typowo rolniczą, z kolei grunty leśne stanowią ok. 24 % powierzchni gminy.

Gmina Szumowo charakteryzuje się zróżnicowanymi, a w przeważającej części dosyć przeciętnymi walorami krajobrazowymi. Zdecydowanie lepszymi walorami krajobrazu odznacza się północno-zachodnia część gminy charakteryzująca się większymi deniwelacjami terenu i stopniem zalesienia w rejonie miejscowości: Kaczynek, Głębocz Wielki i Szumowo, położonych w obrębie kompleksu leśnego Czerwony Bór. Wysokości względne na tym obszarze dochodzą do 30-40 m, dzięki czemu w krajobrazie naturalnym zaznaczają się punkty widokowe.

Na obszarze gminy występują formy pochodzenia antropogenicznego, jak wyrobiska eksploatacyjne i poeksploatacyjne żwirowni, wykopy i nasypy drogowe. Na znacznych obszarach pierwotna rzeźba terenu jest silnie zmieniona wskutek działalności gospodarczej człowieka.

Mapa nr 4 Elementy środowiska przyrodniczego na terenie gminy Szumowo

Źródło: www.geoserwis.gdos.gov.pl

Duże znaczenie dla środowiska naturalnego, a także dla atrakcyjności i promocji gminy mają lasy. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2022 r. poz. 672), lasem określamy grunt o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, który pokryty jest drzewami, krzewami oraz runem leśnym i przeznaczony jest do produkcji leśnej lub stanowi rezerwat przyrody, czy też wchodzi w skład parku narodowego, albo też wpisany jest do rejestru zabytków. Lasem jest również grunt związany z gospodarką leśną, który zajęty jest przez: budynki, budowle, urządzenia melioracji wodnych, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, tereny pod liniami energetycznymi, szkółki leśne, miejsca składowania drewna - wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej, a także wykorzystywany na parkingi leśne i urządzenia turystyczne.

Zgodnie z danymi GUS, powierzchnia gruntów leśnych, która obejmuje powierzchnię lasów oraz gruntów związanych z gospodarką leśną, wynosiła w 2021 r. w gminie Szumowo 3 365,61 ha, co w stosunku do roku 2017 oznaczało spadek o 59,45 ha. Ok. 33 % powierzchni

gruntów leśnych, tj. 1 072,61 ha stanowiły grunty leśne publiczne, z tego 1 068,61 ha grunty leśne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych.

Powierzchnię gruntów leśnych w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 15 Powierzchnia gruntów leśnych w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Grunty leśne ogółem w ha	3 325,06	3 327,61	3 319,61	3 318,61	3 265,61
Lesistość w %	23,4	23,5	23,4	23,4	23,0
Grunty leśne publiczne w ha	1 072,61	1 072,61	1 072,61	1 072,61	1 072,61
Grunty leśne publiczne Skarbu Państwa w ha	1 068,61	1 068,61	1 068,61	1 068,61	1 068,61
Grunty leśne publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych w ha	1 068,61	1 068,61	1 068,61	1 068,61	1 068,61
Grunty leśne gminne ogółem w ha	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
Grunty leśne prywatne ogółem w ha	2 252,45	2 255,00	2 247,00	2 246,00	2 193,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Szumowo, gdzie wskaźnik lesistości w 2021 r. wyniósł 23,0 %, znajdowała się na trzecim miejscu w powiecie zambrowskim, a wyższy wskaźnik występował w gminach wiejskich Zambrów i Kołaki Kościelne. Dla całego powiatu zambrowskiego, lesistość kształtowała się na poziomie 29,5 %.

Tabela 16 Wskaźnik lesistości w gminach powiatu zambrowskiego w 2021 roku

Gmina	Lesistość w %
Kołaki Kościelne	24,8
Rutki	18,1
Szumowo	23,0
Zambrów (gm. miejska)	1,0
Zambrów (gm. wiejska)	43,2
Powiat zambrowski	29,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na terenie gminy Szumowo gospodarcze znaczenie lasów jest małe. Na stan taki wpływ mają przede wszystkim: mało korzystna struktura wiekowa i małe zróżnicowanie gatunkowe drzewostanów oraz mała odporność siedlisk leśnych. Gospodarka produkcyjna lasów państwowych polega na bilansowaniu zrębów z odnowieniami. W lasach prywatnych gospodarcza rola lasów ogranicza się do pozyskiwania drewna na potrzeby budownictwa indywidualnego oraz na opał. Małe jest również znaczenie turystyczne, choć potencjał w tym zakresie jest znaczący. Najbardziej predysponowane są większe kompleksy leśne porastające siedliska świeże z drzewostanem sosnowym w wieku powyżej 40 lat. Klimat wnętrza lasów sprzyja pobytowi ludzi,

a umiarkowane zwarcie podszytu i drzewostanu umożliwia swobodną penetrację. Obszary leśne cechuje ponadto znaczna odporność na antropopresję oraz atrakcyjność krajobrazowa. Lasy tej kategorii przydatności występują w obrębie wyniesionych partii wału Czerwonego Boru, tj. w okolicach miejscowości: Kaczynek, Głębocz Wielki i Szumowo.

Gmina Szumowo położona jest w dorzeczu Wisły, w regionie wodnym Środkowej Wisły, administrowanym przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Białymstoku oraz Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Lublinie. Przez jej teren rzeki Orz i Ruż, a także mniejsze ciekі jak m. in. Łętówka i Jasionka. Oprócz tego na obszarze gminy występuje wiele rowów melioracyjnych, które wypełniają dna rozległych obszarów użytków zielonych i odprowadzają okresowo wody do wyżej wymienionych rzek lub rzeki Brok.

Gmina Szumowo pozbawiona jest naturalnych zbiorników wodnych. Występują tutaj natomiast małe sztuczne obiekty o charakterze oczek wodnych, stawów i zbiorników przeciwpożarowych. Najczęściej są to zbiorniki powstałe na skutek eksploatacji surowców mineralnych, jak na przykład w Szumowie.

Na terenie gminy Szumowo wyznaczone są trzy obszary jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) – Orz od źródeł do dopływu z Wiśniewa z dopływem z Wiśniewa (kod: RW200017265652), Ruż od źródeł do dopływu spod Dąbek (kod: RW2000172651654) oraz Brok Mały (kod: RW2000172667669), których charakterystykę przedstawia poniższa tabela.

Tabela 17 Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych na terenie gminy Szumowo

Kod JCWP	Nazwa JCWP	Status	Stan ogólny JCWP	Przypisane cele środowiskowe	Działania przypisane w Programie wodnośrodowiskowym kraju
RW200017265652	Orz od źródeł do dopływu z Wiśniewa z dopływem z Wiśniewa	NAT	ZŁY	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny	<p>Działania podstawowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> – kontrola postępowania w zakresie gromadzenia ścieków przez użytkowników prywatnych i przedsiębiorców oraz oczyszczania ścieków przez użytkowników prywatnych z częstotliwością co najmniej raz na 3 lata; – budowa nowych zbiorników bezodpływowych oraz remont istniejących – budowa indywidualnych systemów oczyszczania ścieków; – regularny wywóz nieczystości płynnych.

					<p>Działania uzupełniające:</p> <ul style="list-style-type: none"> – monitoring badawczy wód.
RW2000172651654	Ruż od źródeł do dopływu spod Dąbek	NAT	ZŁY	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny	<p>Działania podstawowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> – kontrola postępowania w zakresie gromadzenia ścieków przez użytkowników prywatnych i przedsiębiorców oraz oczyszczania ścieków przez użytkowników prywatnych z częstotliwością co najmniej raz na 3 lata; – budowa nowych zbiorników bezodpływowych oraz remont istniejących – budowa indywidualnych systemów oczyszczania ścieków; – regularny wywóz nieczystości płynnych. <p>Działania uzupełniające:</p> <ul style="list-style-type: none"> – monitoring badawczy wód.
RW2000172667669	Brok Mały	NAT	ZŁY	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny	<p>Działania podstawowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> – kontrola postępowania w zakresie gromadzenia ścieków przez użytkowników prywatnych i przedsiębiorców oraz oczyszczania ścieków przez użytkowników prywatnych z częstotliwością co najmniej raz na 3 lata; – budowa sieci kanalizacyjnej w aglomeracji Wysokie Mazowieckie;

					<ul style="list-style-type: none"> – budowa nowych zbiorników bezodpływowych oraz remont istniejących – budowa indywidualnych systemów oczyszczania ścieków; – regularny wywóz nieczystości płynnych. – objęcie obszaru szczególnie narażonego na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych ustanowionego Rozporządzeniami Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie z dnia 28 października 2015 r. programem działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych. <p>Działania uzupełniające:</p> <ul style="list-style-type: none"> – monitoring badawczy wód.
--	--	--	--	--	---

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Gmina Szumowo znajduje się w zasięgu jednolitej części wód podziemnych (JCWPd) nr 51 (kod: PLGW200051) oraz nr 55 (kod: PLGW200055), których charakterystykę przedstawia poniższa tabela.

Tabela 18 Charakterystyka jednolitych części wód podziemnych na terenie gminy Szumowo

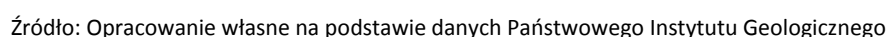
Kod JCWPd	Numer JCWPd	Stan ogólny JCWPd	Przypisane cele środowiskowe	Działania przypisane w Programie wodnośrodowiskowym kraju
PLGW200051	51	DOBRY	dobry stan chemiczny, dobry stan ilościowy	<p>Działania podstawowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> – coroczne raportowanie pomiarów ilości eksploatowanych wód podziemnych przez właściciela/użytkownika ujęcia.

PLGW200055	55	DOBRY	dobry stan chemiczny, dobry stan ilościowy	<p>Działania podstawowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> – realizacja programu działań mającego na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych - budowa nowych i rozbudowa istniejących miejsc do przechowywania nawozów naturalnych stałych); – realizacja programu działań mającego na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych: <ul style="list-style-type: none"> • budowa nowych i rozbudowa istniejących zbiorników do przechowywania naturalnych nawozów płynnych; • edukacja prowadzących działalność rolniczą na OSN w zakresie dobrej praktyki rolniczej oraz prowadzenie dla nich specjalistycznego doradztwa; • kontrola rolniczych źródeł zanieczyszczenia i realizacji przez prowadzących działalność rolniczą na OSN obowiązków określonych w Programie; • ograniczenia nawożenia na glebach podmokłych, zalanych, zamrzniętych lub pokrytych śniegiem; • prowadzenie monitoringu oraz dokumentowanie realizacji programu i jego efektów; • przestrzeganie warunków przechowywania nawozów naturalnych oraz postępowania z odciekami; • przestrzeganie zasad nawożenia; • przestrzeganie zasad nawożenia pól na terenie o dużym nachyleniu; • stosowanie właściwego nawożenia w pobliżu cieków; – coroczne raportowanie pomiarów ilości eksploatowanych wód podziemnych przez właściciela/użytkownika ujęcia.
------------	----	-------	--	---

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Szczególne znaczenie GZWP wynika przede wszystkim z ich obecnego oraz perspektywicznego zaopatrzenia w wodę w stanie surowym lub po jej ewentualnym prostym uzdatnieniu przy pomocy stosowanych obecnie i uzasadnionych ekonomicznie technologii. Stąd ważna jest jakość zasobów wodnych i przeciwdziałanie zagrożeniom. Wody podziemne narażone są przede wszystkim na zagrożenia związane z działalnością człowieka, a największy wpływ na ich zanieczyszczenie mają ścieki komunalne i przemysłowe oraz składowiska odpadów komunalnych. W obrębie analizowanego obszaru na którym znajdują się GZWP dominują obszary rolnicze, w związku z tym zagrożenie dla wód podziemnych wynika również ze stosowania środków ochrony roślin oraz nawozów mineralnych.

Mapa 5 Położenie gminy Szumowo względem Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 215 Subniecka Warszawska

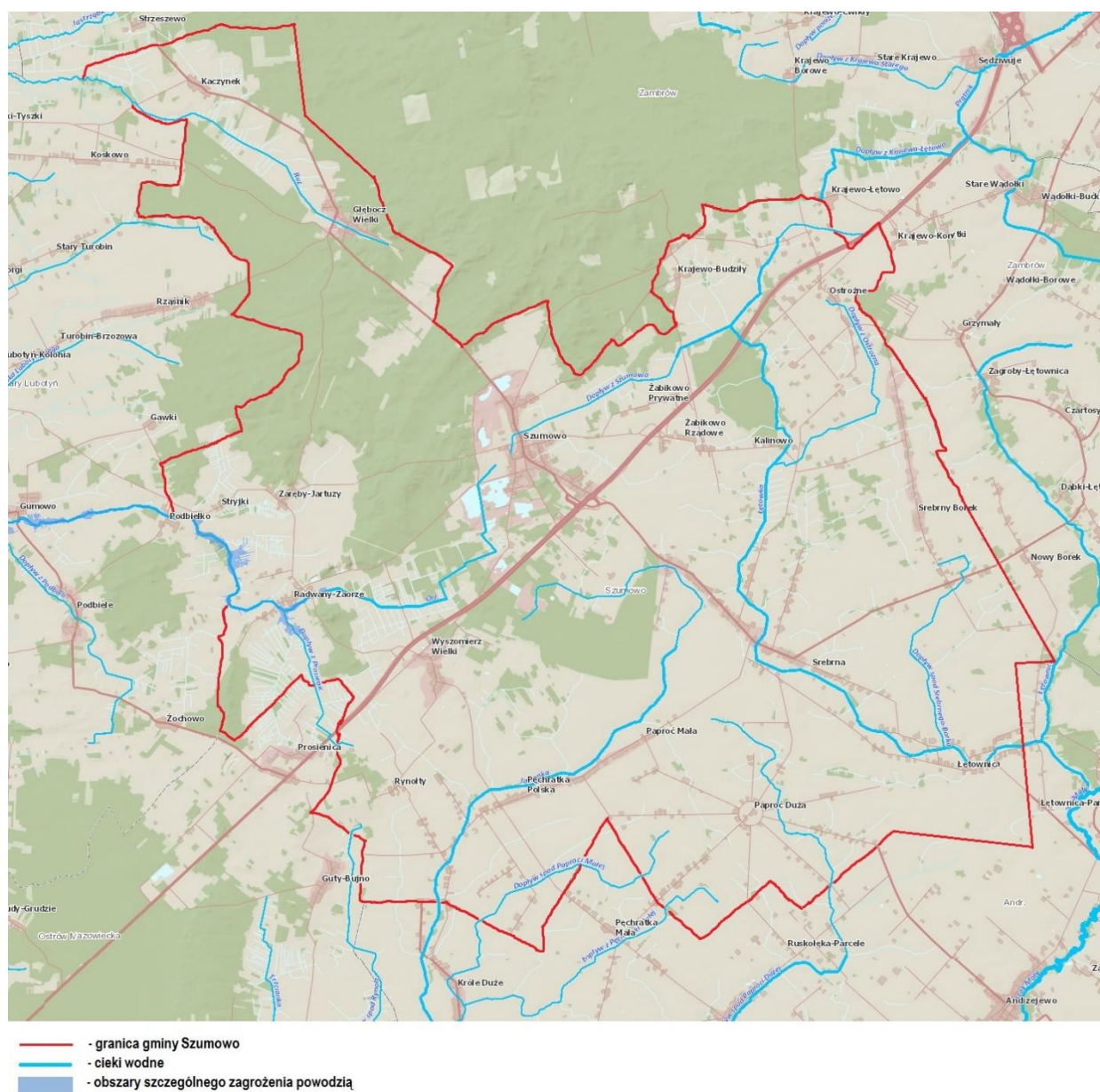
43

- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi 0,2% lub na których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia ekstremalnego,
- obszary szczególnego zagrożenia powodzią,
- obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadku uszkodzenia lub zniszczenia:
 - ✓ wału przeciwpowodziowego,
 - ✓ wału przeciwsztormowego,
 - ✓ budowli piętrzącej.

Zgodnie z art. 171 ust. 1 ustawy Prawo wodne, zasięg obszarów szczególnego zagrożenia powodzią jest wyznaczany na mapach zagrożenia i ryzyka powodziowego, które są aktualizowane co 6 lat na podstawie art. 171 ust. 8 tejże ustawy. Obecnie obowiązującymi mapami zagrożenia powodziowego i mapami ryzyka powodziowego, są mapy zaktualizowane w ramach II cyklu planistycznego. Dla terenu gminy Szumowo mapy zagrożenia powodziowego zostały opracowane dla odcinka rzeki Orz i jego dopływu z Prosienic, we wschodniej części gminy, w okolicach miejscowości: Mroczi – Stylongi, Radwany – Zaorze oraz Stryjki.

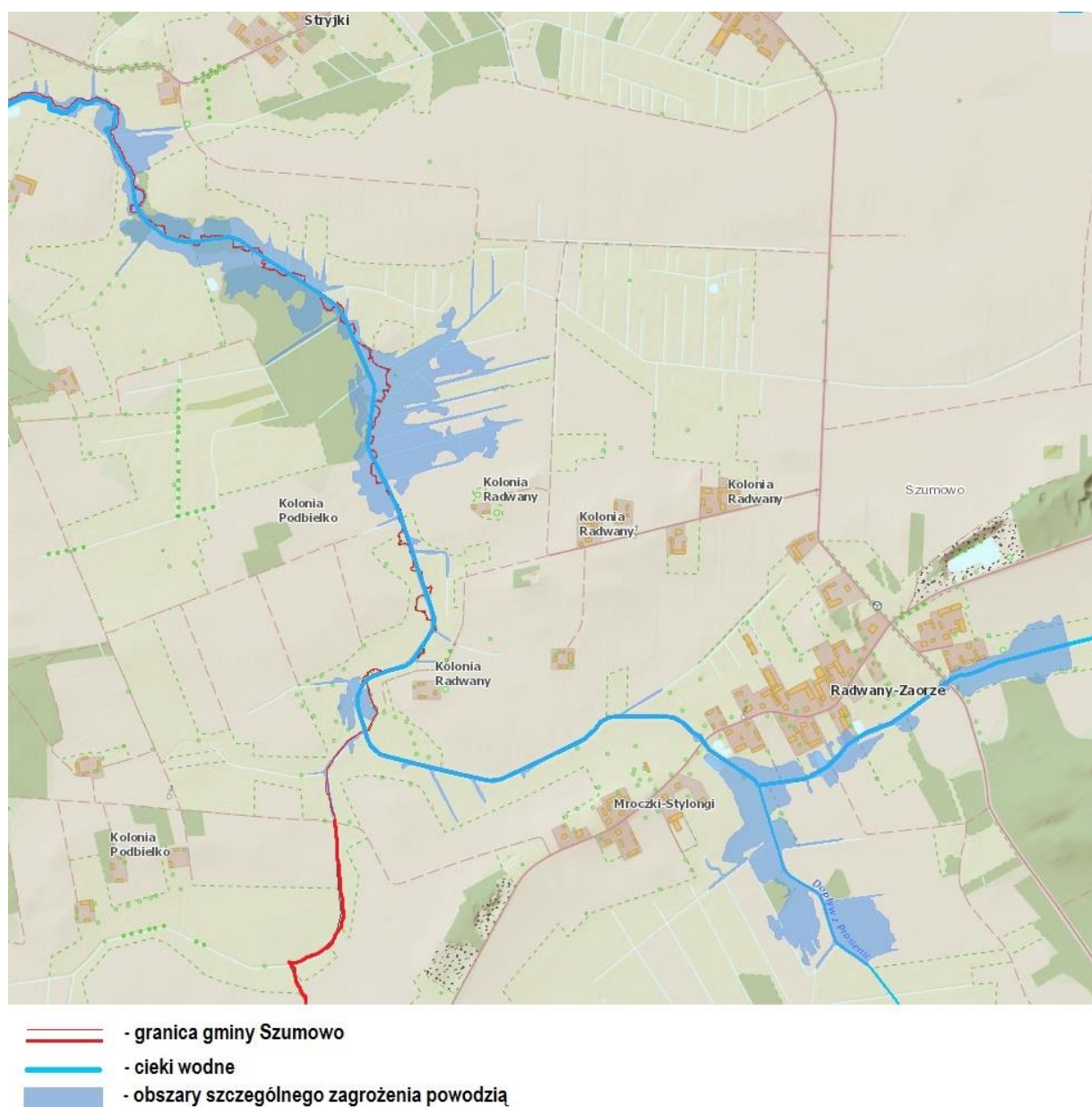
Sieć cieków wodnych oraz obszary szczególnego zagrożenia powodzią na terenie gminy Szumowo przedstawiają poniższe mapy.

Mapa 6 Sieć cieków wodnych na terenie gminy Szumowo

Źródło: <https://www.wody.isok.gov.pl>

Mapa 7 Obszary szczególnego zagrożenia powodzią na terenie gminy Szumowo

Źródło: <https://www.wody.isok.gov.pl>

Zgodnie z art. 183 i 184 ust. 1 ustawy Prawo wodne, zadaniem administracji rządowej i samorządowej oraz Wód Polskich jest przeciwdziałanie skutkom suszy, które prowadzi się zgodnie z planem przeciwdziałania skutkom suszy. Projekt planu przygotowują Wody Polskie w uzgodnieniu z ministrami właściwymi do spraw: rolnictwa, rozwoju wsi, rybołówstwa, żeglugi śródlądowej oraz wojewodami. Plan obejmuje:

- 1) analizę możliwości powiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych;
- 2) propozycje budowy lub przebudowy urządzeń wodnych;
- 3) propozycje niezbędnych zmian w zakresie korzystania z zasobów wodnych oraz zmian naturalnej i sztucznej retencji;
- 4) działania służące przeciwdziałaniu skutkom suszy.

Główny cel planu zawiera się już w samej jego nazwie, jest więc nim przeciwdziałanie skutkom suszy. Cel ten doprecyzowany jest przez 4 cele szczegółowe:

- 1) skuteczne zarządzanie zasobami wodnymi dla zwiększenia ich dostępności na obszarach dorzeczy;
- 2) zwiększanie retencjonowania (magazynowania) wód;
- 3) edukacja w zakresie suszy i koordynacja działań powiązanych z suszą;
- 4) stworzenie mechanizmów realizacji i finansowania działań służących przeciwdziałaniu skutkom suszy.

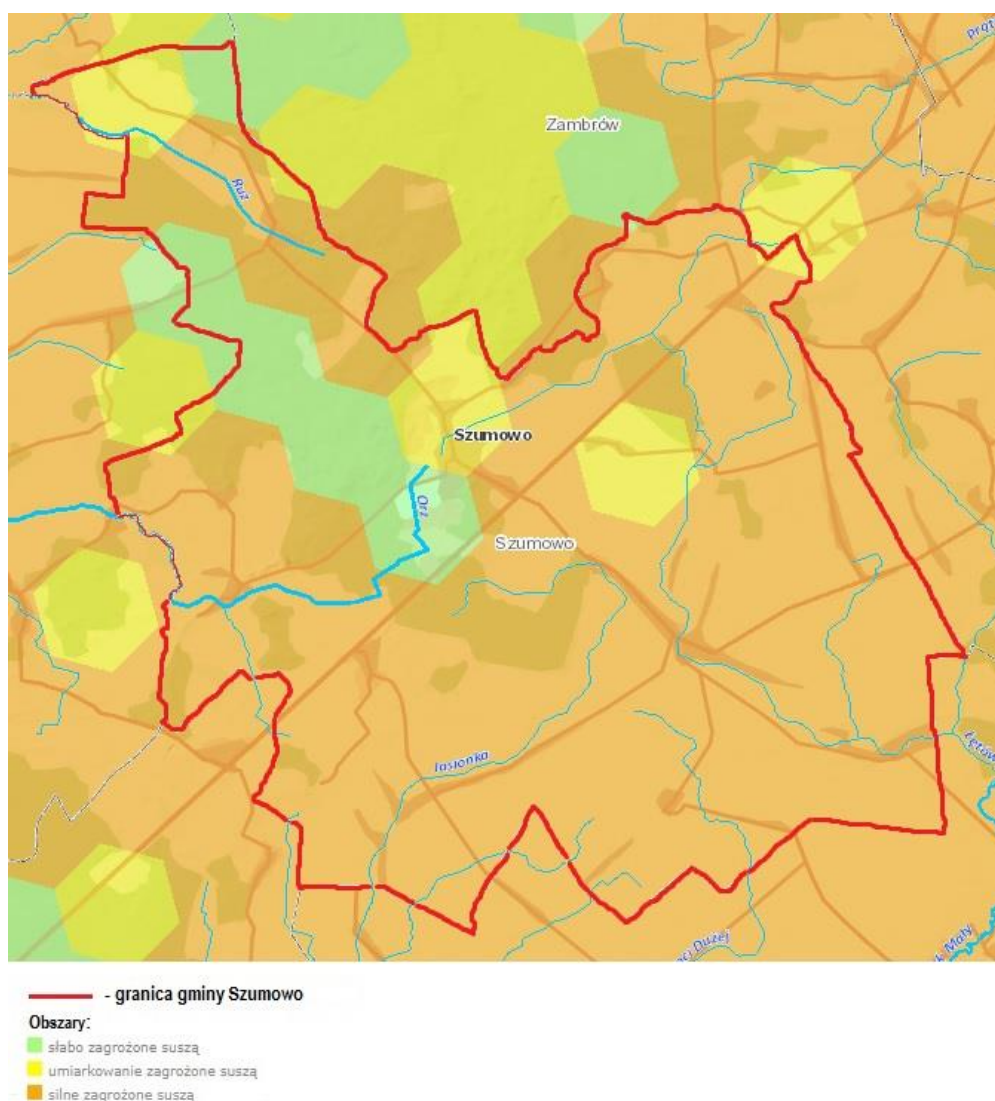
W celu osiągnięcia jednego z celów planu, tj. skutecznego zarządzania zasobami wodnymi dla zwiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych, dokonywana jest szczegółowa analiza z wykorzystaniem wyników map zagrożenia występowania poszczególnych typów susz. Mapy te stanowią dane do przeprowadzenia oceny ilości zasobów dyspozycyjnych w warunkach suszy oraz służą do określenia stopnia ryzyka suszy.

Zasadniczo wyróżnia się cztery rodzaje suszy: atmosferyczną, rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną. Na zarządzanie ryzykiem suszy wpływ mają wyniki zagrożenia występowania trzech z czterech typów suszy: rolniczej, hydrologicznej i hydrogeologicznej. Z kolei mapy zagrożenia suszą dostarczają informacji dla planowania działań na rzecz przeciwdziałania jej skutkom, w szczególności poprzez czterostopniowy podział zagrożenia, gdzie I klasa obejmuje obszary zagrożone w stopniu słabym, II klasa – obszary zagrożone w stopniu umiarkowanym, III klasa – obszary zagrożone w stopniu silnym, a IV klasa – obszary zagrożone w stopniu ekstremalnym.

Analizując mapy łącznego zagrożenia suszą rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną dla gminy Szumowo, można stwierdzić, że na większości obszaru określono silny stopień zagrożenia suszą. Obszary słabo zagrożone suszą występują jedynie na terenach leśnych na południe i północno-zachód od miejscowości Szumowo, a także na wschód od miejscowości Kaczynek. Obszary umiarkowanego zagrożenia suszą określono z kolei w miejscowości Szumowo i na północ od niej, w północno-zachodniej części gminy wokół miejscowości Kaczynek, w rejonie miejscowości Żabikowo Rządowe i Kalinowo, a także w niewielkiej części na północ od miejscowości Stryjki oraz na północno-wschód od miejscowości Ostrożne.

Obszary łącznego zagrożenia suszą na terenie gminy Szumowo, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 8 Łączne zagrożenie suszą na terenie gminy Szumowo

Źródło: <https://www.wody.isok.gov.pl>

Kluczowym elementem Planu przeciwdziałania skutkom suszy jest katalog działań, który określa konkretne i mierzalne rozwiązania, których wdrożenie ma przyczynić się do ograniczenia skutków suszy. Katalog ten ma wymiar operacyjny, a poprzez zbiór działań realizowane są cele szczegółowe, co z kolei ma przełożenie na cel główny. Plan nie jest planem inwestycyjnym, a prezentuje jedynie plany budowy, przebudowy i remontów urządzeń wodnych, które są zawarte w pozostałych dokumentach planistycznych z zakresu gospodarki wodnej.

Postępowanie w zakresie przeciwdziałania skutkom suszy zakłada przede wszystkim działania zapobiegające oraz zmniejszające prawdopodobieństwo wystąpienia negatywnych skutków suszy, które są realizowane w sposób niezależny od faktycznego wystąpienia suszy. W praktyce jest to wdrażanie działań technicznych oraz nietechnicznych, które służą m.in. kształtowaniu zasobów wodnych, gospodarowaniu gruntami i wodami, czy też ochronie ekosystemów wodnych i terenów podmokłych. Kluczowe są działania retencyjne, służące poprawie i przywracaniu naturalnych warunków obiegu wody. Przeciwdziałanie skutkom suszy służy również zmniejszaniu niedoborów wody, wzmocnieniu ochrony przeciwpowodziowej oraz poprawie stanu jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych.

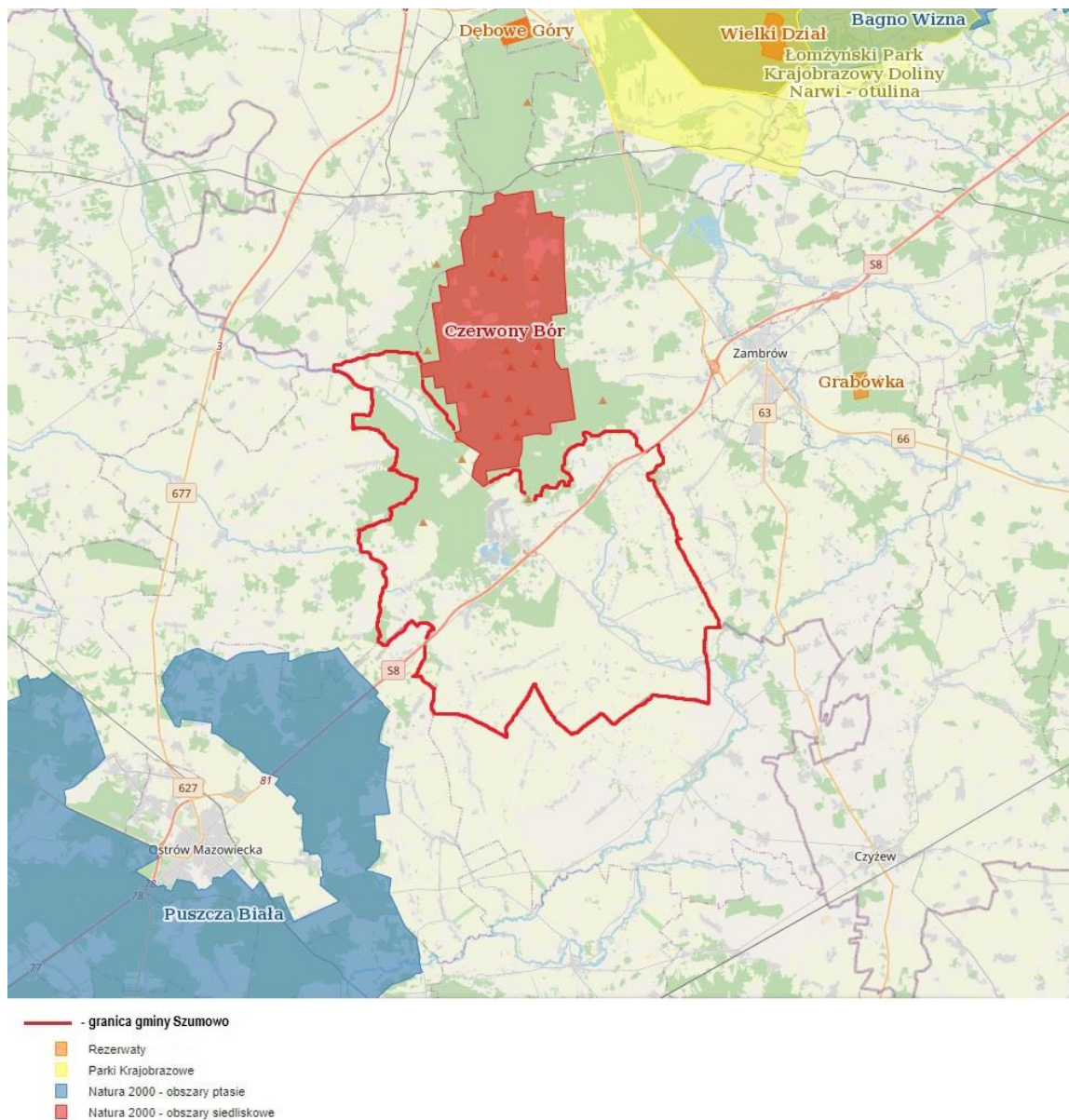
Na obszarze gminy Szumowo, w okresie 2021-2027 nie zostały zaplanowane przez Wody Polskie do realizacji zadania inwestycyjne z zakresu budowy i przebudowy urządzeń wodnych służących przeciwdziałaniu skutkom suszy.

Formy ochrony przyrody

Kwestie związane z ochroną przyrody regulowane są przez ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021 r. poz. 1098 z późn. zm.). Zgodnie z niniejszą ustawą formami ochrony przyrody są parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, a także ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów. Każda z tych form spełnia inną rolę w systemie ochrony przyrody i służy innym celom, z tego względu cechuje się odmiennym reżimem ochronnym oraz zakresem ograniczeń w użytkowaniu.

Na terenie gminy Szumowo występuje prawnie chroniony Obszar Natura 2000 siedliskowy – Czerwony Bór (ok. 2 ha w obrębie gminy). Natomiast w pobliżu gminy znajdują się: Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi wraz z jego otuliną, rezerваты przyrody: Dębowe Góry, Wielki Dział i Grabówka oraz Obszary Natura 2000 ptasi – Puszcza Biała, których lokalizację względem gminy Szumowo przedstawia poniższa mapa.

Mapa 9 Lokalizacja obszarów prawnie chronionych względem gminy Szumowo

Źródło: www.geoserwis.gdos.gov.pl

3.10. Dziedzictwo kulturowe oraz turystyka

Dziedzictwo kulturowe

Ważnym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego jest również dziedzictwo kulturowe, związane ściśle z tradycją, historia oraz tożsamością danej społeczności i obejmujące elementy materialne, jak np. zabytki architektury oraz niematerialne, jak np. zwyczaje, obrzędy, tradycyjna wiedza i praktyki. Ochrona dziedzictwa jest szczególnie ważna dla zachowania tożsamości i wartości dla przyszłych pokoleń.

Pierwsze pisemne wzmianki o osadnictwie na terenie dzisiejszej gminy Szumowo pochodzą z przełomu XII i XIII wieku. Miejscowość Szumowo, wówczas nazywana Somowa Góra, wzmiankowana natomiast była w 1239 r. Rozwój regionu został jednak zahamowany wskutek najazdów Jaćwinów a następnie Litwinów, które ustały dopiero w 1385 roku, co zapoczątkowało

drugi etap osadnictwa na tym terenie. Głównymi ośrodkami osadnictwa stały się wówczas miejscowości Szumowo i Głęboch Wielki, o której pierwsze informacje pochodzą z 1417 roku i krzyżowały się tam lokalne szlaki handlowe. Na terenie obecnej gminy dominowało osadnictwo szlacheckie, a układ wsi ma charakter wielodrożnicy rozwiniętej z ulicówki oraz czytelnego założenia prostokątnego rynku.

Po rozbiorach Szumowo i okolice zostały włączone do Prus. W tym okresie powstały miejscowości niemieckie – Paproć Duża, Pęchratka, Paproć Mała i Srebrny Borek. W Paproci Dużej mieścił się kościół, w którym Józef Piłsudski brał ślub z Marią z Koplewskich Juszkiewiczową, a obecnie na jego miejscu znajduje się wierna jego rekonstrukcja.

Obszar gminy Szumowo jest również naznaczony toczącymi się tu walkami podczas powstania listopadowego, styczniowego oraz II wojny światowej, a na cmentarzu w Szumowie znajduje się obecnie pomnik poległych w obronie ojczyzny, którzy zginęli w 1920 i 1939 roku.

Elementem tożsamości historycznej miejscowości Szumowo jest drewniana synagoga, pochodząca z około 1933 r., która została przeniesiona na teren gminy w 1946 r. ze Śniadowa przez ówczesnego proboszcza parafii szumowskiej. Obecnie pełni funkcję domu parafialnego. Uwagę zwraca również klasycystyczny kościół w Szumowie pw. NMP Częstochowskiej, zbudowany staraniem ks. Tumossa w latach 1866-67, remontowany 1938 roku, a następnie rozbudowany staraniem ks. prob. Mariana Czerwińskiego w 1980 r. Jest on jednonawowy, neobarokowy z boczną barokową wieżą i prostym, kwadratowym portykiem. Wnętrze kościoła jest podzielone wysokimi półkolistymi wnękami arkadowymi, natomiast w środku znajduje się pięć ołtarzy łącznie z głównym.

Do innych obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie gminy zalicza się: układ przestrzenny wsi Paproć Duża, cmentarz ewangelicko-augsburski w Paproci Dużej, budynek murowanej szkoły w Srebrnym Borku (dawniej niemiecki kościół), a także cmentarz wojenny z okresu I wojny światowej w miejscowości Żabikowo Rządowe.

Zdjęcie nr 1 Synagoga w Szumowie

Źródło: www.ciekawepodlasie.pl

Zdjęcie nr 2 Kościół Najświętszej Maryi Panny Częstochowskiej w Szumowie

Źródło: www.ciekawepodlasie.pl

Zdjęcie nr 3 Układ przestrzenny miejscowości Paproć Duża

Źródło: www.geoportal.gov.pl

Turystyka

Turystyka stanowi znaczący czynnik lokalnego rozwoju, a na atrakcyjność turystyczną danego obszaru składają się przede wszystkim walory przyrodnicze i antropogeniczne oraz zagospodarowanie turystyczne, tj. baza noclegowa, gastronomia i dostępność komunikacyjna, uzupełniane przez obiekty społeczno-techniczne, jak np. sklepy i apteki. Na walory przyrodnicze, wpływające na atrakcyjność turystyczną składają się elementy środowiska przyrodniczego, interesujące dla turystów i występujące np. w rezerwach przyrody, parkach krajobrazowych lub też poza tymi formami ochrony przyrody. Walory antropogeniczne związane są z działalnością człowieka i dotyczą m. in. zabytków architektury, muzeów, miejsc pamięci narodowej i kultu religijnego oraz wydarzeń kulturalno-sportowych. Zagospodarowanie turystyczne dotyczy przede wszystkim liczby i jakości miejsc noclegowych oraz lokali lub obiektów gastronomicznych, a także sieci drogowej, kolejowej oraz szlaków turystycznych.

Ze względu na swoje położenie, gmina Szumowo dysponuje dosyć wysokim potencjałem rozwojowym, w szczególności w oparciu o turystykę i rekreację, pomimo przeciętnych walorów krajobrazowych. Podstawą dla niej są głównie zasoby leśne Czerwonego Boru w centralnej i północno-zachodniej części gminy oraz przede wszystkim położenie w rejonie tzw. „Zielonych Płuc Polski, na trasie komunikacyjnej Warszawa – Białystok. Podstawę do rozwoju turystyki stanowią również zbiorniki wodne powstałe w wyrobiskach poeksploatacyjnych w Szumowie z potencjalnymi możliwościami ich turystycznego wykorzystania.

Na terenie gminy Szumowo nie wyznaczono oznakowanych pieszych szlaków turystycznych oraz ścieżek dydaktyczno-przyrodniczych, co wymaga podjęcia działań w tej kwestii w celu rozwoju turystyki. Brakuje również dobrze rozwiniętej infrastruktury turystycznej w oparciu o dostępne zasoby. Z kolei, jeśli chodzi o długość ścieżek rowerowych na terenie gminy, według danych z 2021 roku, wyniosła ona zaledwie 0,95 km. Brak ciekawej oferty turystycznej, zabytków i słabe zaplecze turystyczne powoduje, że teren gminy nie należy do atrakcji turystycznych, co stanowi słabą stronę gminy Szumowo.

Z punktu widzenia rozwoju turystyki niezwykle istotne znaczenie ma stan bazy noclegowej w formie między innymi hoteli, zajazdów, gospodarstw agroturystycznych. Gmina Szumowo ma potencjał do rozwoju agroturystyki, a podstawą dla niej są głównie znajdujące się tu zasoby leśne, ciekі wodne, naturalna roślinność i krajobraz wiejski. Wszystko to stwarza szansę rozwoju tej formy działalności, którą oprzeć można na bazie własnej gospodarstw oraz możliwych do utworzenia bazach sportowo-turystycznych przy szkołach podstawowych, czy też świetlicach wiejskich. Wśród obiektów noclegowych funkcjonujących na terenie gminy można wyróżnić m. in. ComfortExpress Szumowo, znajdujący się w Miejscu Obsługi Podróżnych w Szumowie, Euromax Krzysztof Rokicki oraz DAREL Dorota Lubiejewska. Na terenie miejscowości Szumowo funkcjonuje również Wodny Zakątek, który oferuje przede wszystkim możliwość organizacji imprez okolicznościowych oraz korzystania z łowiska wędkarskiego, a także szeregu innych atrakcji, co znacząco wpływa na atrakcyjność tego miejsca.

Oferta turystyczna gminy Szumowo pod względem walorów przyrodniczych oraz przede wszystkim rekreacyjnych jest szczególnie istotna w dobie wzrastającego popytu na ekologię, eko i agroturystykę. Wskazuje na to duży potencjał rozwojowy w tej dziedzinie gospodarki, mogący w istotny sposób uzupełniać obecne dochody mieszkańców. Wskazane jest stworzenie innowacyjnej i spójnej oferty turystycznej dążącej do wykreowania marki gminy wykorzystującej duży potencjał do uprawiania turystyki kulturowej, aktywnej i rekreacyjnej. Istotny jest również dalszy rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, a także bazy noclegowej i gastronomicznej.

3.11. Planowanie przestrzenne

Kierunki rozwoju przestrzennego gminy Szumowo określa Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Szumowo przyjęte uchwałą Rady Szumowo Nr 196/XLI/02 z dnia 8 października 2002 r., zmienione uchwałą Nr XXXV/242/22 Rady Gminy Szumowo z dnia 28 czerwca 2022 r.

Studium określa politykę przestrzenną gminy, lokalne zasady gospodarowania przestrzenią przy uwzględnieniu celów i kierunków polityki przestrzennej, określonych w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województwa, planie zagospodarowania przestrzennego województwa i strategii rozwoju gminy. W tym zakresie fundamentalne znaczenie mają zasady ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju.

Ład przestrzenny jest określany, jako ukształtowanie powierzchni, które tworzy harmonijną całość i uwzględnia w sposób uporządkowany wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne. Z kolei zrównoważony rozwój jest to rozwój społeczno-gospodarczy, w którym występuje proces integracji działań politycznych, społecznych i gospodarczych, mając na względzie zachowanie równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb społeczności lub obywateli, zarówno w chwili obecnej jak i dla przyszłych pokoleń.

Studium jest sporządzane dla obszaru znajdującego się w granicach administracyjnych gminy oraz pełni trzy podstawowe funkcje:

- 1) stanowi akt polityki przestrzennej gminy, określający strategię rozwoju przestrzennego;
- 2) wpływa na zasady kształtowania przestrzeni, określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, koordynując ich ustalenia;
- 3) może stanowić ofertę dla przyszłych inwestorów, będąc jednym z ważniejszych elementów programu rozwoju gminy.

W celu kształtowania zabudowy oraz wskaźników zagospodarowania terenu tworzone są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na działkach gminnych i prywatnych, umożliwiające przyjęcie wieloletniego kierunku działań standaryzujących ład i porządek przestrzenny oraz stwarzające możliwość zrównoważonego rozwoju podstawowej infrastruktury komunalnej i społecznej oraz sprawniejszego zasiedlania obszarów gminy. Obligatoryjnie realizowane są programy i projekty zmierzające do harmonizacji i kształtowania przestrzeni publicznej.

Zgodnie z danymi GUS z 2021 r. na terenie gminy Szumowo obowiązywały 24 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w tym 17 sporządzonych na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Powierzchnia terenów objętych planami wynosiła łącznie 788 ha, co stanowił 5,6 % całkowitej powierzchni gminy.

Optymalnym rozwiązaniem w kształtowaniu polityki przestrzennej gminy byłoby uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wszystkich terenów zurbanizowanych gminy Szumowo. Jednak w obecnej sytuacji ekonomicznej gminy oraz obowiązujących przepisów prawnych dot. ochrony przyrody, jest to rozwiązanie trudne i czasochłonne w realizacji.

W zakresie użytkowania terenów w gminie Szumowo, dominującą funkcją jest rolnictwo, a uzupełniającą leśnictwo i przemysł wydobywczy, w niewielkim zaś stopniu rekreacja i wypoczynek oraz mieszkalnictwo. Gmina zróżnicowana jest również pod względem charakteru zabudowy - w części północno-zachodniej dominuje zabudowa zwarta w postaci wsi ulicówki, natomiast w części południowo-wschodniej zabudowa jest luźna, często wręcz rozproszona, zaś miejscowości mają postać rzędówek lub wielodrożnic.

Z wielkością i charakterem zabudowy miejscowości związany jest system i zakres obsługi ludności. W części południowo-wschodniej więcej miejscowości posiada placówki usługowe typu szkoła podstawowa, sklep, strażnica OSP, itp. Dostęp do wyżej wymienionych usług jest zgodny z ich normatywnym zasięgiem. Praktycznie wszystkie jednostki posiadają pełen zakres usług podstawowych w zasięgu 2 km. Odmienne kształtuje się natomiast sytuacja w części północno-zachodniej, gdzie zdecydowana większość usług skoncentrowana jest w miejscowości Szumowo, a w pozostałych miejscowościach występują nielicznie i pojedynczo nie zapewniając pełnego

zakresu obsługi. Część miejscowości znajdujących się w większym oddaleniu od Szumowa, jak Kaczynek, Głęboch Wielki czy Stryjaki, nie ma odpowiednich warunków dostępności do usług podstawowych.

Ze względu na mały odsetek terenów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, zagospodarowanie przestrzenne jest realizowane poprzez wydawanie przewidzianych prawem decyzji o warunkach zabudowy lub decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. W 2021 r. na terenie gminy Szumowo wydanych zostało 46 decyzji o warunkach zabudowy oraz 3 decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Dane dotyczące wydawanych decyzji na przestrzeni lat 2017-2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 19 Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy i decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego na przestrzeni lat 2017-2021 na terenie gminy Szumowo

Rodzaj decyzji	2017	2018	2019	2020	2021
Decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego	6	3	3	4	3
Decyzje o warunkach zabudowy, w tym:	30	45	40	35	46
- decyzje dotyczące zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej	3	1	2	7	11
- decyzje dotyczące zabudowy usługowej	1	3	1	2	4
- decyzje dotyczące innej zabudowy	26	41	37	26	31

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

3.12. Mieszkalnictwo

Ważnym elementem rozwoju lokalnego w gminie jest mieszkalnictwo, związane z wielkością zasobów mieszkaniowych oraz warunkami mieszkaniowymi. Mieszkalnictwo ściśle wiąże się również z polityką przestrzenną, ze względu na jej rolę w kształtowaniu przestrzeni, decydując o sposobie użytkowania terenu. Według danych GUS z 2020 roku, na terenie gminy Szumowo znajdowało się 1 394 mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej 156 989 m², a w stosunku do roku 2017 ich liczba wzrosła o 24.

Dane dotyczące zasobów mieszkaniowych w gminie Szumowo w roku 2017 i 2020 przedstawia poniższa tabela. Na dzień opracowania Strategii brak było dostępnych danych z 2021 roku.

Tabela 20 Zasoby mieszkaniowe na terenie gminy Szumowo w roku 2017 i 2020

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2020
Mieszkania	szt.	1 370	1 394
Izby	szt.	6 682	6 819
Powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	152 746	156 989

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Porównując wskaźniki, dotyczące wielkości zasobów mieszkaniowych w gminie Szumowo ze wskaźnikami dla powiatu zambrowskiego i województwa podlaskiego za rok 2020 można zauważyć, że w zakresie przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania, przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania na 1 osobę, mieszkań na 1000 mieszkańców oraz przeciętnej liczby osób na 1 mieszkanie, kształtują się one niekorzystnie dla gminy Szumowo. W gminie większa niż w powiecie i w województwie była przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oraz przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę, a także przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie, na co wpływ miał głównie rodzaj zabudowy gminie, tj. budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne. Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców była z kolei mniejsza w gminie, niż w powiecie i województwie.

Dane dotyczące wskaźników z zakresu zasobów mieszkaniowych dla roku 2020 w gminie Szumowo, powiecie zambrowskim i województwie podlaskim przedstawia poniższa tabela. Na dzień opracowania Strategii brak było dostępnych danych z 2021 roku.

Tabela 21 Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w gminie Szumowo, powiecie zambrowskim i województwie podlaskim dla roku 2020

Wskaźnik	Gmina Szumowo	Powiat zambrowski	Województwo podlaskie
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m²	112,6	83,9	77,3
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w m²	33,0	28,6	30,7
Mieszkania na 1000 mieszkańców	299,2	349,0	403,3
Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	3,34	2,87	2,48

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

O warunkach mieszkaniowych, oprócz takich czynników jak powierzchnia mieszkania, w tym powierzchnia przypadająca na 1 osobę, czy też przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie, decyduje również wyposażenie w podstawowe instalacje techniczno-sanitarne, do których można zaliczyć łazienkę, ustęp spłukiwany, wodociąg, centralne ogrzewanie oraz gaz sieciowy.

Na przestrzeni ostatnich lat, ogółem w skali kraju można zauważyć wzrost liczby mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne. Najwięcej mieszkań na terenie gminy Szumowo w 2020 roku wyposażonych było w wodociąg – 93,2 % ogółu mieszkań. Ustęp spłukiwany posiadało 85,4 % ogółu mieszkań, łazienkę – 80,6 %, natomiast centralne ogrzewanie – 69,0 %. Żadne z mieszkań nie jest podłączonych z kolei do sieci gazowej. Od roku 2017 do końca 2020, liczba mieszkań przyłączonych do sieci wodociągowej, wyposażonych w ustęp spłukiwany, łazienkę oraz posiadających centralne ogrzewanie wzrosła o 24.

Liczbę mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne oraz ich udział w liczbie ogólnej mieszkań na terenie gminy Szumowo w roku 2017 i 2020 przedstawia poniższa tabela. Na dzień opracowania Strategii brak było dostępnych danych z 2021 roku.

Tabela 22 Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczne i sanitarne na terenie gminy Szumowo

Wyszczególnienie	2017		2020	
	Liczba mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne	% ogółu mieszkań	Liczba mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne	% ogółu mieszkań
Wodociąg	1 275	93,1	1 299	93,2
Ustęp splukiwany	1 166	85,1	1 190	85,4
Łazienka	1 099	80,2	1 123	80,6
Centralne ogrzewanie	938	68,5	962	69,0
Gaz sieciowy	0	0,0	0	0,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na przestrzeni lat 2017-2021 na terenie gminy Szumowo można zauważyć wzrost liczby mieszkań, co jest trendem zarówno w województwie podlaskim ogółem, jak i w skali kraju. W tym okresie oddano łącznie do użytkowania 50 mieszkań o powierzchni 9 046 m².

Tabela 23 Budownictwo mieszkaniowe w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017 - 2021

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2018	2019	2020	2021
Budynki mieszkalne oddane do użytkowania	szt.	14	9	5	14	8
Oddane mieszkania ogółem	szt.	14	9	5	14	8
Ilość izb ogółem	szt.	83	51	29	80	56
Powierzchnia użytkowa ogółem	m ²	2 297	1 563	914	2 413	1 859

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Pomocne w określeniu sytuacji w budownictwie mieszkaniowym na danym obszarze oraz tendencji zachodzącej w tej kwestii, są opracowane przez GUS wskaźniki budownictwa mieszkaniowego, m. in. mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności, przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania oraz nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności.

Według danych GUS z 2021 r., wartość wskaźnika liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności wyniosła w gminie Szumowo – 1,7, co było znacznie niższym wynikiem w stosunku do wartości wskaźnika dla powiatu zambrowskiego (6,4) oraz województwa podlaskiego (6,7). Przyczyną takiego stanu rzeczy jest charakterystyka gminy, obejmującą tereny wiejskie, a budownictwo mieszkaniowe nie rozwija się tu tak, jak w przypadku dużych ośrodków miejskich, gdzie pojawia się spora liczba nowych osiedli budynków mieszkalnych wielorodzinnych. Uwarunkowania demograficzne, a także rynek pracy mają zasadniczy wpływ na sytuację w budownictwie mieszkaniowym, co przejawia się skalą rozwoju mieszkalnictwa na danym obszarze.

Na terenie gminy Szumowo do użytkowania oddawane są mieszkania w budynkach jednorodzinnych, brak natomiast jest oddawanych mieszkań w budynkach wielorodzinnych. Potwierdzają to wskaźniki przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania oddanego do użytkowania, a także nowych budynków mieszkalnych na 1000 ludności w stosunku do mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności – wskaźnik dotyczący mieszkań był wyższy niż wskaźnik dla budynków mieszkalnych. Najmniejszy udział mieszkań w budynkach mieszkalnych jednorodzinnych w stosunku do ogółu mieszkań oddanych do użytkowania występował w powiecie zambrowskim ogółem, gdzie przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania była znacznie mniejsza niż w gminie oraz występowała większa dysproporcja pomiędzy wskaźnikami mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności, a nowymi budynkami mieszkalnymi na 1000 ludności.

Dane dotyczące wskaźników z zakresu budynków mieszkalnych i mieszkań oddanych do użytku dla roku 2021 w gminie Szumowo, powiecie zambrowskim oraz w województwie podlaskim, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 24 Wskaźniki dotyczące budownictwa mieszkaniowego w gminie Szumowo, powiecie zambrowskim oraz w województwie podlaskim dla roku 2021

Wskaźnik	Gmina Szumowo	Powiat zambrowski	Województwo podlaskie
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności	1,7	6,4	6,7
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania w m ²	232,4	89,2	91,5
Nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności	1,7	1,9	2,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

3.13. Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami komunalnymi

Infrastruktura techniczna

Istotny wpływ na jakość życia na danym obszarze ale także na procesy rozwojowe w gminie ma dostępna infrastruktura techniczna. Do głównych celów jednostek samorządu terytorialnego zalicza się tworzenie jak najlepszych warunków do zamieszkania, prowadzenia działalności gospodarczej, realizacji usług społecznych, komunalnych oraz administracyjnych. Głównymi elementami infrastruktury technicznej, znacząco wpływającymi na jakość życia mieszkańców jest infrastruktura drogowa oraz infrastruktura wodno-kanalizacyjna, na którą składają się m. in. ujęcia i stacje uzdatniania wody, sieci przesyłowe i rozdzielcze, przyłącza wodociągowe i kanalizacyjne, zbiorcze i indywidualne oczyszczalnie ścieków, przepompownie ścieków oraz kanały ściekowe.

Infrastruktura drogowa ściśle wiąże się z dostępnością komunikacyjną gminy, która jest czynnikiem determinującym wielopłaszczyznowy rozwój społeczno – gospodarczy, a także czynnikiem napędu gospodarczego, będącym elementem kluczowym do poprawy jakości życia mieszkańców. Główny wpływ na dostępność komunikacyjną ma stan i rodzaj dróg oraz możliwe

połączenia z innymi miastami i miejscami, będącymi celem podróży. Dostępność ma ogromne znaczenie zarówno dla transportu osobowego, jak i transportu towarowego.

Drogi publiczne ze względu na funkcję w sieci drogowej dzielą się według przepisów ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz. U. z 2022 poz. 1693 z późn. zm.) na następujące kategorie:

- drogi krajowe,
- drogi wojewódzkie,
- drogi powiatowe,
- drogi gminne.

Zasadniczą cechą systemu komunikacyjnego gminy Szumowo jest jej ścisły związek z drogą ekspresową S8 Warszawa - Białystok. Droga ta przecina gminę na dwie części co daje bardzo dobre połączenie wszystkich miejscowości gminy z systemem głównych dróg krajowych. Jest to aspekt korzystny z punktu widzenia regionu. Istniejący węzeł komunikacyjny drogi S8 w Szumowie daje gminie duże możliwości do rozwoju gospodarczego.

Uzupełnieniem sieci dróg na terenie gminy są drogi powiatowe o łącznej długości 71,274 kilometrów i drogi gminne o długości około 53,7 kilometra. Charakterystyczną cechą sieci dróg powiatowych jest ich lokalny, gminny charakter z ograniczoną ilością powiązań tranzytowych. W związku z powyższym drogi powiatowe pełnią w stosunkowo znacznym stopniu funkcje dróg gminnych obsługujących tereny gminy. Przez obszar gminy Szumowo przebiegają następujące drogi powiatowe:

- nr 1996 B Śniadowo – Brulin – Strzeszewo – Kaczynek – Głęboch Wielki – Szumowo – droga S8;
- nr 2001 B Żabikowo – Szumowo;
- nr 2002 B Szumowo – Radwany Zaorze – Zaręby Jartuzy – Stryjki;
- nr 2003 B Głęboch Wielki – granica województwa (Rząśnik);
- nr 2004 B Głęboch Wielki – granica województwa (Koskowo);
- nr 2025 B Srebrny Borek – Srebrna - droga S8;
- nr 2028 B Ostrożne – Srebrny Borek;
- nr 2030 B Srebrna – Łętownica – granica województwa;
- nr 2031 B Srebrna – Podbiel Duża;
- nr 2032 B Wyszomierz Wielki – Pęchratka Polska – granica województwa;
- nr 2033 B Droga powiatowa nr 2025 B – Pęchratka Polska – granica województwa;
- nr 2034 B Wyszomierz Wielki – Rynoły;
- nr 2035 B Srebrna – Paproć Duża – granica województwa;
- nr 2036 B Granica województwa – Paproć Duża.

Uzupełnieniem sieci dróg na terenie gminy Szumowo są drogi gminne o charakterze lokalnym, zapewniające połączenia pomiędzy sołectwami oraz dojazdy do pól, łąk, pastwisk i lasów, których łączna długość wynosiła na koniec 2021 roku 53,7 km, z czego 44,8 km stanowiły drogi o nawierzchni bitumicznej, a 8,9 km drogi o nawierzchni żwirowej. Analizując stan dróg gminnych według Systemu Oceny Stanu Nawierzchni, 37 km dróg o nawierzchni bitumicznej zostało określonych jako stan dobry, 6 km jako stan zadowalający, natomiast 1,8 km jako stan

niezadowalający. W przypadku dróg o nawierzchni żwirowej, stan 3 km tych dróg został określony jako dobry, 4,1 km jako stan zadowalający, z kolei 1,8 km jako stan niezadowalający.

Drogi gminne są utrzymywane poprzez przeprowadzanie remontów nawierzchni lub też przebudowę. Najwięcej trudności sprawia utrzymanie dróg o nawierzchni żwirowej oraz tłuczniowej, na których często na skutek niesprzyjających warunków atmosferycznych powstają liczne wyboje i koleiny, co daje konieczność kolejnych remontów. W miarę posiadanych środków finansowych na drogach gminnych są wykonywane nawierzchnie asfaltowe. Na bieżąco są również remontowane drogi dojazdowe do pól.

Kolejnym elementem infrastruktury technicznej jest sieć wodociągowa. Zadania w zakresie dostarczania wody na terenie gminy Szumowo realizowane są przez Zakład Gospodarki Komunalnej Sp. z o. o., w oparciu o sześć stacji uzdatniania wody oraz trzynaście ujęć wody podziemnej. Ujęcia wody oraz sieć wodociągowa budowane były w latach 60-tych i 70-tych XX wieku i znajdują się w zróżnicowanym stanie technicznym. Wymiany wymaga część sieci wodociągowej wybudowana w końcu lat 60-tych i 70-tych w większości z rur azbestowo - cementowych. Zły stan techniczny elementów sieci sprzyja występowaniu awarii infrastruktury wodociągowej.

Według danych GUS z 2021 roku, na terenie gminy Szumowo długość eksploatowanej sieci wodociągowej wyniosła 105,7 km, natomiast liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania – 1 411. Do sieci wodociągowej podłączonych było 92,7 % budynków mieszkalnych, a korzystało z niej 96,1 % ogółu ludności gminy. Średnie roczne zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca wyniosło 71,4 m³.

Wybrane dane dotyczące sieci wodociągowej w gminie Szumowo w roku 2017 i 2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 25 Wybrane dane dotyczące sieci wodociągowej w gminie Szumowo w roku 2017 oraz 2021

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2021
Długość eksploatowanej sieci wodociągowej	km	102,1	105,7
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	1 336	1 411
Budynki mieszkalne podłączone do sieci wodociągowej – w % ogółu budynków mieszkalnych	%	95,9	92,7
Awarie sieci wodociągowej	szt.	8	15
Woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam ³	369,0	331,3
Zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca	m ³	74,7	71,4

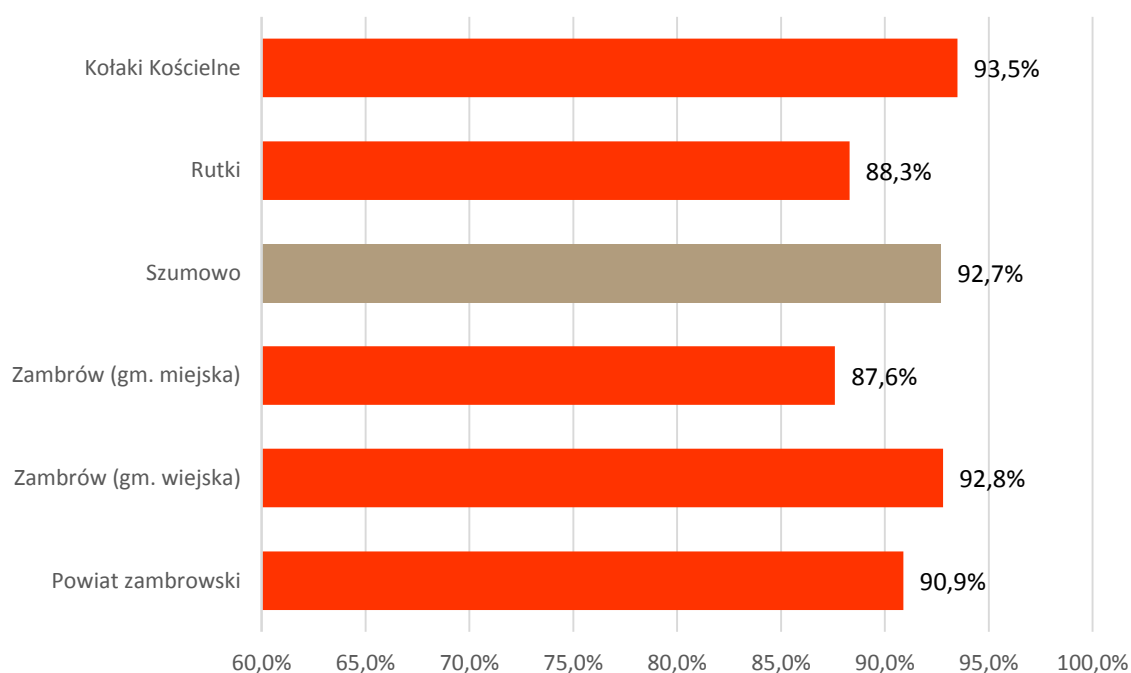
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Korzystnie pod względem udziału budynków mieszkalnych podłączonych do sieci wodociągowej w budynkach mieszkalnych ogółem, gmina Szumowo wypada na tle pozostałych gmin powiatu zambrowskiego. Powiat zambrowski jest generalnie dobrze zwodociągowany – na poziomie 90,9 % budynków podłączonych do sieci wodociągowej w liczbie budynków mieszkalnych ogółem. Najmniejsza wartość w tej kwestii występuje w mieście Zambrów – 69,1 %,

natomiast gmina Szumowo znajduje się na trzecim miejscu w powiecie, ustępując nieznacznie najlepiej zwodociągowanym gminom wiejskim: Kołaki Kościelne i Zambrów.

Dane dotyczące udziału budynków mieszkalnych podłączonych do sieci wodociągowej w budynkach mieszkalnych ogółem w gminach powiatu zambrowskiego w 2021 roku, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 11 Budynki mieszkalne podłączone do sieci wodociągowej w % ogółu budynków mieszkalnych w gminach powiatu zambrowskiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na terenie gminy Szumowo w chwili obecnej nie występuje sieć kanalizacyjna oraz system oczyszczania ścieków, mało rozpowszechnione są również indywidualne systemy oczyszczania ścieków. Występują przypadki, że nieczystości powstające w gospodarstwach rolnych i domowych kierowane są do nieszczelnych szamb lub bezpośrednio do wód i gruntu. Aktualnie trwają prace w zakresie budowy sieci kanalizacyjnej w miejscowościach Szumowo i Srebrna wraz z oczyszczalnią ścieków w Szumowie, których zakończenie planowane jest na lipiec 2023 r.

Na obszarze gminy Szumowo nie ma również dostępu do sieci gazowej. W 2019 r. zapadła jednak decyzja o budowie stacji redukcyjnej i sieci gazowej w miejscowości Szumowo z terminem realizacji w 2022 roku. W latach 2020 - 2021 r. prowadzone były intensywne prace projektowe. Na koniec 2021 roku gmina Szumowo finalizowała prace mające na celu opracowanie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, opracowanego dla potrzeb budowy stacji redukcyjnej gazu w Szumowie. Przez obszar gminy przebiegają dwa gazociągi - gazociąg wysokiego ciśnienia 250 mm Zambrów – Ostrów Mazowiecka oraz gazociąg tranzytowy 1400 mm Rosja – Niemcy.

Gospodarka odpadami

Ważną kwestią, wpływającą na jakość życia mieszkańców w gminie jest gospodarka odpadami komunalnymi. Zgodnie z ustawą z dnia 14 grudnia 2012 roku o odpadach (Dz. U. z 2022

r. poz. 699 z późn. zm.), przez odpady komunalne rozumie się odpady powstające w gospodarstwach domowych, wyłączając pojazdy wycofane z eksploatacji, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów (m. in. z sektora handlu i usług), które ze względu na swój charakter lub skład, podobne są do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2022 poz. 1297), utrzymanie czystości i porządku, a w tym kwestie związane z gospodarką odpadami komunalnymi na terenie gminy, należą do zadań własnych gminy. Gminy są zobowiązane do zorganizowania, odbierania i zagospodarowania odpadów komunalnych zebranych w nieruchomościach położonych na jej terenie.

Zgodnie z danymi GUS, w 2021 roku z terenu gminy Szumowo zebrano ogółem 871,06 ton odpadów komunalnych, z czego 390,82 ton, tj. 44,9 % ogółu odpadów, stanowiły odpady zebrane w sposób selektywny. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na 1 mieszkańca wyniosła natomiast 188 kg. Wskaźnik ten umożliwia monitorowanie postępów w dążeniu do zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów oraz zmniejszenia negatywnego oddziaływania tych odpadów na środowisko, co jest jednym z celów polityki Unii Europejskiej w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi. Ilość wytwarzanych odpadów w przeliczeniu na 1 mieszkańca, uzależniona jest w dużej mierze od czynników ekonomicznych i społecznych, głównie standardu życia ludności oraz wielkości i intensywności konsumpcji produktów.

Jednym ze sposobów ochrony środowiska w kwestii gospodarowania odpadami komunalnymi, jest ich segregacja. Zapewnienie selektywnego zbierania odpadów komunalnych, obejmujących co najmniej: papier, metale, tworzywa sztuczne, szkło, odpady opakowaniowe wielomateriałowe oraz bioodpady, należy do zadań własnych gminy. Gminy zostały również zobowiązane do osiągnięcia, wskazanych w ustawie o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, poziomów recyklingu, przygotowania do ponownego użytku i odzysku oraz ograniczenia składowania odpadów komunalnych ulegających biodegradacji.

Zgodnie z danymi GUS, na przestrzeni lat 2017-2021 w gminie Szumowo nie występował jednolity trend jeśli chodzi o ilość odpadów zebranych ogółem, gdzie wartość ta w latach 2017-2019 malała, następnie w 2020 roku nastąpił wzrost i w 2021 roku ponowny spadek ich ilości w stosunku do roku poprzedniego. Jednolity trend malejący nastąpił natomiast w przypadku ilości zmieszanych odpadów komunalnych, których ilość w latach 2017-2021 z roku na rok spadała.

Dane dotyczące ilości odpadów komunalnych zebranych na terenie gminy Szumowo w latach 2017-2021, przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

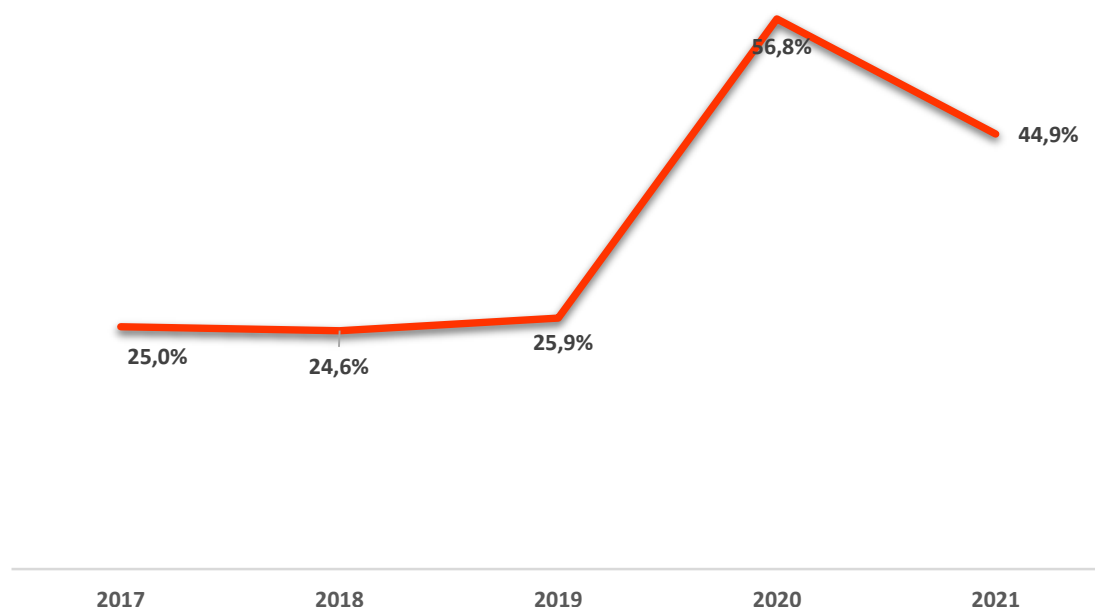
Tabela 26 Odpady komunalne zebrane na terenie gminy Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021

Rok	Odpady zebrane ogółem (w t)	Odpady zebrane selektywnie (w t)	Odpady zebrane zmieszane (w t)
2017	944,17	236,23	707,94
2018	910,59	224,11	686,48
2019	868,70	225,15	643,55
2020	1 250,96	710,04	540,92

2021	871,06	390,82	480,24
-------------	--------	--------	--------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 12 Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem na terenie gminy Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych danych, w gminie Szumowo stosunek odpadów zebranych selektywnie do odpadów zmieszanych niesegregowanych wypada korzystnie, zwłaszcza jeśli chodzi o rok 2020 i 2021, gdzie nastąpił znaczny wzrost udziału odpadów zebranych selektywnie w stosunku do ogółu zebranych odpadów.

Uzupełnieniem systemu gospodarowania odpadami komunalnymi w gminach są punkty selektywnego zbierania odpadów komunalnych, gdzie właściciele nieruchomości mogą oddawać, określone w regulaminie utrzymania czystości i porządku w gminie, rodzaje odpadów. Na terenie gminy Szumowo znajduje się jeden taki punkt – w miejscowości Szumowo, a mieszkańcy gminy mogą tam nieodpłatnie oddawać zebrane w sposób selektywny następujące frakcje odpadów komunalnych: zużyte baterie i akumulatory, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, zużyte opony (z wyjątkiem ciągnikowych, samochodów ciężarowych, przyczep itp.), odpady wielkogabarytowe, odpady budowlane i remontowe – do 1 m³, odpady ulegające biodegradacji, odpady zielone, odpady segregowane.

Na terenie gminy Szumowo występują również odpady w postaci wyrobów zawierających azbest. Zgodnie z danymi zawartymi w Bazie Azbestowej, na obszarze gminy zinventaryzowano 1 460 304 kg tych wyrobów. Gmina na bieżąco, w miarę posiadanych środków finansowych podejmuje działania w celu usunięcia wyrobów zawierających azbest, a do chwili obecnej wskutek podjętych działań usunięto 654 785 kg tych wyrobów.

3.14. Rynek pracy i bezrobocie

Rynek pracy

Jednym z czynników określających stan gospodarki, a także jej potencjał jest rynek pracy. Zasadniczy wpływ na rynek pracy na danym obszarze mają zarówno występująca tu liczba osób w wieku produkcyjnym, jak i ilość dostępnych miejsc pracy, które kształtują podaż i popyt pracy. Nierównowaga pomiędzy popytem, a podażą pracy wpływa z kolei na poziom bezrobocia.

Jak wspomniano powyżej, podaż pracy kształtowana jest przez liczbę osób w wieku produkcyjnym. Wiek produkcyjny określamy jako wiek zdolności do pracy, tj. w przypadku mężczyzn jest to grupa w wieku 18-64 lat, z kolei w przypadku kobiet – 18-59 lat. W ramach wieku produkcyjnego możemy jeszcze wyróżnić wiek mobilny, który dotyczy osób w wieku od 18 do 44 roku życia bez względu na płeć, zdolnych i gotowych do ewentualnego przekwalifikowania się oraz zmiany stanowiska lub pracy, a także wiek niemobilny, który obejmuje mężczyzn w wieku od 45 do 64 lat oraz kobiety w wieku od 45 do 59 lat.

Jak przedstawiono już we wcześniejszej części niniejszego opracowania – w podrozdziale 2.2. *Uwarunkowania demograficzne*, zgodnie z danymi GUS, gminę Szumowo zamieszkiwało 2 725 osób w wieku produkcyjnym, co stanowiło 59,29 % ogółu ludności na tym obszarze. W stosunku do roku 2017, liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o 281 osób.

Liczba osób w wieku mobilnym w 2021 roku wyniosła natomiast 1 657, co stanowiło 60,81 % liczby osób w wieku produkcyjnym oraz 36,05 % liczby mieszkańców gminy ogółem. W stosunku do roku 2017, liczba ta zmniejszyła się o 263. Zarówno w roku 2017, jak i w roku 2021, w liczbie ludności w wieku mobilnym większość stanowili mężczyźni, których liczba wyniosła odpowiednio 1 019 w 2017 roku i 882 w 2021 roku.

Ze względu na to, że gmina Szumowo jest gminą typowo wiejską i na jej terenie nie funkcjonują większe zakłady produkcyjne, część mieszkańców ukierunkowana jest na działalność rolniczą z wykorzystaniem miejscowych zasobów. Jednak znaczna liczba mieszkańców pozostaje w zatrudnieniu poza rolnictwem, w tym w miejscowych zakładach pracy. Największym pracodawcą na terenie gminy jest Zakład Produkcji Kruszyw Rupińscy. Innymi zakładami pracy dającymi możliwość zatrudnienia są m. in. Firma Bacz-Trans, warsztaty samochodowe, lokalne firmy budowlane stacja paliw Orlen, sklepy spożywczo-przemysłowe w poszczególnych miejscowościach, lokale gastronomiczne, a także Urząd Gminy Szumowo wraz z gminnymi jednostkami organizacyjnymi, takimi jak m. in. placówki oświatowe i Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej oraz Zakład Gospodarki Komunalnej sp. z o. o..

Analizując dane dotyczące liczby osób pracujących na terenie gminy Szumowo, można zauważyć większą liczbę osób pracujących w 2021 roku niż w roku 2017 (o 8). Tendencja spadkowa w tej kwestii miała miejsce w latach 2018-2020, natomiast w 2021 roku nastąpił niewielki wzrost liczby osób pracujących w stosunku do roku poprzedniego. Na przestrzeni lat 2017-2021, nastąpił spadek liczby pracujących na terenie gminy kobiet – o 5 oraz wzrost liczby pracujących mężczyzn – o 13. Dane w tej kwestii zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 27 Pracujący na terenie Szumowo w latach 2017 - 2021

Lata	Ogółem	w tym kobiety	w tym mężczyźni	Pracujący na 1000 ludności ogółem	Pracujący na 1000 ludności w wieku produkcyjnym
2017	1 066	347	719	218	354,6
2018	1 133	343	790	234	380,7
2019	1 105	336	769	230	376,2
2020	1 070	346	724	230	387,0
2021	1 074	342	732	234	394,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Biorąc pod uwagę wskaźniki dotyczące rynku pracy w zakresie liczby pracujących na 1000 ludności oraz pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym dla poszczególnych gmin powiatu zambrowskiego w 2021 r., wartości tych wskaźników dla gminy Szumowo przedstawiają się najlepiej spośród pozostałych gmin, znacznie powyżej średniej dla powiatu zambrowskiego, co świadczy o wysokim stopniu rozwoju lokalnego rynku pracy. Wartość wskaźnika pracujących na 1000 ludności wyniosła w gminie Szumowo – 234, a wskaźnika pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym – 394,1, natomiast dla powiatu częstochowskiego – odpowiednio 190 i 317,2. Najniższe wartości tych wskaźników w powiecie wystąpiły w gminie Kołaki Kościelne – odpowiednio 33 i 57,1.

Dane dotyczące wskaźników pracujących na 1000 ludności w poszczególnych gminach powiatu zambrowskiego w 2021 roku, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 28 Wskaźniki pracujących na 1000 ludności w poszczególnych gminach powiatu zambrowskiego w 2021 roku

Gmina	Pracujący na 1000 ludności	Pracujący na 1000 ludności w wieku produkcyjnym
Kołaki Kościelne	33	57,1
Rutki	87	145,1
Szumowo	234	394,1
Zambrów (gm. miejska)	211	353,0
Zambrów (gm. wiejska)	214	355,9
Powiat zambrowski	190	317,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wskazane powyżej dane dot. liczby osób pracujących w poszczególnych gminach dotyczą podmiotów gospodarki narodowej o liczbie pracujących 10 i więcej osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracowników. Dane nie obejmują z kolei osób pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w fundacjach, stowarzyszeniach i innych organizacjach społecznych.

Bezrobocie

Jak wcześniej wspomniano, gdy liczba osób w wieku produkcyjnym na danym obszarze przewyższa liczbę miejsc pracy, możemy mieć do czynienia ze zjawiskiem bezrobocia. Jest to zjawisko, które ma duży wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą dla danego obszaru. Według danych GUS, na koniec 2021 roku na terenie gminy Szumowo zarejestrowanych było 69 osób bezrobotnych, a w stosunku do roku 2017, liczba ta zmniejszyła się o 34 osoby. Na przestrzeni lat 2017 - 2020, od 2017 do 2020 roku występowała tendencja spadkowa, jeśli chodzi o liczbę osób bezrobotnych, natomiast w 2021 roku nastąpił niewielki wzrost tej liczby w stosunku do roku poprzedniego.

Dane dotyczące liczby zarejestrowanych bezrobotnych w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 29 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w gminie Szumowo w latach 2017 - 2021

Lata	Bezrobotni ogółem	W tym kobiety	W tym do 30 roku życia	W tym powyżej 50 roku życia	Osoby długotrwale bezrobotne
2017	103	61	43	21	50
2018	78	39	39	18	35
2019	70	35	33	12	26
2020	67	36	27	16	31
2021	69	37	31	11	22

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak przedstawia poniższa tabela, osoby długotrwale bezrobotne stanowiły w 2021 roku 31,9 % ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Najwięcej osób bezrobotnych było w wieku do 30 lat - 31 osób, tj. 44,9 % ogółu bezrobotnych, natomiast osoby w wieku od 31 do 50 roku życia stanowiły 39,1 % ogółu bezrobotnych.

Udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na koniec 2021 roku według danych GUS wyniósł na terenie gminy Szumowo 2,5 %, notując spadek w porównaniu z 2017 rokiem o 0,9 %. Zmniejszył się przy tym udział zarejestrowanych bezrobotnych kobiet – o 1,5 % oraz mężczyzn – o 0,5 %. Wartości te kształtowały się znacznie poniżej średniej dla powiatu zambrowskiego.

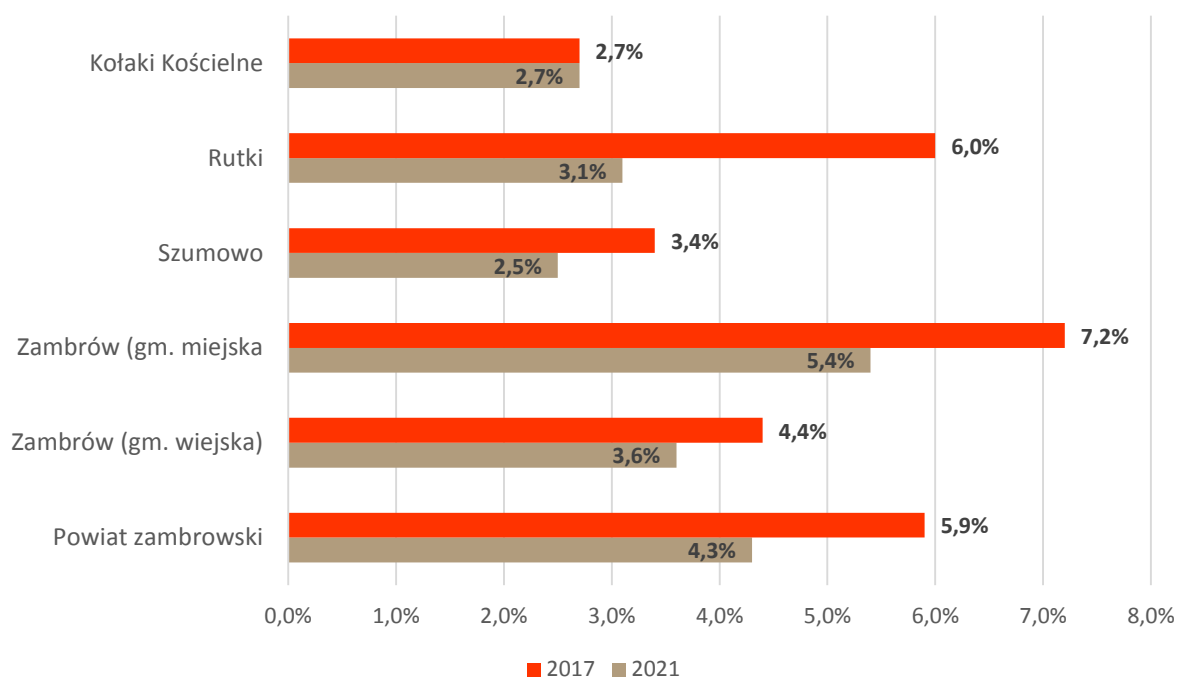
Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Szumowo na tle powiatu zambrowskiego w 2017 i 2021 roku, przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 30 Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Szumowo w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle powiatu zambrowskiego według płci

Jednostka terytorialna	ogółem		kobiety		Mężczyźni	
	2017	2021	2017	2021	2017	2021
Gmina Szumowo	3,4	2,5	4,5	3,0	2,6	2,1
Powiat zambrowski	5,9	4,3	6,9	5,2	5,0	3,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 13 Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Szumowo w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle gmin i powiatu zambrowskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Powyższe dane pokazują, że spośród pozostałych gmin powiatu zambrowskiego, gmina Szumowo w 2021 roku posiadała najmniejszy odsetek osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. Może to świadczyć o dobrej sytuacji gospodarczej na terenie gminy i niewielkim problemie w kwestii zapewnienia możliwości zatrudnienia. Biorąc również pod uwagę dane dotyczące liczby osób pracujących na terenie gminy Szumowo, można wysunąć wniosek, że sytuacja na rynku pracy gminy jest najlepsza w powiecie. Ważnym zagadnieniem jest również zjawisko bezrobocia ukrytego, tj. pozostawanie bez pracy i nierejestrowanie się jako osoba bezrobotna, a także zjawisko „szarej strefy”, tj. nielegalne zatrudnienie, bez opłacania składek oraz podatku dochodowego.

Zmniejszenie bezrobocia wymaga zdecydowanych działań powiatowych urzędów pracy, centrów doradztwa zawodowego oraz kształcenia ustawicznego. Ważne w tej kwestii jest również dopasowanie szkolnictwa zawodowego do potrzeb lokalnych pracodawców, co pomoże zniwelować braki wykwalifikowanych pracowników na lokalnym rynku pracy. Teren gminy Szumowo znajduje się we właściwości Powiatowego Urzędu Pracy w Zambrowie.

3.15. Przedsiębiorczość i rolnictwo

Przedsiębiorczość

Sytuacja gospodarcza danego obszaru wiąże się w dużej mierze ze zjawiskiem przedsiębiorczości. Przedsiębiorczość można definiować jako skłonność do tworzenia nowych przedsiębiorstw lub innych form prowadzenia działalności gospodarczej, a także jako aktywność do rozwijania już istniejących, poprzez realizację różnego rodzaju inwestycji. Stopień rozwoju przedsiębiorczości na danym obszarze wynika przede wszystkim z liczby podmiotów gospodarki narodowej, do których zalicza się osoby prawne, jednostki organizacyjne nieposiadające

osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Podmioty te zobowiązane są do rejestracji w odpowiednim rejestrze, w tym również w Krajowym Rejestrze Urzędowym Podmiotów Gospodarki Narodowej (rejestr REGON), który prowadzi Prezes Głównego Urzędu Statystycznego.

W ostatnich latach zarówno w gminie Szumowo, jak i w innych gminach powiatu zambrowskiego, obserwuje się pozytywne zjawisko rozwoju przedsiębiorczości, a co za tym idzie wzrost liczby podmiotów gospodarczych. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego na terenie gminy na koniec 2021 roku zarejestrowanych było 320 podmiotów gospodarki narodowej, co klasuje ją na przedostatnim miejscu w powiecie zambrowskim, wyprzedzając jedynie gminę Kołaki Kościelne. Od 2017 roku liczba podmiotów gospodarczych w gminie Szumowo wzrosła o 31, tj. o 10,7 %, co było drugim najniższym wynikiem w powiecie, jeśli chodzi o przyrost liczby podmiotów gospodarczych.

Dane dotyczące liczby podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON na terenie gmin powiatu zambrowskiego w roku 2017 oraz 2021 w podziale na sektor publiczny i sektor prywatny, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 31 Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gmin powiatu zambrowskiego w 2017 i 2021 roku

Gmina	Ogółem*			Sektor publiczny		Sektor prywatny	
	2017	2021	Wzrost/spadek w %	2017	2021	2017	2021
Kołaki Kościelne	133	157	18,0	5	5	127	152
Rutki	302	344	13,9	12	11	290	333
Szumowo	289	320	10,7	12	11	277	309
Zambrów (gm. miejska)	1 963	2 087	6,3	82	80	1 878	2 003
Zambrów (gm. wiejska)	631	749	18,7	15	14	615	734
Powiat zambrowski	3 318	3 657	10,2	126	121	3 187	3 531

* W BDL nie są prezentowane wszystkie formy prawne podmiotów, dlatego dane liczbowe w zestawieniu nie sumują się na sektor ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Rozwój przedsiębiorczości na terenie gminy dotyczy wyłącznie sektora prywatnego, w którym liczba podmiotów w latach 2017 – 2021 wzrosła o 32 i wyniosła na koniec 2021 roku 309. Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, zjawisko zwiększającej się liczby podmiotów gospodarczych w sektorze prywatnym dotyczy całego powiatu częstochowskiego, a największe wzrosty, jeśli chodzi o tą liczbę odnotowały miasto Zambrów (wzrost o 125 podmiotów) oraz gmina wiejska Zambrów (wzrost o 119 podmiotów).

W sektorze prywatnym, w ramach podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON, Główny Urząd Statystyczny wyszczególnia osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, spółki handlowe, w tym również spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego, spółdzielnie, fundacje, oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne. Zdecydowaną większość podmiotów gospodarczych w gminie Szumowo stanowią osoby fizyczne prowadzące

działalność gospodarczą, zarejestrowane w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, których liczba w 2021 roku wyniosła 247, tj. 79,9 % ogółu podmiotów sektora prywatnego. Ich liczba w stosunku do roku 2017 zwiększyła się o 23 podmioty, zmniejszyła się natomiast liczba zarejestrowanych na terenie gminy spółdzielni (o 2 podmioty) oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych (o 1 podmiot).

Dane dotyczące rodzajów podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy Szumowo w 2017 i 2021 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela 32 Rodzaje podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy Szumowo w 2017 i 2021 roku

Rodzaje podmiotów		2017	2021
Sektor publiczny	Państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	8	7
	Spółki handlowe	1	1
	Nieokreślone formy prawne	3	3
Sektor prywatny	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	224	247
	Spółki handlowe	14	21
	Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	2	2
	Spółdzielnie	5	3
	Stowarzyszenia i organizacje społeczne	14	13
	Nieokreślone formy prawne	18	23

* W BDL nie są prezentowane wszystkie formy prawne podmiotów, dlatego dane liczbowe w zestawieniu nie sumują się na sektor ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Najwięcej zarejestrowanych na terenie gminy Szumowo podmiotów gospodarczych w 2021 roku, zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności (PKD) wykonywało działalność gospodarczą według sekcji F (Budownictwo) – 74 podmioty (23,1 % ogółu podmiotów) oraz sekcji G (Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle) – 66 podmiotów (20,6 % ogółu podmiotów). Na przestrzeni lat 2017-2021 największy wzrost liczby podmiotów wystąpił w sekcji F – o 19 podmiotów.

Dane dotyczące podmiotów gospodarki narodowej według sekcji PKD oraz sektorów własnościowych zarejestrowanych na terenie gminy Szumowo w 2017 i 2021 roku, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 33 Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD oraz sektorów własnościowych zarejestrowane na terenie gminy Szumowo w 2017 i 2021 roku

Sekcja PKD	Wyszczególnienie	Ogółem*		Sektor publiczny*		Sektor prywatny*	
		2017	2021	2017	2021	2017	2021
A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	18	18	0	0	18	18
B	Górnictwo i wydobywanie	5	5	0	0	5	5

C	Przetwórstwo przemysłowe	26	31	0	0	26	31
D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0	0	0	0	0	0
E	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	4	4	1	1	3	3
F	Budownictwo	55	74	0	0	55	74
G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	67	66	0	0	67	66
H	Transport i gospodarka magazynowa	26	34	0	0	26	34
I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	5	3	0	0	5	3
J	Informacja i komunikacja	5	3	0	0	5	3
K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	7	7	0	0	7	7
L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	4	5	0	0	4	5
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	10	11	0	0	10	11
N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	9	7	0	0	9	7
O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	11	11	2	2	9	9
P	Edukacja	8	7	6	5	2	2
Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	7	7	1	1	6	6
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	3	4	2	2	1	2
S, T	Pozostała działalność usługowa; Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	19	23	0	0	19	23
U	Organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0	0	0	0	0
Razem		289	320	12	11	277	309

* W związku z wprowadzonymi od 1 grudnia 2014 r. zmianami przepisów prawnych regulujących sposób zasilania rejestru REGON informacjami o podmiotach podlegających wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego, od danych według stanu na 31 grudnia 2014 r. istnieje możliwość wystąpienia w rejestrze REGON niewypełnionych pozycji dotyczących przewidywanej liczby pracujących, adresu siedziby, rodzaju przeważającej działalności oraz formy własności. W związku z powyższym dane naliczone z rejestru REGON według ww. informacji mogą nie sumować się na liczbę ogółem.

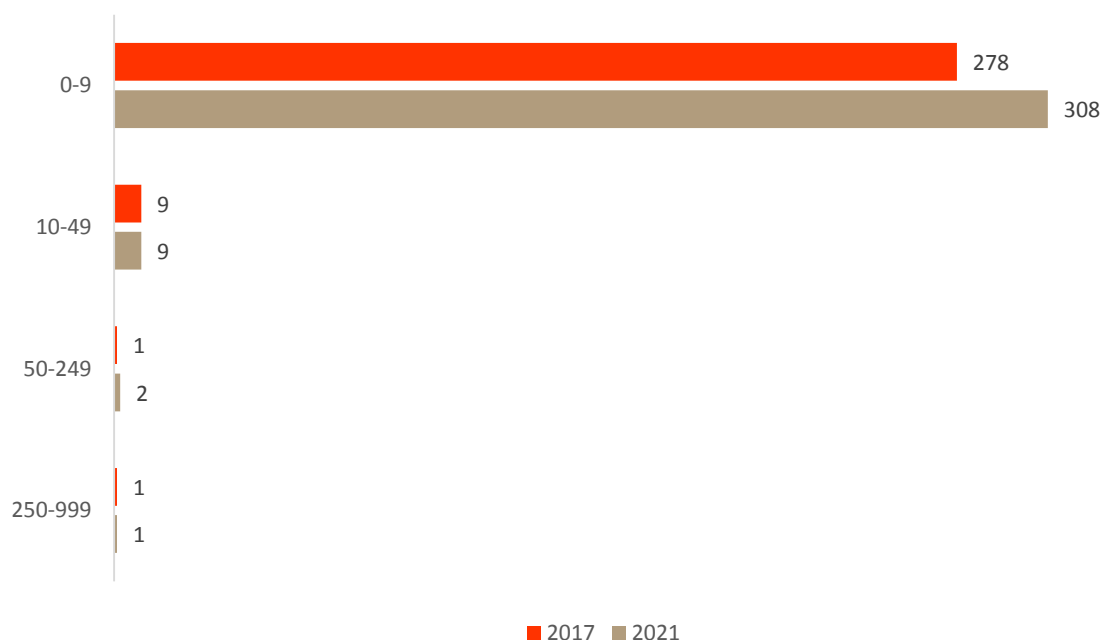
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL.

Największą część działających na terenie gminy Szumowo podmiotów gospodarczych stanowiły w 2021 roku mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 osób – 308 podmioty, co stanowiło 96,25 % wszystkich podmiotów. Na przestrzeni lat 2010-2020 liczba

mikroprzedsiębiorstw zwiększyła się o 30, równocześnie zwiększyła się również o 1 liczba średnich przedsiębiorstw zatrudniających od 50 do 249 osób.

Dane dotyczące liczby podmiotów gospodarki narodowej według klas wielkości w 2017 oraz 2021 roku na terenie gminy Szumowo przedstawia poniższa tabela.

Wykres 14 Podmioty gospodarki narodowej wg klas wielkości na terenie gminy Szumowo w 2017 i 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

O pozytywnym rozwoju przedsiębiorczości na terenie gminy Szumowo świadczą również wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej, opracowane przez Główny Urząd Statystyczny. Analizując poszczególne wskaźniki, które zaprezentowane zostały w poniższej tabeli, można w większości zauważyć ich wzrost, a spadek przy wskaźnikach dotyczących liczby jednostek nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 1000 ludności, udziału podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON oraz w niewielkim stopniu udziału fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej. O ile spadek udziału podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów jest zjawiskiem pozytywnym, o tyle spadek liczby jednostek nowo zarejestrowanych może świadczyć o zahamowaniu stopnia rozwoju przedsiębiorczości na terenie gminy.

Porównując natomiast wartości wskaźników dotyczących podmiotów gospodarki narodowej dla gminy Szumowo z wartościami dla powiatu zambrowskiego zauważyć można, że są one w większości niższe, co wskazuje że rozwój przedsiębiorczości w gminie przebiega znacznie wolniej niż w innych gminach powiatu zambrowskiego. Na korzyść gminy wychodzi z kolei liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców oraz udział tych podmiotów w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej, co świadczy o większej aktywności społecznej mieszkańców gminy Szumowo.

Wartości wskaźników dotyczących podmiotów gospodarki narodowej dla obszaru gminy Szumowo i powiatu zambrowskiego w roku 2017 i 2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 34 Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej dla obszaru gminy Szumowo oraz powiatu zambrowskiego za lata 2017 i 2021

Wskaźnik	Gmina Szumowo		Powiat zambrowski	
	2017	2021	2017	2021
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności	59	70	75	87
Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	96,1	117,4	120,5	146,3
Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności	6,07	5,17	5,78	5,71
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności	46	54	60	71
Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	2,86	2,83	2,23	2,27
Udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON (%)	8,0	5,3	6,4	4,5
Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarki narodowej ogółem (%)	77,5	77,2	79,8	80,7
Udział fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej (%)	4,8	4,1	3,0	2,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Rolnictwo

Jak wspomniano we wcześniejszej części niniejszego opracowania, w strukturze użytkowania ziemi w gminie Szumowo użytki rolne, stanowiące ok. 70 % powierzchni ogólnej gminy, przez co gmina ma typowo rolniczy charakter. Obszar gminy charakteryzuje się mało korzystnymi warunkami glebowymi dla produkcji rolniczej, a najwyższą wartość rolniczą przedstawiają gleby brunatne i bielcowe występujące w okolicach wsi Srebrny Borek, Paproć Duża, Wyszomierz Wielki oraz Pęchratka Polska, zaliczane do IIIa i IIIb klasy bonitacyjnej gruntów ornych. Owe kategorie gleb są bardzo korzystne i korzystne dla produkcji rolnej bez ograniczeń dla wszystkich kierunków upraw, a także warzywnictwa.

Podstawowych informacji na temat rolnictwa, w tym liczby i powierzchni gospodarstw rolnych, dostarczają przeprowadzane co 10 lat powszechne spisy rolne. Ostatni taki spis przeprowadzony został w terminie od 1 września do 30 listopada 2020 r., według stanu na dzień 1 czerwca 2020 r. Jego podstawowym celem było dostarczenie informacji na potrzeby realizacji Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej, a także i na potrzeby krajowych baz danych. Badaniem zostały objęte gospodarstwa rolne, których użytkownikami były osoby fizyczne (gospodarstwa indywidualne), osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

Zgodnie z opublikowanymi wstępnymi wynikami Powszechnego Spisu Rolnego 2020, na terenie gminy Szumowo w 2020 roku znajdowało się 662 gospodarstw rolnych o łącznej

powierzchni 10 818,36 ha, z czego 9 339,51 ha (86,3 %) stanowiły użytki rolne. Największą część tych gospodarstw stanowiły gospodarstwa rolne o powierzchni użytków rolnych w grupie „15 ha i więcej” – ich liczba wyniosła 203 (30,7 % ogółu gospodarstw rolnych), zajmując przy tym powierzchnię 6 663,86 ha (61,6 % powierzchni gospodarstw rolnych ogółem).

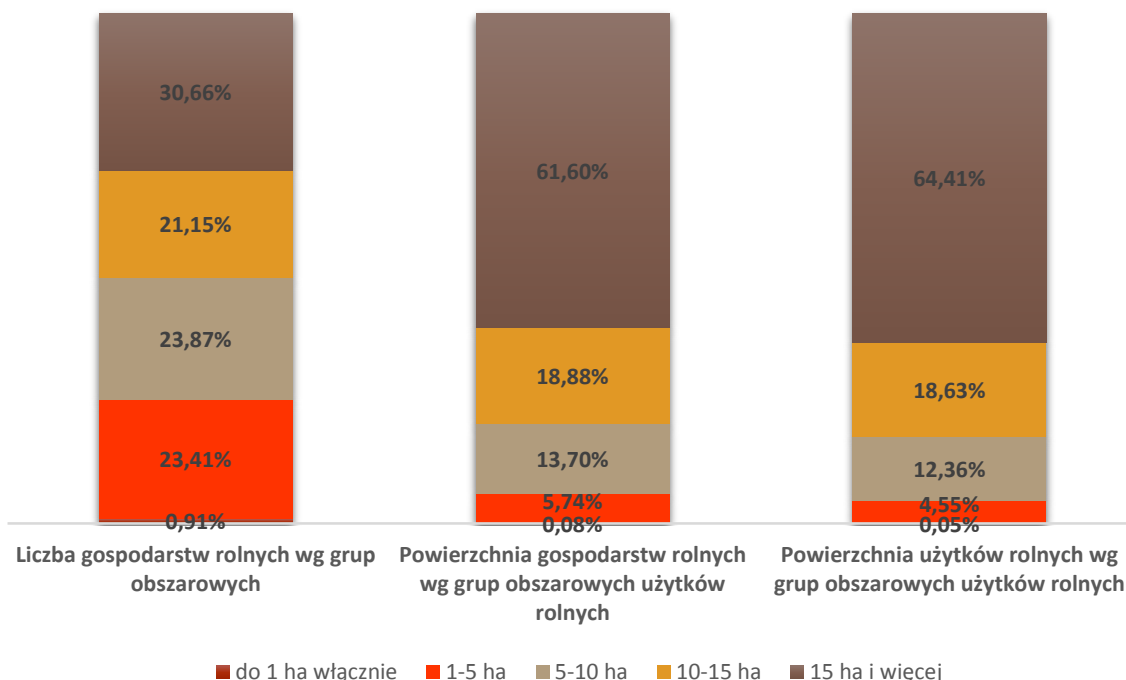
Liczbę gospodarstw rolnych, ich powierzchnię oraz powierzchnię użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw w gminie Szumowo, według wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020, przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 35 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Szumowo

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych	Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (w ha)	Powierzchnia użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (w ha)
Gospodarstwa rolne ogółem	662	10 818,36	9 339,51
do 1 ha włącznie	6	8,55	4,45
1-5 ha	155	621,15	425,13
5-10 ha	158	1 482,29	1 154,51
10-15 ha	140	2 042,51	1 740,33
15 ha i więcej	203	6 663,86	6 015,09

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Wykres 15 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Szumowo

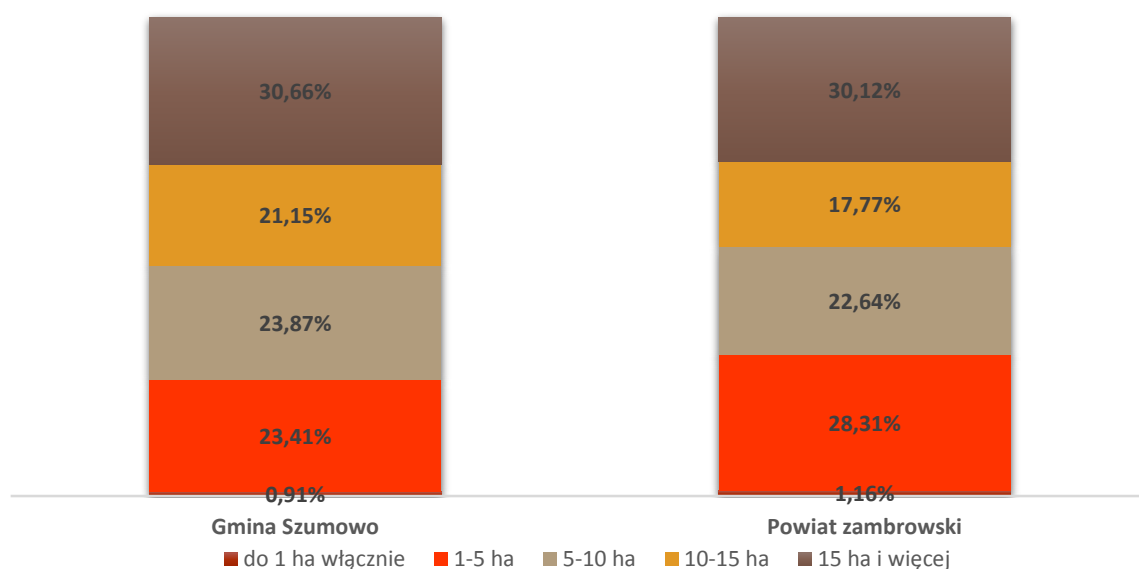
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Liczba gospodarstw rolnych, znajdujących się na terenie gminy Szumowo stanowiła 21,35 % liczby gospodarstw rolnych ogółem w powiecie zambrowskim, natomiast ich powierzchnia – 21,50 % powierzchni gospodarstw ogółem w powiecie. Biorąc pod uwagę liczbę gospodarstw rolnych w poszczególnych grupach obszarowych oraz ich powierzchnię, zarówno na terenie gminy, jak i ogółem w powiecie, struktura gospodarstw wygląda podobnie – najczęściej gospodarstw występuje w grupie obszarowej „15 ha i więcej”, zajmując przy tym największą powierzchnię.

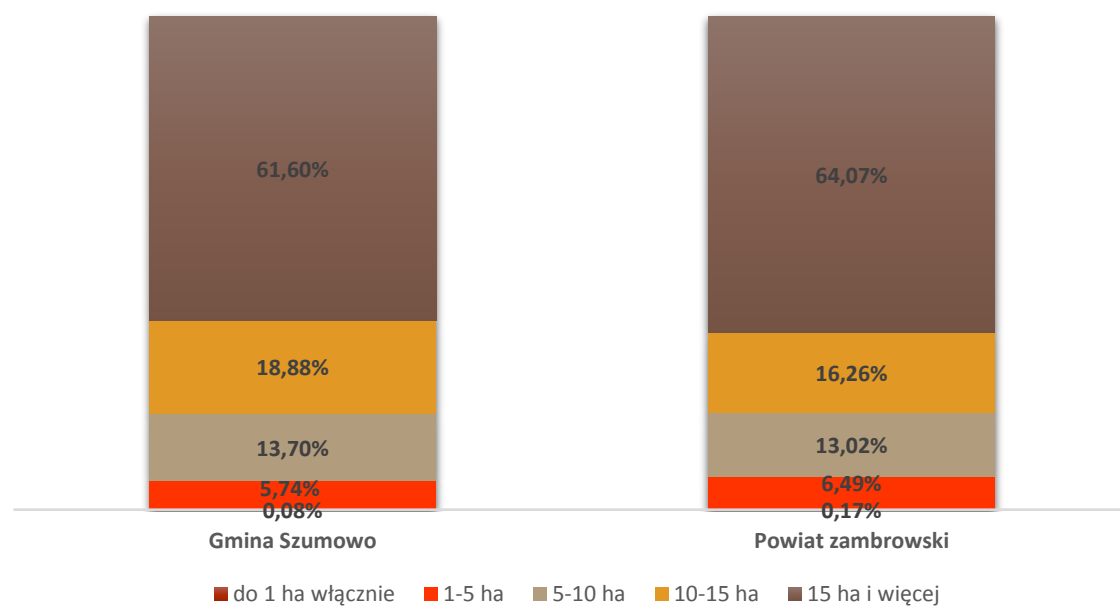
Dane dotyczące liczby gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchni według grup obszarowych użytków rolnych na terenie gminy Szumowo oraz w powiecie zambrowskim, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 16 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchnia według grup obszarowych użytków rolnych na terenie gminy Szumowo oraz powiatu zambrowskiego

Liczba gospodarstw rolnych wg grup obszarowych użytków rolnych

Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Średnia powierzchnia gruntów gospodarstw rolnych na terenie gminy Szumowo wynosiła 16,34 ha, natomiast średnia powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw – 14,11 ha. Wartości te kształtowały się powyżej średniej dla powiatu zambrowskiego, gdzie wynosiły odpowiednio 16,22 ha i 13,67 ha. W kwestii użytkowania gruntów, użytki rolne stanowiły 86,33 % powierzchni gospodarstw rolnych, znajdujących się na terenie gminy. 99,57 % tych użytków stanowiły użytki rolne w dobrej kulturze rolnej, tzn. grunty wykorzystywane rolniczo, na których stosowane są zabiegi uprawne i mogą kwalifikować do otrzymania dopłat obszarowych. Pod zasiewami znalazło się z kolei 75,01 % powierzchni użytków rolnych, a największą część użytków rolnych w ramach zasiewów stanowiły zboża, tj. 59,55 % powierzchni zasiewów.

Biorąc pod uwagę liczbę pracujących w gospodarstwach rolnych, na terenie gminy Szumowo pracowało łącznie 1 396 osób, tj. 30,37 % ogółu mieszkańców gminy, z tego 817 mężczyzn oraz 579 kobiet. Według źródeł dochodów, najwięcej gospodarstw rolnych na terenie gminy utrzymywało się działalności rolniczej – 661, natomiast najmniej z pozarolniczej działalności gospodarczej - 59.

Dane dotyczące średniej powierzchni gruntów gospodarstw rolnych i średniej powierzchni użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw, struktury użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne i powierzchni zasiewów wybranych upraw, a także liczby pracujących w gospodarstwach rolnych oraz źródeł dochodów gospodarstw domowych objętych spisem rolnym na terenie gminy Szumowo, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 36 Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych wchodzących w ich skład, struktura użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne, powierzchnia zasiewów wybranych upraw oraz liczba pracujących w gospodarstwach rolnych i źródła dochodów gospodarstw rolnych

Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych ogółem (w ha)	
Grunty ogółem	16,34
Użytki rolne ogółem	14,11
Użytkowanie gruntów (w ha)	
Grunty ogółem	10 818,36
Użytki rolne ogółem	9 339,51
Użytki rolne w dobrej kulturze	9 299,20
Pod zasiewami	7 005,74
Grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	19,55
Uprawy trwałe	17,13
Łąki trwałe	2 108,65
Pastwiska trwałe	135,14
Pozostałe użytki rolne	40,31

Lasy i grunty leśne	1 190,76
Pozostałe grunty	288,09
Powierzchnia zasiewów wybranych upraw (w ha)	
Powierzchnia zasiewów ogółem	7 005,74
Zboża	4 172,02
Ziemniaki	14,93
Rzepak i rzepik	325,99
Pracujący w gospodarstwach rolnych	
Ogółem	1 396
Mężczyźni	817
Kobiety	579
Gospodarstwa rolne według źródeł dochodów	
Działalność rolnicza	661
Pozarolnicza działalność gospodarcza	59
Praca najemna	213
Emerytura i renta	124
Inne niezarobkowe źródła poza emeryturą i rentą	186

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

3.16. Gospodarka finansowa

Jednym z kluczowych czynników, które warunkują rozwój lokalny i regionalny są zasoby finansowe danej jednostki samorządu terytorialnego. Gospodarka finansowa tych jednostek realizowana jest w oparciu o ustawę z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 1634 z późn. zm.), określającą m. in. zakres, zasady oraz tryb planowania, uchwalania i wykonywania budżetów tych jednostek. Zgodnie z uchwałą budżetową, określone są planowane dochody i wydatki danej jednostki samorządu terytorialnego w danym roku budżetowym, których kwoty wyszczególnia się w układzie działów klasyfikacji budżetowej.

Zgodnie z ustawą o finansach publicznych, w ramach dochodów wyróżnia się dochody bieżące, które definiowane są jako dochody nie będące dochodami majątkowymi, które z kolei obejmują dotacje i środki przeznaczone na inwestycje, dochody ze sprzedaży majątku oraz dochody z przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności. Podobnie przedstawia się kwestia wydatków budżetowych, które również dzielą się na wydatki bieżące, niebędące wydatkami majątkowymi oraz wydatki majątkowe, którymi są inwestycje i zakupy inwestycyjne, w tym również programy finansowane z udziałem środków zewnętrznych, zakup i objęcie akcji i udziałów, a także wniesienie udziałów do spółek prawa handlowego. Różnica

między dochodami a wydatkami budżetu jednostki samorządu terytorialnego określana jest mianem nadwyżki budżetu lub deficytu budżetu.

Potencjał zasobów finansowych gminy Szumowo według danych GUS z 2021 roku, wynosił 31 824 530,26 zł, a w stosunku do roku 2017, wysokość dochodów na terenie gminy zwiększyła się o 8 684 329,62 zł, tj. o 37,5 %. Jeśli chodzi o wydatki, ich wysokość w 2021 roku wyniosła 32 106 363,57 zł, wskutek czego nadwyżka budżetowa wyniosła -281 833,31 zł. W stosunku do roku 2017, wysokość wydatków gminy zwiększyła się o 7 683 461,95 zł, tj. o 31,5 %.

Realizację budżetu w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 37 Realizacja budżetu gminy Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021 w zł

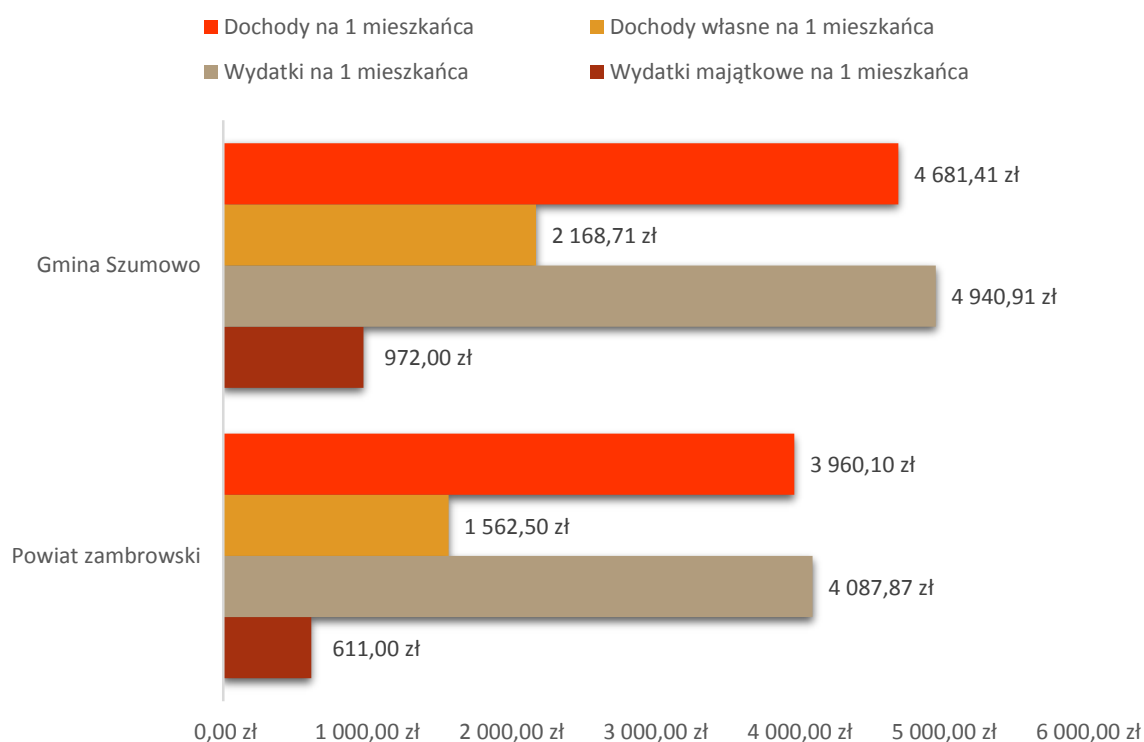
Rodzaj	2017	2018	2019	2020	2021
Dochody	23 140 200,64	24 004 294,86	31 250 674,90	29 185 139,31	31 824 530,26
Wydatki	24 422 901,62	23 683 782,72	34 140 779,17	23 548 904,81	32 106 363,57
Nadwyżka/ deficyt	-1 282 700,98	+320 512,14	-2 890 104,27	5 636 234,50	-281 833,31

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

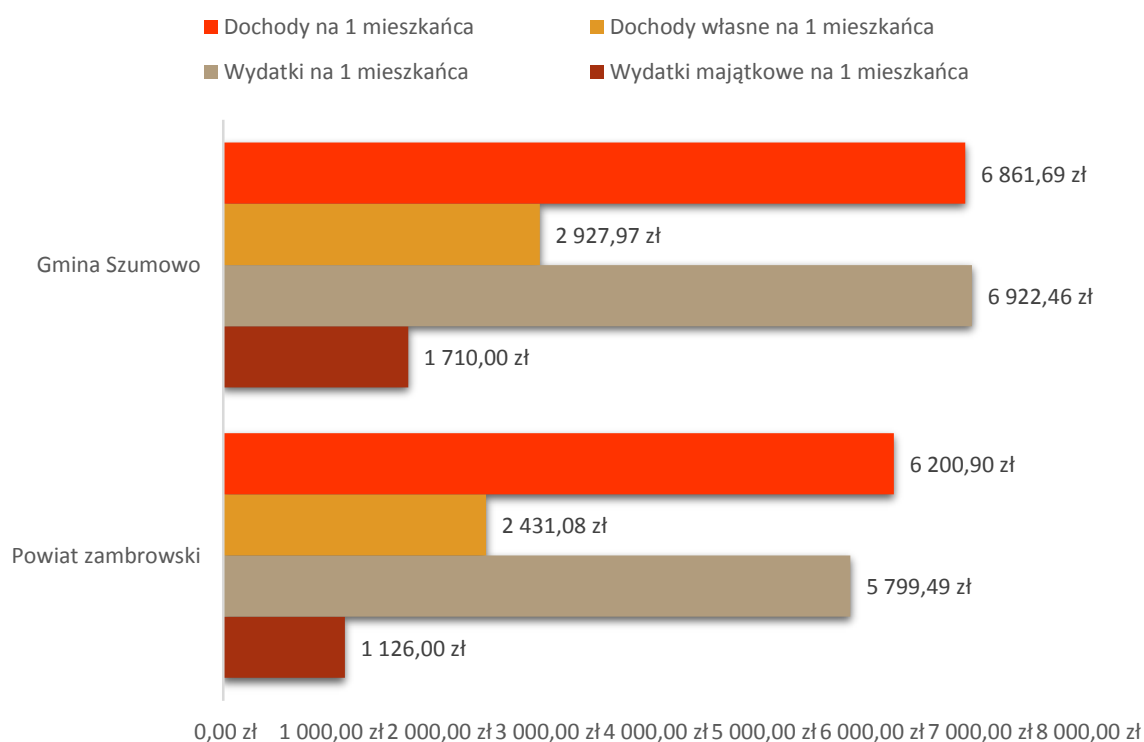
Duże znaczenie w analizie sytuacji finansowej poszczególnych gmin mają wskaźniki dotyczące dochodów oraz wydatków na 1 mieszkańca. Wysokość dochodów na 1 mieszkańca w gminie Szumowo według danych z 2021 roku wyniosła 6 861,69 zł, w tym dochodów własnych – 2 927,97 zł, z kolei wysokość wydatków na 1 mieszkańca wyniosła 6 922,46 zł, w tym wydatków majątkowych – 1 710 zł. Porównując te dane z danymi dla powiatu zambrowskiego w 2021 roku, można zauważyć, że zarówno dochody na 1 mieszkańca, jak i wydatki na 1 mieszkańca w gminie są wyższe, niż średnia dla powiatu. W stosunku do roku 2017, wysokość wskaźników w 2021 roku wzrosła zarówno w gminie, jak i w powiecie, co ma związek ze wzrostem dochodów oraz wydatków gmin na przestrzeni ostatnich lat, ale również i wskutek zmniejszającej się liczby mieszkańców. Dane te zobrazowane zostały na poniższym wykresie.

Wykres 17 Dochody na 1 mieszkańca oraz wydatki na 1 mieszkańca w 2017 i 2021 w gminie Szumowo oraz powiecie zambrowskim

2017

2021

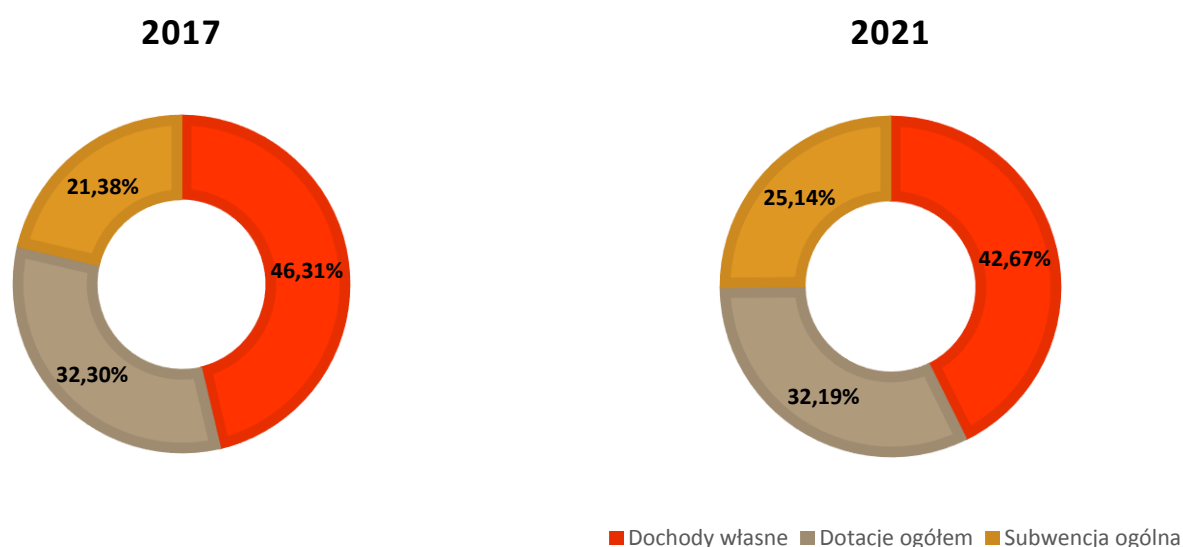
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W strukturze dochodów jednostek samorządu terytorialnego, wyróżnia się dochody własne, dotacje ogółem oraz subwencję ogólną. Źródłami dochodów własnych są przede wszystkim wpływy z podatków i opłat lokalnych, a także udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz podatku dochodowego od osób prawnych. Dotacje ogółem obejmują m. in. dotacje celowe z budżetu państwa na realizację zadań z zakresu administracji rządowej i innych zadań zleconych przez ustawy, na finansowanie lub dofinansowanie zadań własnych oraz dotacje i płatności budżetu środków europejskich, a także dotacje celowe przekazane w ramach programów finansowanych ze środków europejskich oraz innych środków zagranicznych. Z kolei subwencja oświatowa to świadczenie pieniężne z budżetu państwa, obejmujące części: oświatową, wyrównawczą, równoważącą oraz regionalną i rekompensującą.

Według danych GUS z 2021 roku, największą część dochodów gminy Szumowo stanowiły dochody własne – 42,67 % ogółu dochodów, natomiast najmniejszą część – subwencja ogólna, tj. 25,14 % dochodów ogółem. Podobnie struktura dochodów budżetowych przedstawiała się w 2017 roku, z tą różnicą, że udział dochodów własnych w dochodach ogółem wyniósł wówczas 46,31 %, natomiast udział subwencji ogólnej – 21,38 %. Wynika z tego, że w stosunku do roku 2017 zwiększył się udział subwencji ogólnej w dochodach ogółem, kosztem dochodów własnych.

Dane dotyczące struktury dochodów budżetu gminy Szumowo w roku 2017 i 2021, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 18 Struktura dochodów budżetu gminy Szumowo w roku 2017 i 2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wspomniano już wcześniej, dochody budżetu dzieli się na dochody bieżące i dochody majątkowe. Największą część dochodów gmin stanowią dochody bieżące, których wysokość znacznie wzrosła na przestrzeni ostatnich lat. Wzrost w tym czasie dotyczył również dochodów majątkowych, które obejmowały przede wszystkim środki na inwestycje. W 2021 roku, w gminie Szumowo wysokość dochodów majątkowych wyniosła 4 115 082,87 zł, co stanowiło 12,93 % dochodów ogółem, natomiast w 2017 roku ich wysokość kształtowała się na poziomie 435 935,26 zł, co stanowiło 1,88 % dochodów ogółem. Największą część dochodów majątkowych, stanowiły

dotacje oraz środki przeznaczone na inwestycje, których źródłem były środki zewnętrzne z budżetu państwa w ramach różnego rodzaju programów rządowych, w tym Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych i Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych, a także środki pochodzące z funduszy europejskich.

Wysokość dochodów majątkowych, w tym wysokość dotacji i środków przeznaczonych na inwestycje oraz wpływów ze sprzedaży składników majątkowych w gminie Szumowo w 2017 i 2021 roku, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 38 Kształtowanie się dochodów majątkowych w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021

Rodzaj	2017	2018	2019	2020	2021
Dotacje oraz środki przeznaczone na inwestycje w zł	435 930,26	1 551 100,80	6 171 846,86	2 347 767,54	4 114 882,87
Wpływy ze sprzedaży składników majątkowych w zł	5,00	90,00	6 480,00	800,00	200,00
Dochody majątkowe ogółem w zł	435 935,26	1 551 191,80	6 178 326,86	2 348 567,54	4 115 082,87
% dochodów ogółem	1,88	6,46	19,77	8,05	12,93

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Podobnie jak w przypadku dochodów, obok wydatków bieżących ważną rolę w kształtowaniu budżetu pełnią wydatki majątkowe, które obejmują wydatki na inwestycje i zakupy inwestycyjne. Realizacja inwestycji przez gminę stanowi główny element jej rozwoju, wyrażany przede wszystkim poprzez wzrost konkurencyjności i zaspokajanie potrzeb społeczeństwa. Wydatki inwestycyjne w tym kontekście mają zasadnicze znaczenie, wpływają one w istotny sposób zarówno na skalę, jak i rodzaj podejmowanych działań inwestycyjnych, zalicza się je do najbardziej efektywnych narzędzi wpływania na rozwój regionalny. W swej istocie wydatki inwestycyjne umożliwiają oddziaływanie na skuteczność wypełniania zadań publicznych przez jednostki samorządu terytorialnego. Wnioskować można, że niezbędność realizacji inwestycji przez gminę w kluczowy sposób wpływa na strukturę ponoszonych przez nią wydatków.

W 2021 roku, w gminie Szumowo wysokość wydatków majątkowych wyniosła 7 929 547,10 zł, stanowiąc 23,1 % wydatków ogółem. Poziom wydatków majątkowych (inwestycyjnych) i ich udział w całkowitych wydatkach budżetowych w latach 2017-2021 nie wykazywał jednolitej tendencji wzrostowej lub spadkowej, ulegając naprzemienne wzrostom i spadkom, co zostało przedstawione w poniższej tabeli oraz wykresie.

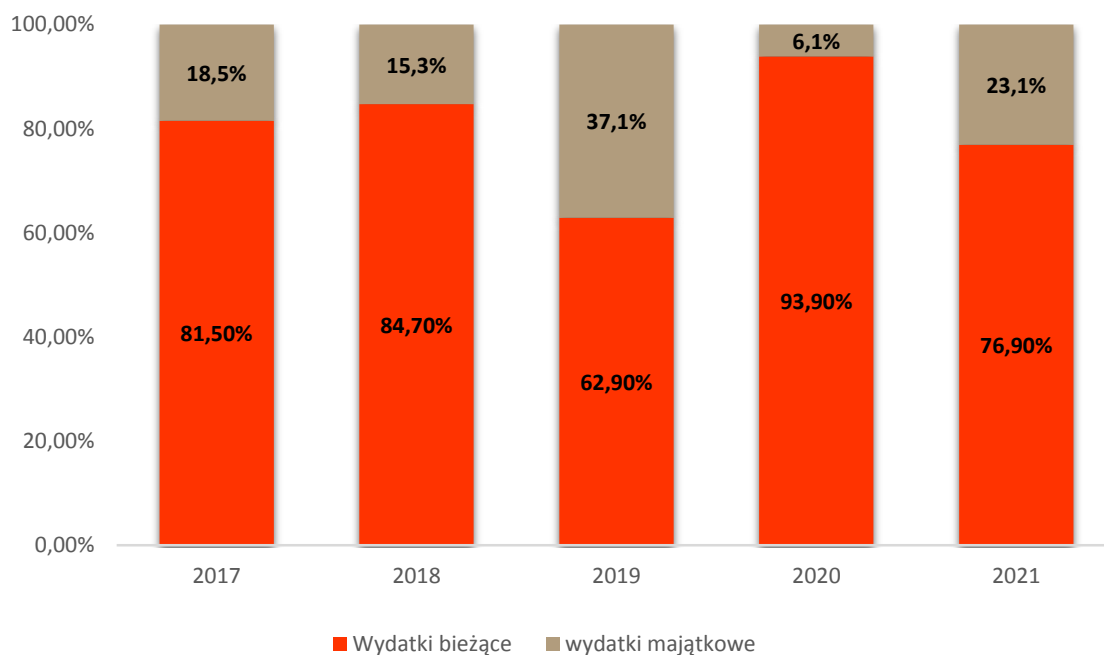
Tabela 39 Udział wydatków majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach budżetowych w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021

Rok	Wydatki ogółem (w zł)	Wydatki majątkowe (w zł)	Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem (w %)
2017	24 422 901,62	4 806 026,18	18,5
2018	23 683 782,72	3 614 173,89	15,3

2019	34 140 779,17	12 874 538,84	37,1
2020	23 548 904,81	1 443 192,82	6,1
2021	32 106 363,57	7 929 547,10	23,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 19 Udział wydatków bieżących oraz majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach ogółem w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2016-2020

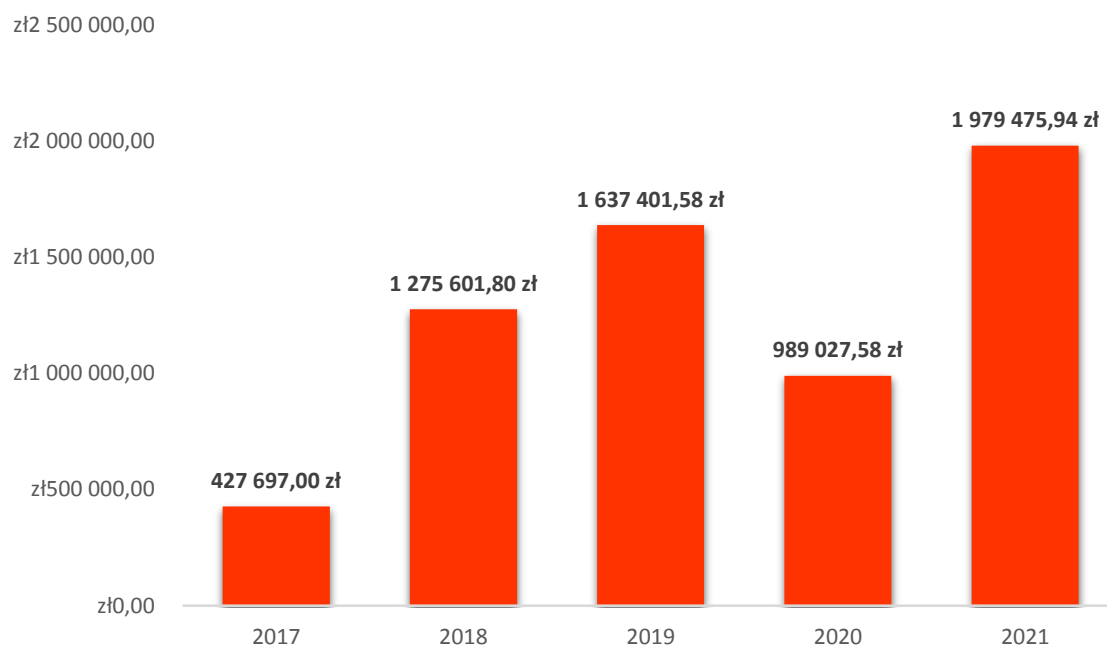
Źródło: Opracowanie własne

Zadłużenie gminy Szumowo na dzień 31.12.2021 r. wynosiło 2 400 000,00 zł, co stanowiło 7,54 % dochodów budżetu gminy. Na owe zadłużenie składały się pożyczki i kredyty długoterminowe zaciągnięte w latach ubiegłych. Analizując roczne sprawozdania finansowe z wykonania budżetu gminy Szumowo, można stwierdzić, że sytuacja finansowa gminy jest stabilna.

Ważnym elementem budżetu są przekazywane gminie środki na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów realizowanych ze środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE, a także programów ze środków bezzwrotnych pochodzących z Unii Europejskiej oraz na realizację płatności, których źródłem jest budżet środków europejskich. W latach 2017-2021, zgodnie z danymi GUS, gmina Szumowo pozyskała łącznie 6 309 203,90 zł w ramach programów i projektów realizowanych z udziałem środków europejskich.

Wysokość pozyskanych przez gminę Szumowo środków w ramach programów i projektów unijnych realizowanych w latach 2017-2021, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 20 Wysokość pozyskanych przez gminę Szumowo środków w ramach programów i projektów unijnych w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Szumowo realizowała projekty m. in. w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020, którego Instytucją Zarządzającą był Zarząd Województwa Śląskiego, a także Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW), którego Instytucją Zarządzającą było Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, natomiast instytucjami wdrażającymi: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Urzędy Marszałkowskie oraz Agencja Rynku Rolnego.

ROZDZIAŁ 4

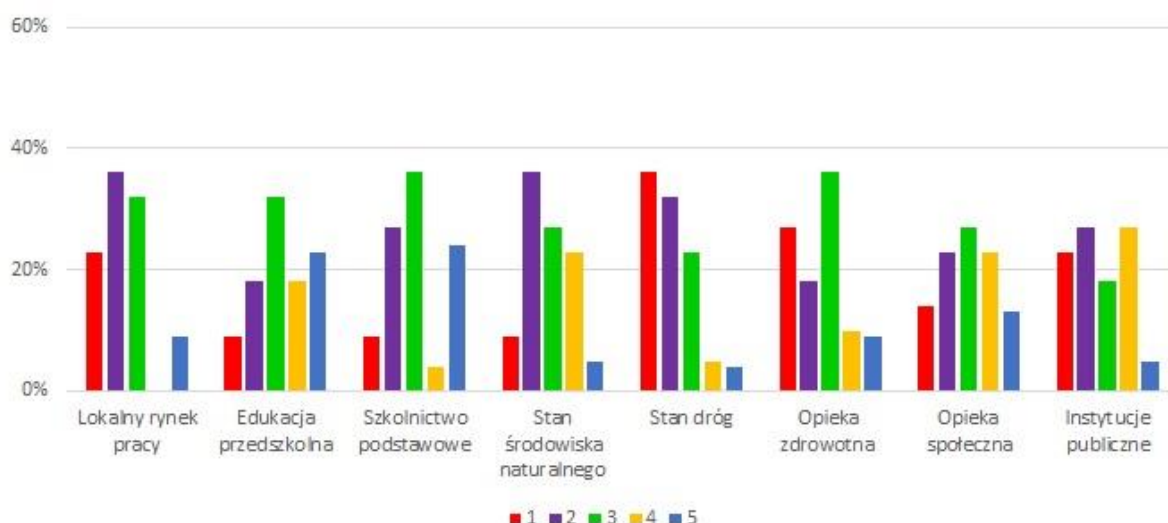
GMINA W OCZACH MIESZKAŃCÓW

W przeprowadzonej wśród mieszkańców gminy Szumowo ankiecie udział wzięło 66 osób, które dokonały oceny poszczególnych sfer życia w gminie, wskazały auty i działania priorytetowe na obszarze gminy, a także która branża gospodarki ma największy potencjał rozwojowy oraz co powinno być wizytówką gminy w 2030 r.

W ocenie poszczególnych sfer życia na terenie gminy, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą, mieszkańcy najlepiej ocenili edukację przedszkolną (41 % ocen „4” i „5”) oraz opiekę społeczną (36 % ocen „4” i „5”). Z kolei najwięcej ocen negatywnych pojawiło się przy ocenie stanu dróg (68 % ocen „1” i „2”) oraz lokalnego rynku pracy (59 % ocen „1” i „2”).

Podsumowując, oceniając poszczególne sfery życia na terenie gminy, występuje konieczność podjęcia działań w celu poprawy stanu dróg na terenie gminy oraz sytuacji na lokalnym rynku pracy.

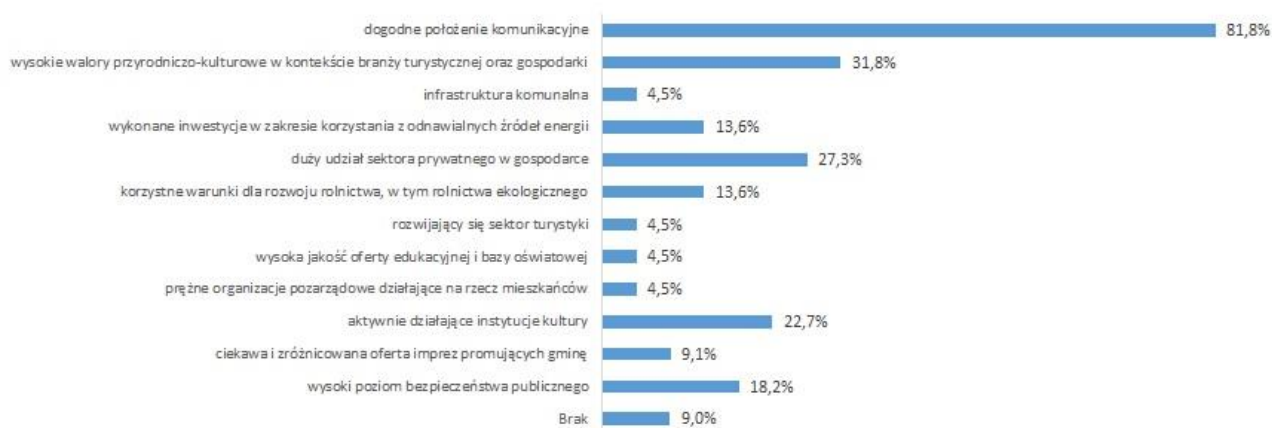
Wykres 21 Ocena poszczególnych sfer życia na terenie gminy (w % udzielonych odpowiedzi)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Biorąc pod uwagę największe auty gminy Szumowo, ankietowani wskazują najczęściej dogodne położenie komunikacyjne – 81,8 % udzielonych odpowiedzi. Znacznie mniej wskazań uzyskały następne w kolejności odpowiedzi – wysokie walory przyrodniczo-kulturowe w kontekście branży turystycznej oraz gospodarki – 31,8 % ogółu odpowiedzi oraz duży udział sektora prywatnego w gospodarce – 27,3 % ogółu odpowiedzi. Najmniej osób wskazało z kolei infrastruktura komunalna, rozwijający się sektor turystyki, wysoka jakość oferty edukacyjnej i bazy oświatowej oraz prężne organizacje pozarządowe działające na rzecz mieszkańców – wszystkie po 4,5 % ogółu odpowiedzi.

Wykres 22 Atuty gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi)

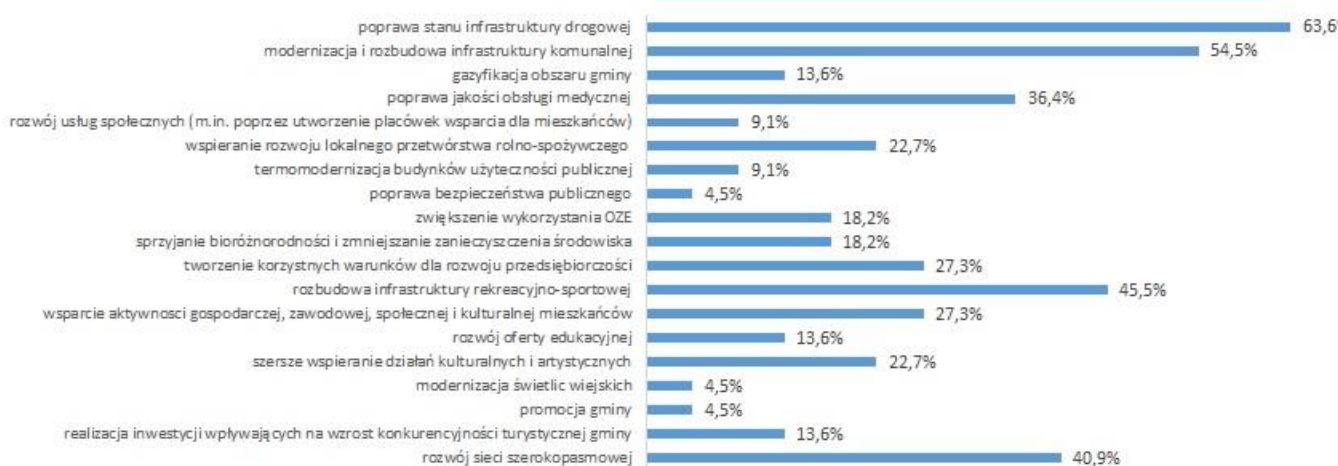
Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Poniższy wykres ilustruje, jakie według ankietowanych są priorytetowe działania do wykonania na terenie gminy, które mają kluczowe znaczenie dla rozwoju i dobrego funkcjonowania gminy i jej mieszkańców.

Analizując udzielone odpowiedzi, zauważyć można, że najwięcej osób (63,6 % ankietowanych) wskazało poprawę stanu infrastruktury drogowej, co związane jest ze wskazanym wcześniej problemem w zakresie stanu dróg na terenie gminy. Duża ilość ankietowanych wskazała również modernizację i rozbudowę infrastruktury komunalnej (54,5 % odpowiedzi) oraz rozbudowę infrastruktury rekreacyjno-sportowej (45,5 % odpowiedzi), jako priorytetowe działania do wykonania.

Najmniej odpowiedzi z kolei dotyczyło: poprawy bezpieczeństwa publicznego, modernizacji świetlic wiejskich oraz promocji gminy – po 4,5 % odpowiedzi.

Wykres 23 Priorytetowe działania do wykonania na terenie gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi)

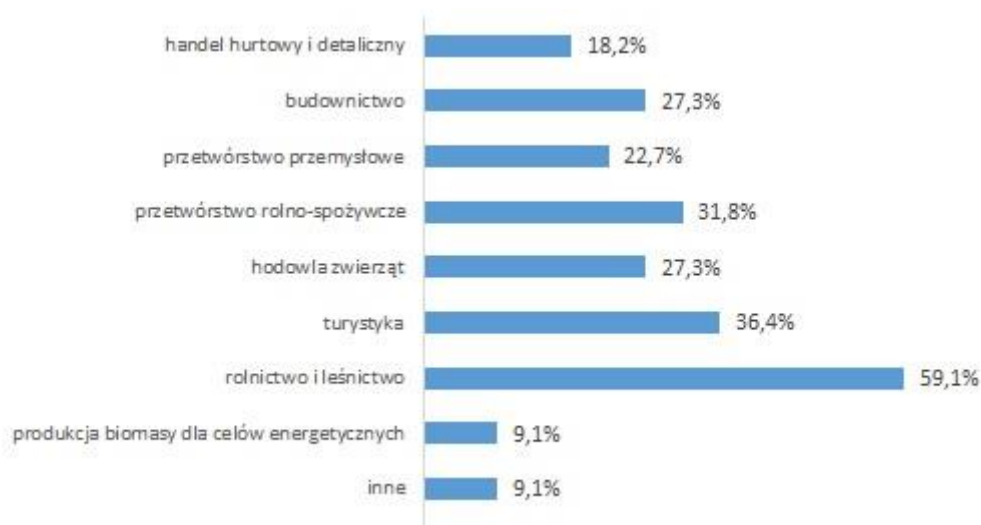

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Na pytanie o branżę gospodarczą, która posiada na terenie gminy największy potencjał rozwojowy, ankietowani najczęściej wskazywali rolnictwo i leśnictwo – 59,1 % udzielonych

odpowiedzi oraz turystykę – 36,4 % odpowiedzi. Najmniej wskazań uzyskały natomiast produkcja biomasy dla celów energetycznych i inne – 9,1% udzielonych odpowiedzi.

Wykres 24 Branża gospodarki posiadająca największy potencjał rozwojowy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Ankietowani wskazywali również co powinno być wizytówką gminy Szumowo w 2030 r. Najwięcej wskazań w tej kwestii uzyskała odpowiedź: udzielanie wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz rolników – 50,0 % udzielonych odpowiedzi. Na kolejnych miejscach znalazły się odpowiedzi: szeroki wachlarz ofert kulturalnych, rekreacyjnych, integracyjnych i sportowych oraz wysoka dostępność i jakość usług publicznych – po 36,4 % odpowiedzi.

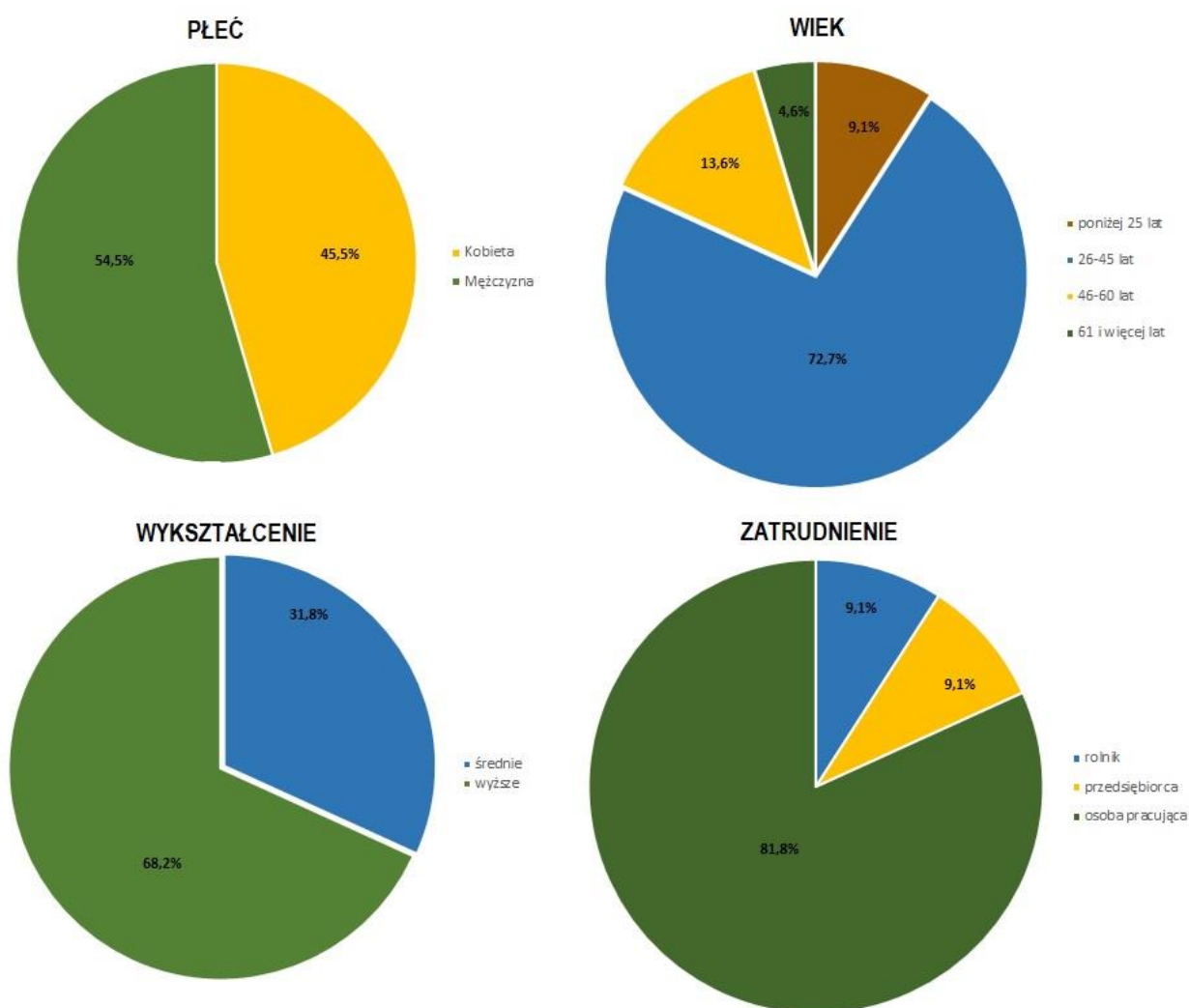
Wykres 25 Wizytówka gminy w 2030 r. według jej mieszkańców – pytanie wielokrotnego wyboru (% udzielonych odpowiedzi)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Informację dotyczącą ankietowanych mieszkańców gminy Szumowo przedstawia poniższy wykres.

Wykres 26 Informacje dot. ankietowanych mieszkańców gminy Chłopice

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

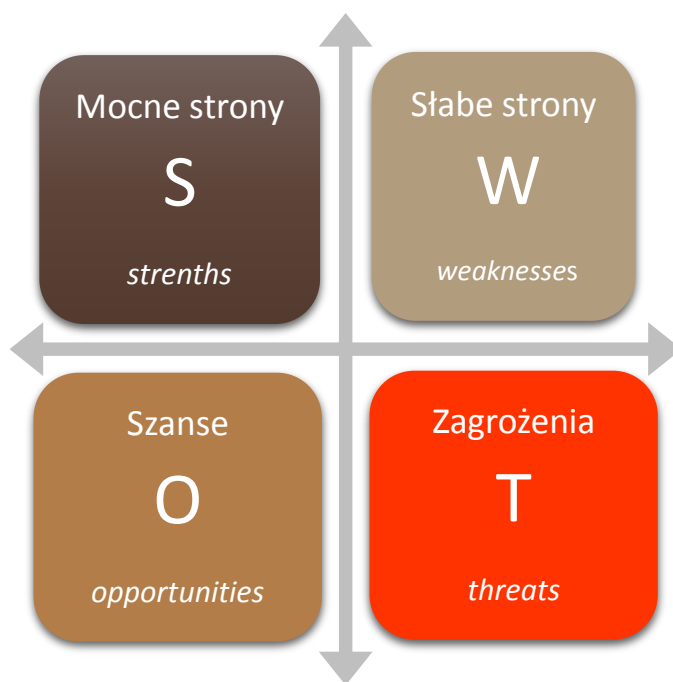

ROZDZIAŁ 5

WNIOSKI Z DIAGNOZY - ANALIZA SWOT

Analiza SWOT jest powszechnie wykorzystywana przez jednostkach administracji publicznej, jako narzędzie diagnozy strategicznej, opartej na wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowaniach mających wpływ na rozwój danego obszaru. Pozwala ono porównać silne i słabe strony jednostki wynikające z otoczenia wewnętrznego, z szansami i zagrożeniami dla rozwoju płynącymi z otoczenia zewnętrznego, a także określić ich wzajemne oddziaływanie.

Analizy dokonano w oparciu o dane liczbowe, opisowe i przestrzenne pozyskane z gmin oraz ze źródeł zewnętrznych oraz wniosku z przeprowadzonej diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

MOCNE STRONY

S

spadająca liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy;

niski zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej, kształtujący się na poziomie znacznie niższym niż w powiecie zambrowskim i województwie podlaskim;

aktywna działalność samorządowych instytucji kultury w oparciu o istniejącą infrastrukturę kulturalną - ośrodki, centra, domy kultury oraz świetlice wiejskie, a także stowarzyszeń i organizacji społecznych, działających w zakresie kultury;

dostęp do nowoczesnej biblioteki publicznej;

wysoka aktywność obywatelska mieszkańców;

bogate dziedzictwo kulturowe, wynikające z wielokulturowej historii;

potencjał turystyczny, wynikający z położenia geograficznego i komunikacyjnego oraz możliwości turystycznego wykorzystania zbiorników wodnych, znajdujących się na terenie gminy;

dobra dostępność komunikacyjna, wynikająca z rozwiniętej sieci drogowej;

wysoki stopień zwodociągowania gminy;

wysoki udział odpadów zebranych w sposób selektywny w ilości odpadów komunalnych ogółem;

liczba osób pracujących na terenie gminy w stosunku do pozostałych gmin powiatu zambrowskiego oraz niski poziom bezrobocia;

rosnąca liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy;

korzystna struktura agrarna OF, charakteryzująca się mniejszym rozdrobnieniem gospodarstw rolnych oraz wysoką średnią powierzchnią gospodarstw rolnych;

wzrost wysokości dochodów budżetowych, będący przejawem poprawy sytuacji finansowej, w tym wzrost wartości wskaźnika dochodów na 1 mieszkańca;

wysoki udział dochodów własnych w strukturze dochodów budżetowych.

SŁABE STRONY

utrzymujący się trend spadający z roku na rok liczby mieszkańców gminy, wynikający przede wszystkim z ujemnego przyrostu naturalnego oraz salda migracji, a także negatywne prognozy dotyczące liczby ludności w perspektywie najbliższych lat;

postępujący proces starzenia się społeczeństwa oraz wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym kosztem liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym;

brak na terenie gminy placówek zapewniających opiekę nad dziećmi do lat 3;

brak na terenie gminy placówek zapewniających opiekę nad dziećmi do lat 3 oraz malejąca liczba uczniów uczęszczających do szkół;

słabsze wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego i języka angielskiego w szkołach podstawowych z terenu gminy w stosunku do wyników egzaminów w powiecie zambrowskim i województwie podlaskim;

spadek liczby osób korzystających z zasobów bibliotecznych na rzecz internetu i zasobów cyfrowych;

przeciętne walory krajobrazowe w przeważającej części obszaru gminy;

zły stan ogólny wód powierzchniowych oraz wód podziemnych na terenie gminy;

silny stopień zagrożenia suszą na większości obszaru gminy;

niewykorzystywany w pełni potencjał turystyczny gminy, wynikający z braków w infrastrukturze turystycznej oraz braku promocji

mała liczba obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;

niski stopień zaspokojenia potrzeb mieszkańców OF w zakresie mieszkalnictwa na tle powiatu zambrowskiego i województwa podlaskiego;

brak sieci kanalizacyjnej i gazowej na terenie gminy;

dominacja mikroprzedsiębiorstw i mała liczba średnich przedsiębiorstw.

SZANSE

O

ograniczenie odpływu oraz napływ nowych mieszkańców do gminy poprzez prowadzenie atrakcyjnej polityki mieszkaniowej i zabezpieczenie infrastruktury towarzyszącej zaspakajającej potrzeby mieszkańców;

rozwój edukacji i uczenia się przez całe życie z uwzględnieniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, przejście od modelu kształcenia wiedzy do kształcenia kompetencji oraz poprawa stanu bazy edukacyjnej;

pozyskanie środków zewnętrznych na wspieranie działań rozwoju kapitału ludzkiego;

rozwój podmiotów ekonomii społecznej w zakresie świadczenia usług społecznych;

digitalizacja zasobów bibliotecznych i dziedzictwa kulturowego oraz udostępnianie ich drogą online;

wzrost liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie gminy w wyniku pobudzenia aktywności gospodarczej;

wzrost liczby podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w zakresie zakwaterowania i gastronomii, co wpłynie na stopień zagospodarowania turystycznego oraz potencjał turystyczny gminy;

wykorzystanie potencjału turystycznego gminy, wskutek tworzenia i rozwoju infrastruktury turystycznej, umożliwiającej uprawianie różnego rodzaju turystyki: pieszej, rowerowej, wodnej oraz konnej, a także innowacyjnej i spójnej oferty turystycznej, dążącej do wykreowania marki oraz aktywnej promocji atutów obszaru;

wprowadzenie rozwiązań legislacyjnych powodujących większą aktywność gmin w sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

rozwój przemysłu, w szczególności w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego;

rozwój rolnictwa ekologicznego oraz wzrost zainteresowania nowymi produktami wsi;

wzrost wpływów z podatków i opłat lokalnych oraz podatku dochodowego od osób fizycznych i od osób prawnych;

skuteczne pozyskiwanie środków zewnętrznych, w tym z funduszy europejskich na działania inwestycyjne, ukierunkowane na rozwój.

ZAGROŻENIA

T

postępujący spadek liczby mieszkańców gminy, będący wynikiem odpływu młodych, wykształconych i aktywnych osób;

utrzymywanie się negatywnych trendów demograficznych, w szczególności starzenia się społeczeństwa;

utrzymywanie się negatywnych skutków pandemii COVID-19 dla rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru gminy w najbliższych latach;

wzrost liczby osób dotkniętych ubóstwem oraz wykluczeniem społecznym na terenie gminy;

niewykorzystanie potencjału rozwojowego gminy, wskutek ograniczeń finansowych lub organizacyjnych;

rosnące koszty utrzymywania placówek oświatowych, co niekorzystnie wpłynie będzie na budżet gmin;

pogorszenie się sytuacji na rynku pracy wskutek likwidacji przedsiębiorstw w wyniku rosnących kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, co prowadzi będzie do wzrostu bezrobocia na terenie gminy;

spadek produkcji rolniczej, wskutek wzrostu cen nawozów oraz niekorzystnych warunków klimatycznych;

wzrost wysokości wydatków bieżących, co może skutkować zwiększeniem zadłużenia gminy;

zanieczyszczenie środowiska naturalnego, w szczególności poprzez wprowadzanie zanieczyszczeń do cieków wodnych;

brak działań gminy w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego oraz tożsamości lokalnej;

pogłębianie się dysproporcji w rozwoju gminy, a innymi rozwijającymi się regionami;

wrażliwość sektora turystycznego na zmiany gospodarcze;

rosnące koszty realizacji inwestycji;

postępująca degradacja obszarów zielonych na rzecz budownictwa mieszkalnego i zwartej zabudowy wskutek braku zrównoważonego planu zagospodarowania przestrzennego.

ROZDZIAŁ 6

GŁÓWNE PROBLEMY W OBSZARACH STRATEGII

Przeprowadzona diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej jak również analiza SWOT pozwoliły na zebranie najważniejszych problemów/ barier rozwojowych Gminy Szumowo . Celem ich uporządkowania i usystematyzowania zebrano je w formie tabelarycznej oraz podzielono na obszary: społeczny, gospodarczy, przestrzenno-funkcjonalny - środowiskowy.

Tabela 40 Najważniejsze problemy Gminy Szumowo

Obszar	Problemy
Spółeczny	<ul style="list-style-type: none"> Negatywne trendy zmian demograficznych wynikające z ujemnego salda migracji, ujemnego przyrostu naturalnego oraz niekorzystnej struktury wiekowej. Brak placówek zapewniających opiekę nad dziećmi do lat 3. Spadek poziomu czytelnictwa na terenie gminy. Jakość kształcenia w placówkach oświatowych na terenie gminy.
Gospodarczy	<ul style="list-style-type: none"> Wyjazd ludzi młodych oraz wykwalifikowanej kadry do pracy poza teren gminy. Mała liczba dużych przedsiębiorstw, zakładów pracy. Nierozwinięty przemysł, w tym przemysł przetwórczy. Niewystarczająca infrastruktura turystyczna, w tym baza noclegowa i gastronomiczna. Niewystarczająca promocja gminy na zewnątrz. Słaba oferta turystyczna. Wzrost wysokości wydatków bieżących.
Przestrzenno-środowiskowy	<ul style="list-style-type: none"> Mała powierzchnia obszaru gminy objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Zły stan wód powierzchniowych oraz podziemnych na terenie gminy; Znaczna część obszaru gminy silnie zagrożona suszą. Brak sieci kanalizacyjnej i gazowej na terenie gminy.

Źródło: Opracowanie własne

ROZDZIAŁ 7

PLAN OPERACYJNY STRATEGII ROZWOJU GMINY SZUMOWO NA LATA 2023 - 2030 ORAZ KIERUNKI INTER- WENCJI ROZWOJU GMINY

7.1. Misja i wizja

Wizję, określającą w jaki sposób przyjęta polityka prorozwojowa wpłynie na Gminę, jak ją zmieni i jaka się ona stanie po jej wprowadzeniu, sformułowano następująco:

Gmina Szumowo gminą zapewniającą wysoką jakość życia mieszkańcom, przyjazną przedsiębiorcom, rozwijającą się w sposób zrównoważony, w oparciu o posiadane zasoby i potencjał.

W ramach wizji ujęto podstawowe założenie strategiczne, określające iż rozwój będzie prowadzony w sposób zrównoważony, skupiony zarówno na poprawie jakości życia mieszkańców, jak też na zwiększeniu atrakcyjności Gminy dla przedsiębiorców i turystów. Podkreślono, iż konieczne jest wykorzystanie posiadanych zasobów i walorów, które zidentyfikowano i opisano w diagnozie strategicznej. Dzięki oparciu polityki prorozwojowej o zasadę zrównoważonego rozwoju, przedsięwzięcia strategiczne będą miały na celu takie wykorzystanie istniejącego potencjału Gminy i wewnętrznych czynników rozwojowych, by nie zostały one nadmiernie eksploatowane lecz oddziaływały na sferę społeczną, gospodarczą, przestrzenną Gminy w sposób długofalowy. Doprowadzi to do trwałego zwiększenia jakości życia, poprawy funkcjonowania otoczenia gospodarczego oraz funkcjonalnego zagospodarowania gminnej przestrzeni. Wizja ta jest zgodna ze strategiczną wizją całego regionu, w której główny nacisk położono na zrównoważony rozwój województwa, z racjonalnym wykorzystaniem specyfiki społeczno-gospodarczej i zasobów środowiska.

Podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie gminnej polityki prorozwojowej, koordynowanie wszystkich jej interesariuszy oraz wdrożenie Strategii Rozwoju jest Gmina Szumowo. Misję Gminy określono jako:

Podjęmowanie kompleksowych i komplementarnych działań mających na celu wdrożenie procesu zrównoważonego rozwoju gminy wraz z efektywnym wykorzystaniem posiadanych zasobów i potencjału.

Misja ma na celu ukierunkowanie podejmowanych działań tak, by przyniosły one oczekiwane rezultaty. Zgodnie z przyjętą misją rozwoju, polityka prorozwojowa prowadzona na terenie gminy będzie kładła nacisk na pełne wykorzystanie posiadanych przez Gminę zasobów i potencjału, zidentyfikowanych na etapie diagnozy. Istotną cechą przedsięwzięć strategicznych będzie kompleksowość i komplementarność działań pobudzających pożądane procesy gospodarcze i społeczne we wszystkich sferach, koniecznych, by Gmina stała się miejscem atrakcyjnym dla mieszkańców, przedsiębiorców, odwiedzających. Z uwagi na fakt, iż zasady zrównoważonego rozwoju są konkretnie i jednoznacznie określone, konieczne jest wskazanie, jakie warunki muszą spełnić wszystkie podmioty biorące udział w przedsięwzięciach strategicznych, by efekty ich aktywności wpisywały się w przyjętą wizję rozwoju i prowadziły do osiągnięcia założonych celów. Określono zbiór nadrzędnych zasad, którymi będą cechować się poszczególne przedsięwzięcia wdrażane w ramach polityki rozwoju:

- oszczędne gospodarowanie zasobami – stosowanie rozwiązań ograniczających negatywny wpływ na środowisko naturalne oraz zmiany klimatu, promowanie zasad gospodarki obiegu zamkniętego, racjonalne i optymalne wykorzystywanie posiadanych zasobów, w szczególności przyrodniczych,

- wspieranie ładu przestrzennego – traktowanie przestrzeni jako zasób ograniczony, który musi być z tego względu wykorzystywany w sposób zaplanowany, racjonalny, uporządkowany,
- kompleksowe i długofalowe efekty – wspieranie przedsięwzięć które zakładają wywieranie synergicznych korzyści w różnych sferach, w długim okresie,
- innowacyjność – promowanie innowacyjnych rozwiązań, zarówno technologicznych, jak też rozumianych jako wdrażanie nowych, niestosowanych dotąd działań we wszystkich sferach: społecznej, gospodarczej, przestrzennej,
- aktywność społeczna – promowanie przedsięwzięć aktywizujących lokalną społeczność, zachęcających do współdziałania, realizacji projektów partnerskich,
- zapobieganie wykluczeniu – wdrażanie działań mających na celu zapobieganie różnym formom wykluczenia wśród osób i grup nimi zagrożonych,
- wspieranie przedsiębiorczości – wpieranie inicjatyw o charakterze gospodarczym, zwiększających przedsiębiorczość obszaru, zachęcających do podejmowania przedsięwzięć tego typu.

Powyższe zasady odnoszą się bezpośrednio do największych wyzwań i zagrożeń, z którymi borykać będą się wszystkie podmioty biorące udział w procesie rozwoju Gminy w przyjętym horyzoncie czasowym. Część z nich ma charakter zewnętrzny, globalny (zmiany klimatu, pogorszenie stanu środowiska naturalnego), część z nich dotyczy bezpośrednio lokalnych uwarunkowań i stanu obecnego (gminna przestrzeń, lokalna społeczność, przedsiębiorczość obszaru).

Wizja, misja oraz przyjęte zasady wdrażania przedsięwzięć strategicznych gwarantują odpowiednie ukierunkowanie polityki rozwoju na terenie Gminy.

7.2. Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia

Cele strategiczne rozwoju, kierunki działań i wskaźniki osiągnięcia celów

Wnioski z opracowanej *Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Szumowo* oraz z przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami Gminy stały się podstawą dla opracowania części programowej *Strategii*, która zawiera najważniejsze założenia polityki rozwoju lokalnego.

Plan operacyjny *Strategii* składa się z trzech priorytetów:

- przestrzeń i środowisko,
- gospodarka,
- społeczeństwo.

OBSZARY STRATEGICZNE

Obszary strategiczne grupują długofalowe, trwałe efekty wdrażanych przedsięwzięć strategicznych i opisują ich oddziaływanie na proces rozwoju w przyjętym horyzoncie czasowym. Zostały wyznaczone na bazie przeprowadzonej diagnozy stanu obecnego, są konsekwencją przyjętej wizji i obranych zasad polityki rozwoju. Zgodnie z założeniami realizacja prowadzić będzie do poprawy poziomu rozwoju gospodarczego i jakości życia lokalnej społeczności. Zaproponowane poniżej cele rozwoju Gminy Szumowo są konsekwencją zidentyfikowanych wyzwań rozwoju. Tworzą one spójny i wzajemnie uzupełniający się układ, w którym efekty jednych celów generują i wzmacniają efekty realizacji innych.

Założono osiągnięcie następujących obszarów strategicznych:

W oparciu o przeprowadzoną diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Szumowo i wykonaną na jej podstawie analizę SWOT, sformułowane zostały cele strategiczne i operacyjne. Zgodnie z logiką cele strategiczne odnoszą się do zidentyfikowanych obszarów problemowych, wyznaczonych na podstawie przeprowadzonej analizy Gminy oraz konsultacji społecznych (ankietyzacji). Głównym argumentem przemawiającym za opracowaniem Strategii, jest możliwość planowanego realizowania zadań mających na celu wykreowanie jak najlepszych warunków dla rozwiązywania najbardziej naglących problemów. Niezwykle istotne jest także osiągnięcie najbardziej pożądanych, z punktu widzenia społeczności lokalnej efektów, przy jednoczesnym wykorzystaniu dostępnych zasobów naturalnych, finansowych, organizacyjnych i ludzkich.

Struktura obszarów strategicznych

Obszar strategiczny I.

Efektywne i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni ukierunkowany jest na poprawę jakości przestrzeni publicznej gminy i wzmocnienie pełnienia przez nią różnych funkcji wraz z kompleksowym wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego gminy w procesie jej rozwoju. Cel zakłada zwiększenie funkcjonalności gminnej przestrzeni, poprawę jej estetyki, zwiększenie stopnia jej racjonalnego zagospodarowania, co nie tylko poprawi jakość życia mieszkańców, lecz także uczyni obszar Gminy bardziej atrakcyjnym dla innych podmiotów – inwestorów, przedsiębiorców, odwiedzających, itp. Cel strategiczny I zakłada także poprawę poziomu rozwoju infrastruktury, która jest niezbędna zarówno do poprawy warunków bytowych mieszkańców oraz pełnienia przez przestrzeń różnych funkcji na rzecz sfery gospodarczej i społecznej, jak też do zwiększenia stopnia ochrony środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego Gminy.

Obszar strategiczny II.

Rozwój sfery gospodarczej na bazie posiadanych zasobów i potencjału skupia cele operacyjne i przedsięwzięcia, które będą wywierać trwałe, długofalowe efekty na sferę gospodarczą. Zakłada się, że przedsięwzięcia wdrożone w ramach tego celu w długim okresie doprowadzą do wzrostu aktywności gospodarczej i inwestycyjnej oraz rozwoju przedsiębiorczości. Cel strategiczny II został tak sformułowany, by podkreślić istotność wykorzystania posiadanych przez Gminę zasobów do poprawy funkcjonowania lokalnej gospodarki. Strategicznie prowadzone działania w sferze gospodarczej umożliwią pełniejsze wykorzystanie posiadanego przez gminę potencjału oraz ułatwia stworzenie kompleksowego, komplementarnego planu działań skoncentrowanego na kreowaniu pożądanych zjawisk gospodarczych.

Obszar strategiczny III.

Rozwój sfery społecznej gminy grupuje cele i przedsięwzięcia, które wzmocnią kapitał społeczny Gminy i doprowadzą do poprawy funkcjonowania sfery społecznej. Zakłada stworzenie długofalowych warunków do rozwoju społecznego, zwiększenie aktywności lokalnej społeczności, umocnienie integracji mieszkańców, przeciwdziałanie negatywnym trendom społecznym, w tym zmian demograficznych. Obszar strategiczny III zwiększy zarówno zaangażowanie mieszkańców w dbanie o wspólne dobro, w tworzenie społeczeństwa obywatelskiego, w działania na rzecz gminnej wspólnoty, jak też zachęci mieszkańców do dbałości o rozwój własny, zaspokojenie potrzeb edukacyjnych i zawodowych.

Cele szczegółowe:

Obszary strategiczne		
I. Efektywne i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni	II. Rozwój sfery gospodarczej na bazie posiadanych zasobów i potencjału	III. Rozwój sfery społecznej gminy
Cele operacyjne		
I.1. Ochrona zasobów środowiska naturalnego	II.1. Zapewnianie dogodnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości i nowych inwestycji na terenie gminy	III.1. Wysoki kapitał ludzki i społeczny
I.2. Zapewnienie odpowiedniego poziomu rozwoju gminnej infrastruktury technicznej i społecznej	II.2. Rozwój nowoczesnego rolnictwa oraz usług na rzecz rolnictwa	III.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

I.3. Poprawa jakości i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni wraz z ochroną zasobów dziedzictwa kulturowego	II.3. Wspieranie rozwoju działalności pozarolniczej na terenie gminy	III.3. Rozwój oferty kulturalnej i społecznej
OSI I	OSI II	OSI III

I. Efektywne i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni

Cel operacyjny I.1. Ochrona zasobów środowiska naturalnego – zasoby środowiska naturalnego Gminy są narażone na ryzyko degradacji zarówno z powodu czynników wewnętrznych (np. problemy z odprowadzaniem ścieków, ogrzewanie budynków za pomocą nieefektywnych, emitujących duże ilości zanieczyszczeń źródeł ciepła), jak też z przyczyn zewnętrznych, do których należą m.in. globalne problemy związane z pogarszaniem stanu środowiska i zmiany klimatyczne. W ramach celu operacyjnego zakłada się podjęcie działań mających na celu ochronę środowiska i walorów przyrodniczo-krajobrazowych Gminy, by możliwe było ich racjonalne wykorzystanie w procesie zrównoważonego rozwoju.

Cel operacyjny I.2. Zapewnienie odpowiedniego poziomu rozwoju gminnej infrastruktury technicznej i społecznej – wyposażenie obszaru w infrastrukturę jest bezpośrednio odczuwane przez mieszkańców, z tego względu rozwój infrastruktury technicznej i społecznej należy do najczęściej postulowanych celów strategicznych. Odpowiednio rozwinięta infrastruktura umożliwia zarówno zaspokojenie podstawowych potrzeb bytowych (np. sieć wodociągowa i kanalizacyjna), jak również potrzeb wyższego rzędu (kulturalnych, społecznych). Przedsięwzięcia realizowane w ramach tego celu zakładają osiągnięcie trwałej, długookresowej poprawy jakości infrastruktury technicznej i społecznej, co w istotnym stopniu przyczyni się do podniesienia jakości życia mieszkańców oraz poprawy funkcjonowania sfery gospodarczej i społecznej.

Cel operacyjny I.3. Poprawa jakości i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni wraz z ochroną zasobów dziedzictwa kulturowego – przestrzeń jest dobrem ograniczonym, z którego każdy interesariusz powinien korzystać w sposób racjonalny. Odpowiednie zagospodarowanie przestrzeni wspomaga procesy społeczno-gospodarcze, odbywające się w jej obrębie, wpływa korzystnie na jakość życia oraz umożliwia pełniejsze wykorzystanie istniejących zasobów przyrodniczych i materialnych w procesie rozwoju. Cel operacyjny I.3 grupuje przedsięwzięcia które pozwolą na nadanie lub wzmocnienie funkcji pełnionych przez gminną przestrzeń oraz poprawę ładu przestrzennego. Ponadto, cel zakłada także podjęcie działań umożliwiających czynną ochronę zabytków i innych miejsc cennych pod względem kulturowym, by możliwe było ich racjonalne wykorzystanie w procesie zrównoważonego rozwoju.

II. Rozwój sfery gospodarczej na bazie posiadanych zasobów i potencjału

Cel operacyjny II.1. Zapewnianie dogodnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości i nowych inwestycji na terenie gminy – w ramach celu operacyjnego zakłada się realizację przedsięwzięć, które pozwolą na wzrost aktywności gospodarczej obszaru, sprzyjanie rozwojowi przedsiębiorczości, poprawę atrakcyjności obszaru Gminy dla inwestorów zewnętrznych.

Cel operacyjny II.2. Rozwój nowoczesnego rolnictwa oraz usług na rzecz rolnictwa - rolnictwo pełni istotną funkcję w strukturze gospodarki Gminy i ma znaczący wpływ na jej funkcjonowanie. Konieczne jest wspieranie jego rozwoju jako nowoczesnej i zrównoważonej gałęzi gospodarki.

Z tego względu, zakłada się wspieranie rozwoju gminnego rolnictwa, w tym rolnictwa ekologicznego, promowanie innowacyjnych rozwiązań, dostosowanie do istniejących uwarunkowań, w tym do zmian klimatycznych, wdrażanie rozwiązań zmniejszających presję rolnictwa na środowisko naturalne.

Cel operacyjny II.3. Wspieranie rozwoju działalności pozarolniczej na terenie gminy - lokalna gospodarka posiada potencjał do rozwoju pozarolniczych branż gospodarki i zwiększenia różnorodności dywersyfikacji działalności miejscowych przedsiębiorstw. Cel operacyjny zakłada wykorzystanie tego potencjału poprzez wspieranie rozwoju branż pozarolniczych, w szczególności sektora usług rynkowych, branży turystycznej i agroturystycznej, promowanie przedsiębiorczości, zachęcanie do zakładania własnej działalności gospodarczej oraz tworzenie dogodnych warunków dla przedsiębiorców, w szczególności sektora MŚP.

III. Rozwój sfery społecznej gminy

Cel operacyjny III.1. Wysoki kapitał ludzki i społeczny – wzrost kapitału ludzkiego i społecznego jest warunkiem koniecznym do funkcjonowania w nowoczesnych uwarunkowaniach technologicznych i zapewnienia długofalowego rozwoju gminy. Umożliwienie społeczeństwu współdecydowania i kształtowania rozwoju lokalnego daje możliwość zarówno wygenerowania nowych miejsc pracy, jak również zwiększenie standardu życia społecznego. Cel zakłada rozwój kluczowych kompetencji oraz szkolnictwa, które są warunkiem kształtowania nowych, elastycznych postaw adaptowalnych dla zmieniających się warunków otoczenia.

Cel operacyjny III.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu – cel grupuje zadania, które będą podejmowane na rzecz osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym (takich jak osoby z niepełnosprawnościami, osoby w trudnej sytuacji życiowej lub materialnej, osoby starsze), ich aktywizacji oraz integracji społecznej.

Cel operacyjny III.3. Rozwój oferty kulturalnej i społecznej – cel zakłada realizację przedsięwzięć, dzięki którym mieszkańcy zyskają dostęp do szerokiej, zróżnicowanej i w pełni dostosowanej do ich potrzeb oferty edukacyjnej, kulturalnej, społecznej. Wszelkie działania w tym zakresie pozwolą zarówno na wspieranie indywidualnego rozwoju, jak też na integrację lokalnej społeczności, co jest szczególnie ważne na obszarach wiejskich. Działania tego typu pozwalają na angażowanie mieszkańców w organizację i udział w różnorodnych przedsięwzięciach, co jeszcze bardziej wzmacnia więzi społeczne i zachęca do czynnego udziału w życiu lokalnej społeczności.

Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych

Kierunki działań oznaczają kierunki koncentracji wspólnych wysiłków podejmowanych przez Gminę Szumowo oraz jej partnerów publicznych, społecznych i gospodarczych. Odpowiadają na pytanie „co jest do zrobienia?”. Kierunki działań służą realizacji założonych celów i są podstawą wdrażania strategii. Strategia powinna określać kierunki działań lub, tam gdzie to jest możliwe, konkretne działania.

I. Efektywne i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni

Cel operacyjny I.1. Ochrona zasobów środowiska naturalnego

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- wymiana nieefektywnych źródeł energii na spełniające wymogi ochrony środowiska,
- wymiana oświetlenia na energooszczędne,
- zwiększenie stopnia wykorzystania odnawialnych źródeł energii na terenie Gminy,
- termomodernizacja budynków użyteczności publicznej, budynków mieszkalnych oraz wykorzystywanych do prowadzenia działalności,
- zwiększanie efektywności gospodarki odpadami, w tym zwiększenie poziomu segregowania odpadów,
- zwiększanie świadomości ekologicznej i zachęcanie mieszkańców, rolników i przedsiębiorców do stosowania rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska, takich jak wdrażanie zasad gospodarki zamkniętej, gromadzenie wody deszczowej, stosowania rozwiązań ograniczających produkcję odpadów i marnowanie żywności,
- przeciwdziałanie zanieczyszczaniu wód powierzchniowych i podziemnych, a także skutkom suszy na obszarze gminy,
- ochrona posiadanych przez Gminę cennych walorów przyrodniczych,
- ochrona i poprawa stanu obiektów zabytkowych.

Cel operacyjny I.2. Zapewnienie odpowiedniego poziomu rozwoju gminnej infrastruktury technicznej i społecznej

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- budowa i modernizacja dróg, chodników i ścieżek rowerowych,
- budowa i modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej,
- budowa i modernizacja sieci wodociągowej,
- budowa i modernizacja budynków szkół, placówek kulturalnych i budynków użyteczności publicznej,
- budowa i modernizacja placów zabaw dla dzieci, boisk i innych obiektów zapewniających możliwość aktywnego spędzenia czasu wolnego,
- zapewnienie infrastruktury do rozwoju publicznych usług cyfrowych,
- poprawa bezpieczeństwa przeciwpożarowego.

Cel operacyjny I.3. Poprawa jakości i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni wraz z ochroną zasobów dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- modernizacja i organizacja parków, placów, skwerów i innych form zieleni publicznej,
- modernizacja oświetlenia ulicznego,
- budowa obiektów infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej,
- opracowanie planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów nimi nieobjętych,
- promowanie wśród mieszkańców i przedsiębiorców rozwiązań podnoszących estetykę i ład przestrzenny,
- ochrona i odnowa zabytków.

II. Rozwój sfery gospodarczej na bazie posiadanych zasobów i potencjału

Cel operacyjny II.1. Zapewnianie dogodnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości i nowych inwestycji na terenie gminy

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- promocja inwestycyjna Gminy,
- udział w partnerstwach na rzecz wzajemnej promocji inwestycyjnej, zarówno krajowych, jak i transgranicznych,
- działania na rzecz współpracy pomiędzy przedsiębiorcami, samorządem, organizacjami wspierania biznesu, zarówno w skali lokalnej, jak też ponadlokalnej i transgranicznej,
- wsparcie przedsiębiorców w rozwoju działalności gospodarczej i tworzeniu nowych miejsc pracy.

Cel operacyjny II.2. Rozwój nowoczesnego rolnictwa oraz usług na rzecz rolnictwa

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- promowanie rozwoju nowych kierunków produkcji rolnej, dostosowanych do zmieniających się uwarunkowań i potrzeb rynkowych,
- promowanie rozwiązań z zakresu bezpośredniej sprzedaży produktów rolnych odbiorcom lub ze znacznym ograniczeniem pośrednictwa w handlu produktami rolnymi,
- wspieranie rozwoju usług na rzecz rolnictwa,
- promowanie rozwiązań z zakresu ochrony i efektywnego wykorzystywania wód oraz ochrony gleb i racjonalnego stosowania środków chemicznych,
- promowanie ekologicznych form produkcji rolnej.

Cel operacyjny II.3. Wspieranie rozwoju działalności pozarolniczej na terenie gminy

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- promowanie prowadzenia nierolniczej działalności gospodarczej, poradnictwo i szkolenia dla przyszłych przedsiębiorców,
- wspieranie przedsiębiorców w rozwoju działalności gospodarczej i tworzeniu nowych miejsc pracy,
- wspieranie branży turystycznej, w tym agroturystycznej,
- działania z zakresu rozwoju przedsiębiorczości.

III. Rozwój sfery społecznej gminy i potencjału

Cel operacyjny III.1. Wysoki kapitał ludzki i społeczny

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- wspieranie rozwoju talentów dzieci i młodzieży;
- zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych dla dzieci, zarówno na poziomie szkolnym, jak i przedszkolnym,
- poprawa jakości usług opieki i edukacji dzieci i młodzieży poprzez m.in. budowę lub modernizację bazy oświatowej;
- organizacja pozaszkolnych zajęć edukacyjnych, sportowych oraz kółek zainteresowań dla dzieci i młodzieży,
- wspieranie i rozwój kompetencji cyfrowych, w tym cyberbezpieczeństwa, wśród mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem seniorów;
- wspieranie działalności i współpracy z organizacjami pozarządowymi;

- Podejmowanie działań na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie dostosowania do ich potrzeb przestrzeni i obiektów użyteczności publicznej, a także w zakresie ich obsługi.

Cel operacyjny III.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- przeciwdziałanie uzależnieniom i przemocy,
- zapewnienie niezbędnej pomocy materialnej lub psychologicznej,
- rozwój usług opiekuńczych na rzecz osób starszych, niesamodzielnych, niepełnosprawnych, w szczególności w formach środowiskowych,
- likwidacja barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej i w przestrzeni publicznej,
- wspieranie rozwoju ekonomii społecznej.

Cel operacyjny III.3. Rozwój oferty kulturalnej i społecznej

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- organizacja zajęć kulturalnych, edukacyjnych i integracyjnych dla dorosłych, w tym dla seniorów,
- organizacja nowych przedsięwzięć kulturalnych,
- działania na rzecz zwiększenia aktywności lokalnych grup artystycznych, stowarzyszeń, grup hobbystycznych,
- promowanie zdrowego trybu życia i aktywności fizycznej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych,
- budowanie poczucia przynależności do lokalnej społeczności, kultywowanie tradycji, zachowanie pamięci o lokalnej historii,
- wspieranie postaw prospołecznych, obywatelskich i aktywnego działania na rzecz lokalnej społeczności.

Oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym oraz wskaźniki ich osiągnięcia

Rezultaty są bezpośrednim efektem planowanych do realizacji działań strategicznych. Opisuja zmiany, jakie mają zostać wywołane dzięki wdrażanym przedsięwzięciom. Z uwagi na fakt, iż muszą być one mierzalne i weryfikowalne, określa się je w ujęciu wskaźnikowym.

Określono, iż planowane do realizacji w ramach strategii przedsięwzięcia przyczynią się do osiągnięcia następujących rezultatów:

Oczekiwany rezultat planowanych działań	Wskaźnik produktu	Wartość bazowa (2021 r.)	Wartość docelowa (2030 r.)
Strefa przestrzenna			
poprawa stanu środowiska naturalnego gminy, w tym stanu powietrza	liczba zrealizowanych przedsięwzięć wpływających na poprawę stanu środowiska naturalnego na terenie gminy (szt.)	0	5

	liczba budynków użyteczności publicznej poddanych termomodernizacji (szt.)		
	liczba zrealizowanych inwestycji OZE (szt.)	0	5
	udział odpadów zebranych w sposób selektywny w ilości odpadów komunalnych ogółem (%)	44,9	50,0
poprawa stopnia wyposażenia gminy w niezbędną infrastrukturę techniczną	długość zmodernizowanych dróg gminnych (km)	37	53,7
	długość ścieżek rowerowych (km)	0	15
	długość wybudowanej sieci kanalizacji sanitarnej (km)	0	50
	długość zmodernizowanej sieci wodociągowej (km)	0	50
poprawa stanu infrastruktury społecznej	liczba wybudowanych obiektów infrastruktury społecznej (szt.)	0	3
	liczba zmodernizowanych/doposażonych obiektów infrastruktury społecznej (szt.)	0	2
	liczba nowych obiektów sportowo-rekreacyjnych na terenie gminy (szt.)	0	5
	liczba budynków użyteczności publicznej, w których zlikwidowano bariery architektoniczne (szt.)		
wzmocnienie funkcjonalności przestrzeni i ładu przestrzennego	Powierzchnia gminy objęta obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (%)	5,6	25
	liczba nowych miejsc zorganizowanej zieleni (szt.)	0	15
	liczba miejsc i szlaków wyposażonych w infrastrukturę rekreacyjną lub turystyczną (szt.)	0	10
	liczba odnowionych miejsc lub obiektów zabytkowych (szt.)	0	10
Sfera gospodarcza			
wzrost aktywności gospodarczej obszaru	liczba przedsięwzięć promujących i wspierających tworzenie i rozwój działalności (szt.)	0	15
	liczba przedsięwzięć promujących gminę jako obszar atrakcyjny dla inwestorów (szt.)	0	15
	powierzchnia terenów inwestycyjnych (ha)	0	100
rozwój branży turystycznej	liczba przedsięwzięć promujących gminę jako obszar atrakcyjny dla turystów (szt.)	0	10
rozwój nowoczesnego rolnictwa	liczba nowoutworzonych ekologicznych użytków rolnych (szt.)	0	10

	liczba przedsięwzięć zmierzających do wykreowania produktów tradycyjnych (szt.)	0	10
Sfera społeczna			
rozwój usług edukacyjnych, kulturalnych i społecznych na rzecz ludności	liczba nowych zajęć pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży (szt.)	0	5
	liczba nowych wydarzeń kulturalnych, edukacyjnych dla dorosłych (szt.)	0	10
	liczba nowych przedsięwzięć integracyjnych dla niepełnosprawnych (szt.)	0	5
	liczba nowych przedsięwzięć adresowanych do seniorów (szt.)	0	5
	liczba placówek zapewniających opiekę nad dziećmi do lat 3	0	1

Wskaźniki zostały przyporządkowane do planowanych podstawowych efektów dla każdej ze sfer: przestrzennej, gospodarczej, społecznej. Uporządkowane są od wskaźników produktu, opisujących bezpośredni skutek wdrożenia inwestycji lub przedsięwzięcia, przez rezultat - efekt uzyskany dzięki wykorzystywaniu produktów, po oddziaływanie - szerszy wpływ przedsięwzięcia na dane zjawisko.

ROZDZIAŁ 8

WIELOLETNI PLAN INWESTYCYJNY

Nieodzownym elementem każdej Strategii Rozwoju jest Wieloletni Plan Inwestycyjny, zawierający kluczowe i strategiczne inwestycje planowane do wykonania w celu realizacji założeń i priorytetów, wskazanych w dokumencie strategicznym. Poniżej zamieszczono tabelę z kartami zadań, zawierającymi wybrane inwestycje kluczowe dla mieszkańców i władz gminy, których realizacja w szczególny sposób wpłynie na zmianę standardu życia mieszkańców.

Wybrane inwestycje, przedstawione poniżej nie wyczerpują katalogu przedsięwzięć możliwych do realizacji w ramach niniejszej strategii, lecz będą bezpośrednio wpisywać się w realizację wskazanych w rozdziale 7 Plan operacyjny.

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia i zakres	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji w zł	Źródła finansowania	Cel operacyjny (oznaczenie)
Karta zadania 1	<p>Inwestycje w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną:</p> <ul style="list-style-type: none"> - budowa oraz modernizacja sieci wodociągowej, - budowa sieci kanalizacyjnej. - budowa przydomowych oczyszczalni ścieków, - budowa oczyszczalni ścieków, przepompowni ścieków położonych na terenie gminy oraz stacji uzdatniania wody na terenie Gminy Szumowo 	2023-2030	40 000 000,00	<p>Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej; Środki własne.</p>	I.2.
Karta zadania nr 2	Budowa ciągów pieszo rowerowych (ścieżek rowerowych) na obszarze Gminy Szumowo	2023-2030	10 000 000,00	<p>Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.</p>	I.2.
Karta zadania nr 3	Budowa, przebudowa modernizacja, sieci dróg, mostów, chodników, przepustów oraz parkingów na obszarze Gminy Szumowo	2023-2030	35 000 000,00	<p>Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko;</p>	I.2.

				Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	
Karta zadania nr 4	Pozyskiwanie terenów pod inwestycje oraz ich uzbrojenie	2023-2030	20 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	II.3.
Karta zadania nr 5	Rozbudowa systemu oświetlenia ulicznego (wymiana i montaż nowych lamp) na obszarze Gminy Szumowo	2023-2030	8 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	I.3.
Karta zadania nr 6	Rozwój odnawialnych źródeł energii na terenie Gminy Szumowo	2023-2030	10 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych;	I.1.

				Środki własne.	
Karta zadania nr 7	Remont i modernizacja zabytkowych budynków i cmentarzy na obszarze Gminy Szumowo	2023-2030	4 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Środki własne.	I.1.
Karta zadania nr 8	Budowa zaplecza sportowo-rekreacyjnej na terenie Gminy Szumowo (m.in. place zabaw, siłownie napowietrzne, boiska wielofunkcyjne, ławki, punkty widokowe, ścieżki ekologiczne, smart ławki, wyznaczenie miejsc na terenie Gminy na latanie dronami, budowę multi-dyscyplinarnych, modułowych, całorocznych obiektów sportowych przewidzianych w sezonie zimowym np. w formie lodowisk oraz w sezonie letnim przekształconych np. w formę: torów rolkowych/wrotkarskich, rolkowisk, pumptracków bądź skateparków, montaż koszy na śmieci, ławek w ogólnodostępnych miejscach, budowa basenu, itp.)	2023-2030	10 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Ministerstwo Sportu i Turystyki, Środki własne.	I.2.
Karta zadania nr 9	Budowa nowych alejek w parkach, miejscach zalesionych, centrach miejscowości z obszaru Gminy Szumowo	2023-2030	1 500 000,00	Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	I.3.
Karta zadania nr 10	Niwelacja barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych i starszych, w szczególności budynkach użyteczności publicznych	2023-2030	2 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; PFRON, Środki własne.	III.2.

Karta zadania nr 11	Termomodernizacja oraz modernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Szumowo	2023-2030	5 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;; Środki własne.	I.1.
Karta zadania nr 12	Modernizacja i rozbudowa infrastruktury oświatowo – edukacyjnej na terenie Gminy Szumowo	2023-2030	10 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	III.1.
Karta zadania nr 13	Rozbudowa infrastruktury społecznej typu Dom Seniora, Klub Seniora, świetlice środowiskowe	2023-2030	4 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej Środki własne.	III.2.
Karta zadania nr 14	Budowa infrastruktury zapewniającej opiekę najmłodszym dzieciom, w tym budowa żłobka na terenie Gminy Szumowo	2023-2030	4 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej Środki własne.	III.1.

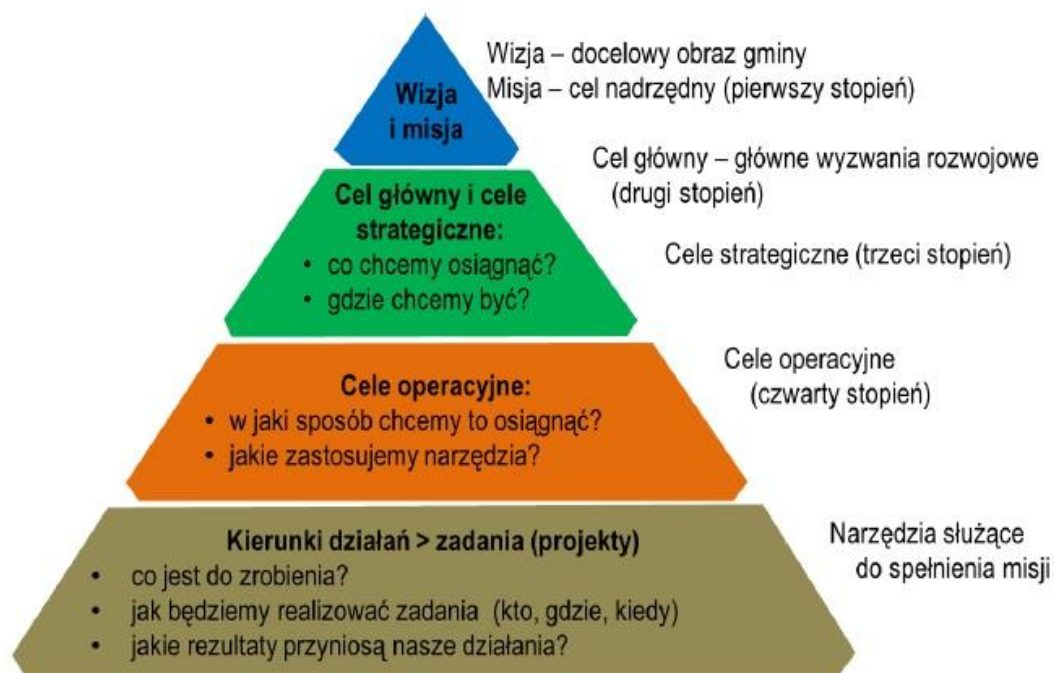
ROZDZIAŁ 9

CZĘŚĆ PLANISTYCZNA

9.1. Rozwój strategiczny Gminy Szumowo w latach 2023-2030

Programowanie rozwoju to kluczowy element i podstawa zarządzania rozwojem lokalnym, pod którym to pojęciem rozumiemy zespół skoordynowanych działań podejmowanych przez gminy, zmierzających do realizacji wcześniej określonych (sformułowanych) celów. W procesie zarządzania rozwojem lokalnym istotną rolę odgrywa samorząd, pełniąc funkcje koordynacyjne i organizacyjne, w tym zakresie współpracy interesariuszy (aktorów rozwoju lokalnego).

Budowa elementów „Strategii Rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023-2030” odbywać się będzie według poniższego schematu.

W wyniku przeprowadzonych analiz oraz na podstawie zebranych informacji sformułowano wizję, cele strategiczne oraz operacyjne wraz z kierunkami działania.

Na władzach lokalnych spoczywa, zatem ogromna odpowiedzialność optymalnego angażowania i wykorzystywania wszystkich sił tkwiących w lokalnych systemach, tj. kapitale społecznym, a także potencjale środowiskowym i gospodarczym.

9.2. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie

Ustalenia i rekomendacje dotyczące prowadzenia polityki przestrzennej w Gminie Szumowo zostały opracowane na podstawie diagnozy stanu obecnego, istniejących uwarunkowań funkcjonalno-przestrzennych oraz zapisów dotyczących polityki przestrzennej w obowiązującym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Obszary o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych:

- zachowanie istniejących form zagospodarowania (lasy, zasoby wodne),
- dążenie do zachowania i odtworzenia naturalnych form krajobrazu leśnego i równowagi ekologicznej podstawowych ekosystemów,
- tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego, uwzględniającego i zapewniającego ochronę podstawowych procesów ekologicznych
- ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, zgodnie z warunkami stref ochronnych, na terenie których położona jest gmina, w tym uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- ochrona istniejących zasobów leśnych poprzez racjonalne wykorzystanie i zagospodarowanie w celach rekreacyjnych i turystycznych, ochrona i zachowanie spójności kompleksów leśnych,
- ochrona udokumentowanych złóż surowców mineralnych przed zagospodarowaniem mogącym utrudnić lub uniemożliwić ich zrównoważoną eksploatację,
- optymalne zagospodarowanie istniejących szlaków pieszych i rowerowych, wyznaczenie miejsc odpoczynku, biwakowania, ścieżek edukacyjnych, punktów widokowych, zgodnie z zasadami ochrony terenów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych.

Obszary lokalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego:

- ochrona konserwatorska i renowacja zabytków,
- eksponowanie i wykorzystywanie zabytków w celach turystycznych w sposób zrównoważony, umożliwiający zachowanie i utrzymanie zabytku,
- zachowanie zieleni w otoczeniu zabytków,
- promowanie zasobów dziedzictwa kulturowego w formie kompleksowej, by stanowiły całościowy zasób kulturowy udostępniony odwiedzającym,
- zachowanie, utrzymanie i ekspozycja stanowisk archeologicznych,
- odpowiednie oznakowanie miejsc o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych i zabytków.

Obszary lokalizacji infrastruktury społecznej:

- modernizacja i poprawa stanu siedzib gminnych instytucji, w tym także ich estetyki,
- likwidacja barier architektonicznych i poprawa dostępności obiektów użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnościami różnego typu,
- zapewnienie dogodnej dostępności komunikacyjnej obiektów użyteczności publicznej, udogodnienia dla rowerzystów, bezpieczne przejścia dla pieszych,
- dbałość o ład przestrzenny i estetykę przestrzeni publicznych wokół obiektów użyteczności publicznej,

- zwiększanie funkcjonalności obiektów użyteczności publicznej i w miarę możliwości łączenie różnych, uzupełniających się funkcji w jednym obiekcie.

Obszary o rozwiniętej lub przeważającej funkcji mieszkaniowej:

- zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców poprzez dostęp do wysokiej jakości infrastruktury technicznej: dróg, chodników, sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- kształtowanie funkcjonalnych układów zabudowy zgodnie z zasadami ładu przestrzennego, dostępnych komunikacyjnych, wyposażonych w niezbędną infrastrukturę i mających dostęp do funkcji pozamieszkaniowych
- zapewnienie zieleni oraz dostępu do terenów rekreacji i wypoczynku,
- zapobieganie niekontrolowanemu rozpraszaniu się zabudowy, dbałość o optymalne wykorzystanie obecnych terenów zabudowanych, skupianie zabudowy i zachowywanie ciągłości układów przestrzennych,
- lokalizacja usług nieuciążliwych, wynikających z uzasadnionych potrzeb mieszkańców, w obrębie istniejących układów przestrzennych,
- ograniczenie zabudowy na obszarach gruntów o wysokich klasach bonitacyjnych poza zwartą zabudową, dopuszczenie w tych miejscach zabudowy gospodarczej związanej z produkcją rolną,
- dbałość o ład przestrzenny terenów mieszkaniowych, objęcie ich miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego.

Obszary o funkcji gospodarczej

- stworzenie warunków do przestrzennej koncentracji usług,
- zapewnienie miejscom koncentracji usług dostępu do niezbędnej infrastruktury technicznej,
- ograniczenie negatywnego wpływu terenów koncentracji usług na sąsiadujące z nimi tereny mieszkaniowe, środowisko, krajobraz,
- rozwój bazy gastronomiczno-noclegowej na rzecz rozwoju turystyki, zgodnie z zasadami prowadzenia usług, w tym nieuciążliwych na terenach mieszkaniowych,
- zapewnienie infrastruktury niezbędnej do prowadzenia działalności przemysłowej lub usługowej, w tym infrastruktury wodno-ściekowej,
- minimalizowanie uciążliwości zakładów przemysłowych dla otoczenia,
- wykorzystanie obecnie niewykorzystywanych rezerw terenowych i nieruchomości pod działalność przemysłową, w szczególności przetwórstwa rolno-spożywczego.

Obszary o przeważającej funkcji rolniczej:

- ochrona gleb poprzez hamowanie procesów degradacyjnych oraz zakaz zabudowy na terenach o wysokich klasach bonitacyjnych gleb,
- zachowanie istniejących zadrzewień śródpolnych,
- dbałość o właściwe stosunki wodne obszaru,
- wyposażenie obszarów produkcji rolnej w niezbędną infrastrukturę,
- wspieranie zwiększania areału gospodarstw,
- wspieranie rozwoju gospodarstw specjalistycznych,
- zakaz lokalizacji działalności uciążliwej lub szkodliwej dla rolnictwa na obszarach wykorzystywanych rolniczo,
- rozwój rolnictwa integrowanego, wielokierunkowego w przyszłości ekologicznego
- rozwój drobnego przetwórstwa rolno-spożywczego, opartego na ekologicznych technologiach produkcji.

Obszar całej Gminy:

- zachowanie ładu i spójności przestrzennej poprzez kontynuowanie tradycyjnych form osadnictwa, utrzymanie skali i struktury jednostek osadniczych, kształtowanie formy architektonicznej nowych obiektów w nawiązaniu do istniejącej architektury, aktualizowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- utrzymanie skali i struktury jednostek gospodarczych,
- ograniczenie rozproszenia zabudowy przez rozwój budownictwa na zasadzie dogęszczania istniejących jednostek osadniczych,
- organizacja przestrzeni publicznej, miejsc wypoczynku, rekreacji, skwerów, placów, zieleni urządzonej,
- poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez uregulowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- poprawa stanu powietrza atmosferycznego i dbałość o wpływ na zmiany klimatu poprzez zwiększenie stopnia wykorzystania OZE, termomodernizację budynków, obiektów użyteczności publicznej i siedzib przedsiębiorstw.
- ochrona terenów szczególnie ważnych z punktu widzenia publicznych celów ponadlokalnych i lokalnych jak: realizacja inwestycji komunalnych, usług publicznych, infrastruktury technicznej, realizacji dróg.
-

9.3. Spójność kierunków rozwoju Gminy z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa. Obszary strategicznej interwencji wraz z zakresem planowanych działań.

Strategia Rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023-2030 wpisuje się w ustalenia nadrzędnego dokumentu na poziomie regionalnym, jakim jest Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030. Poniżej wykazano spójność celów zdefiniowanych w niniejszej Strategii z celami określonymi w Strategii na szczeblu wojewódzkim.

Tabela 41 Zgodność celów Strategii Rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023-2030 ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030

Strategia Rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023 – 2030	Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030
Cel strategiczny I Efektywne i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni	Cel strategiczny 2. Zasobni mieszkańcy
Cel operacyjny I.1. Ochrona zasobów środowiska naturalnego	Cel operacyjny 2.3. Przestrzeń wysokiej jakości
Cel operacyjny I.2. Zapewnienie odpowiedniego poziomu rozwoju gminnej infrastruktury technicznej i społecznej	Cel operacyjny 2.3. Przestrzeń wysokiej jakości
Cel operacyjny I.3. Poprawa jakości i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni wraz z ochroną zasobów dziedzictwa kulturowego	Cel operacyjny 2.3. Przestrzeń wysokiej jakości
Cel strategiczny II Rozwój sfery gospodarczej na bazie posiadanych zasobów i potencjału	Cel strategiczny 1. Dynamiczna gospodarka
Cel operacyjny II.1. Zapewnianie dogodnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości i nowych inwestycji na terenie gminy	Cel operacyjny 1.3. Lokalna przedsiębiorczość
Cel operacyjny II.2. Rozwój nowoczesnego rolnictwa oraz usług na rzecz rolnictwa	Cel operacyjny 1.3. Lokalna przedsiębiorczość
Cel operacyjny II.3. Wspieranie rozwoju działalności pozarolniczej na terenie gminy	Cel operacyjny 1.3. Lokalna przedsiębiorczość
Cel strategiczny III Rozwój sfery społecznej gminy	Cel strategiczny 2. Zasobni mieszkańcy
Cel operacyjny III.1. Wysoki kapitał ludzki i społeczny	Cel operacyjny 2.1. Kompetentni mieszkańcy
Cel operacyjny III.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	Cel operacyjny 2.2. Aktywni mieszkańcy

Cel operacyjny III.3. Rozwój sfery kulturalnej i społecznej

Cel operacyjny 2.2. Aktywni mieszkańcy

Źródło: Opracowanie własne

Gmina Szumowo położona jest w obrębie wydzielonych obszarów specjalnych, które zostały wyznaczone w strategicznych i planistycznych dokumentach krajowych i wojewódzkich. W celu ich identyfikacji zostały przeanalizowane następujące dokumenty:

- **Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.);**
- **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030);**
- **Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”.**

Przez obszary specjalne rozumie się:

- **OF (obszary funkcjonalne)** – obszary, na których występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego). Szczególnym typem obszaru funkcjonalnego jest miejski obszar funkcjonalny;
- **OSI (obszary strategicznej interwencji)** – określone w strategii rozwoju obszary o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania potencjałów rozwojowych, do którego jest kierowana interwencja publiczna, łącząca inwestycje - w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub dotyczące zasobów ludzkich, finansowane z różnych źródeł lub przez rozwiązania regulacyjne.

1. OSI Regionalne - Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030

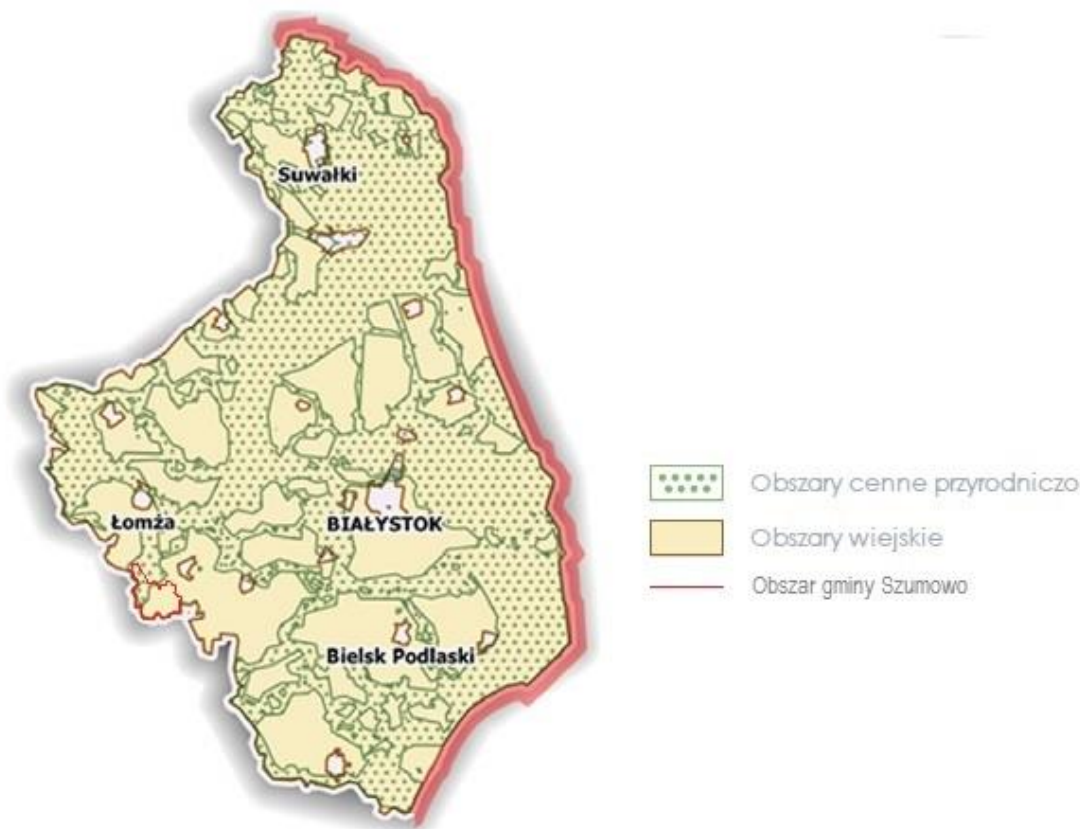
Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030, gmina Szumowo znajduje się w obszarze strategicznej interwencji – obszary wiejskie, w tym cenne przyrodniczo. Z uwagi na duże zróżnicowanie obszarów wiejskich na terenie województwa pod względem wykorzystania i potencjału terenów, istnieje potrzeba zastosowania różnorodnych instrumentów rozwoju, podnoszących jakość życia mieszkańców. Zakres interwencji obejmować powinien w szczególności: rozwój i unowocześnianie szkolnictwa, rozwój infrastruktury transportowej, telekomunikacyjnej i wodno-kanalizacyjnej, działania dotyczące przywracania funkcji społeczno-gospodarczych w ramach odnowy wsi oraz działania promujące przedsiębiorczość. W zakresie rolnictwa, w celu przeciwdziałania zagrożeniu braku wody, ważne będą działania ukierunkowane na tworzenie małej retencji, zalesień terenów nieużywanymi rolniczo, a także ochronę rolniczej przestrzeni produkcyjnej przed uszczupleniem na nieuzasadnione cele nierolnicze.

Na obszarach wiejskich zasadne będzie koncentrowanie się na realizacji działań służących realizacji celów operacyjnych związanych z przestrzenią wysokiej jakości (cel operacyjny 2.3.), a także rozwojem przedsiębiorczości (cel operacyjny 1.3.) w powiązaniu z aktywizacją mieszkańców (cel operacyjny 2.2.), szczególnie w zakresie wspierania mieszkańców w zdobywaniu

i rozwijaniu kompetencji na wszystkich etapach życia. W obszarze przedsiębiorczości można liczyć na rozwój ekologicznych i zrównoważonych form produkcji rolniczej i powiązany z nimi rozwój przetwórstwa żywności wysokiej jakości.

Gmina Szumowo w całości położona jest w OSI – obszary wiejskie, w tym cenne przyrodniczo,

Mapa 10 Obszary wiejskie, w tym cenne przyrodniczo w województwie podlaskim

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030

2. OSI – Lokalne - Strategia Rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023-2030

W ramach Strategii Rozwoju wyodrębniono trzy cele strategiczne, które są względem siebie równoważne i uzupełniające się:

- **Cel strategiczny I: Efektywne i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni;**
- **Cel strategiczny II: Rozwój sfery gospodarczej na bazie posiadanych zasobów i potencjału;**
- **Cel strategiczny III: Rozwój sfery społecznej gminy**

Cele te powiązane są ze zidentyfikowanymi lokalnymi obszarami strategicznej interwencji, co zostało przedstawione w załączniku graficznym, stanowiącym *mapę nr 13 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Szumowo - Obszary strategicznej interwencji* w rozdziale 9.4

Model strukturalny funkcjonalno – przestrzennej gminy. Z kolei działania planowane do realizacji w ramach wyznaczonych obszarów strategicznym, w ujęciu graficznym przedstawia *mapa nr 14 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Szumowo - Zakres planowanych działań w obszarach strategicznej interwencji.*

9.4. Model strukturalny funkcjonalno – przestrzennej gminy

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obrazuje strategiczne pomysły na rozwój gminy zorientowane terytorialnie i jest efektem zintegrowanego procesu planistycznego. W swym założeniu ma stanowić porządkujący składnik strategii, źródło i rodzaj najważniejszych ustaleń rozwojowych osadzonych przestrzennie. Bazą modelu jest przestrzeń, która jest dobrem i zasobem o strategicznym znaczeniu dla społeczności lokalnych. Przestrzeń ma określoną powierzchnię, posiada konkretną wartość, a jednocześnie zmienia się pod wpływem trendów globalnych (np. zmiany klimatyczne) oraz lokalnych (np. podlega silnej presji rozwojowej i zawłaszczaniu przez indywidualnych właścicieli).

Model rozumiany jest jako przedstawienie długookresowej strategicznej wizji rozwoju gminy wynikającej z wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań, zdiagnozowanych potrzeb rozwojowych i posiadanego potencjału, z uwzględnieniem jego specyfiki i zróżnicowania wewnętrznego. Model wskazuje obszary, które strategia rozwoju uznaje za istotne dla osiągnięcia celów rozwoju, obszary wymagające ochrony oraz rodzaje powiązań funkcjonalnych występujących pomiędzy poszczególnymi obszarami.

Główne zadania modelu to:

- obrazować kierunki rozwoju przestrzennego,
- opisywać spodziewane efekty przekształceń przestrzeni wynikające z realizacji celów strategii oraz wyjaśniać spójność interwencji dedykowanych danym obszarom,
- określać i hierarchizować obszary o różnych charakterystykach oraz powiązaniach między nimi, formułować ogólne zalecenia (rekomendacje) i zasady dotyczące gospodarowania przestrzenią (ze szczególnym uwzględnieniem obszarów istotnych z punktu widzenia rozwoju gminy),
- ustalać ramy współpracy z interesariuszami na obszarach realizacji wyznaczonych celów rozwoju (np. właścicielami nieruchomości, instytucjami rządowymi i JST, inwestorami, przedsiębiorcami),
- tłumaczyć wartości ważne w długiej perspektywie czasowej, wyrażane w wizji rozwoju decydujące o prowadzonej polityce rozwoju,
- definiować interes publiczny poprzez ustalenie ram działania dla strategii, polityk i użytkowania przestrzeni, a w konsekwencji pełnić funkcje prewencyjne przed ewentualnymi konfliktami – społecznymi, przestrzennymi, środowiskowymi (np. dotyczącymi lokalizowania kontrowersyjnych inwestycji).

W ramach najważniejszych zadań inwestycyjnych można wymienić:

Infrastruktura komunikacyjna:

- Budowa sieci dróg rowerowych (ścieżek rowerowych, zaplecza technicznego typu miejsca postojowe, elektryczne stacje ładowania rowerów itp.) na obszarze Gminy Szumowo,
- Modernizacja i rozbudowa systemu oświetlenia ulicznego (wymiana i montaż nowych lamp) na obszarze Gminy Szumowo,

- Budowa, przebudowa modernizacja, sieci dróg, mostów, przepustów oraz parkingów na obszarze Gminy Szumowo,
- Modernizacja i budowa dróg lokalnych i chodników na obszarze Gminy Szumowo.

Infrastruktura rekreacyjno-sportowa:

- Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej na terenie Gminy Szumowo,
- Modernizacja obiektów sportowo – rekreacyjnych na obszarze Gminy Szumowo,
- Budowa zaplecza sportowo-rekreacyjnej na terenie Gminy Szumowo, (m.in. place zabaw, siłownie napowietrzne, boiska wielofunkcyjne, ławki, punkty widokowe, wyznaczenie miejsc na terenie gminy na latanie dronami, budowę multi-dyscyplinarnych, modułowych, całorocznych obiektów sportowych przewidzianych w sezonie zimowym np. w formie lodowisk oraz w sezonie letnim przekształconych np. w formę: torów rolkowych/wrotkarskich, rolkowisk, pumtracków bądź skateparków itp.).

Infrastruktura techniczna:

- Inwestycje w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną:
 - Budowa oraz rozbudowa sieci kanalizacji i sieci wodociągowej oraz modernizacja sieci istniejących,
 - Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków,
 - modernizacja oczyszczalni ścieków, przepompowni ścieków oraz stacji uzdatniania wody wraz z hydroforniami położonych na terenie Gminy Szumowo,
- Rewitalizacja centrum miejscowości Szumowo oraz innych miejscowości gminy,
- Rozwój odnawialnych źródeł energii na terenie Gminy Szumowo,
- Termomodernizacja oraz modernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Szumowo,
- Budowa, rozbudowa, modernizacja małej retencji a także melioracji na terenie Gminy Szumowo,

Infrastruktura społeczna:

- Niwelacja barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych i starszych, w szczególności budynkach użyteczności publicznych,
- Rozbudowa infrastruktury społecznej typu Dom Seniora, Klub Seniora, świetlice środowiskowe,
- Modernizacja i rozbudowa infrastruktury oświatowo – edukacyjnej na terenie Gminy Szumowo,
- Budowa infrastruktury zapewniającej opiekę najmłodszym dzieciom, w tym budowa żłobka na terenie Gminy Szumowo.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SZUMOWO na lata 2023-2030

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO PRZESTRZENNEJ

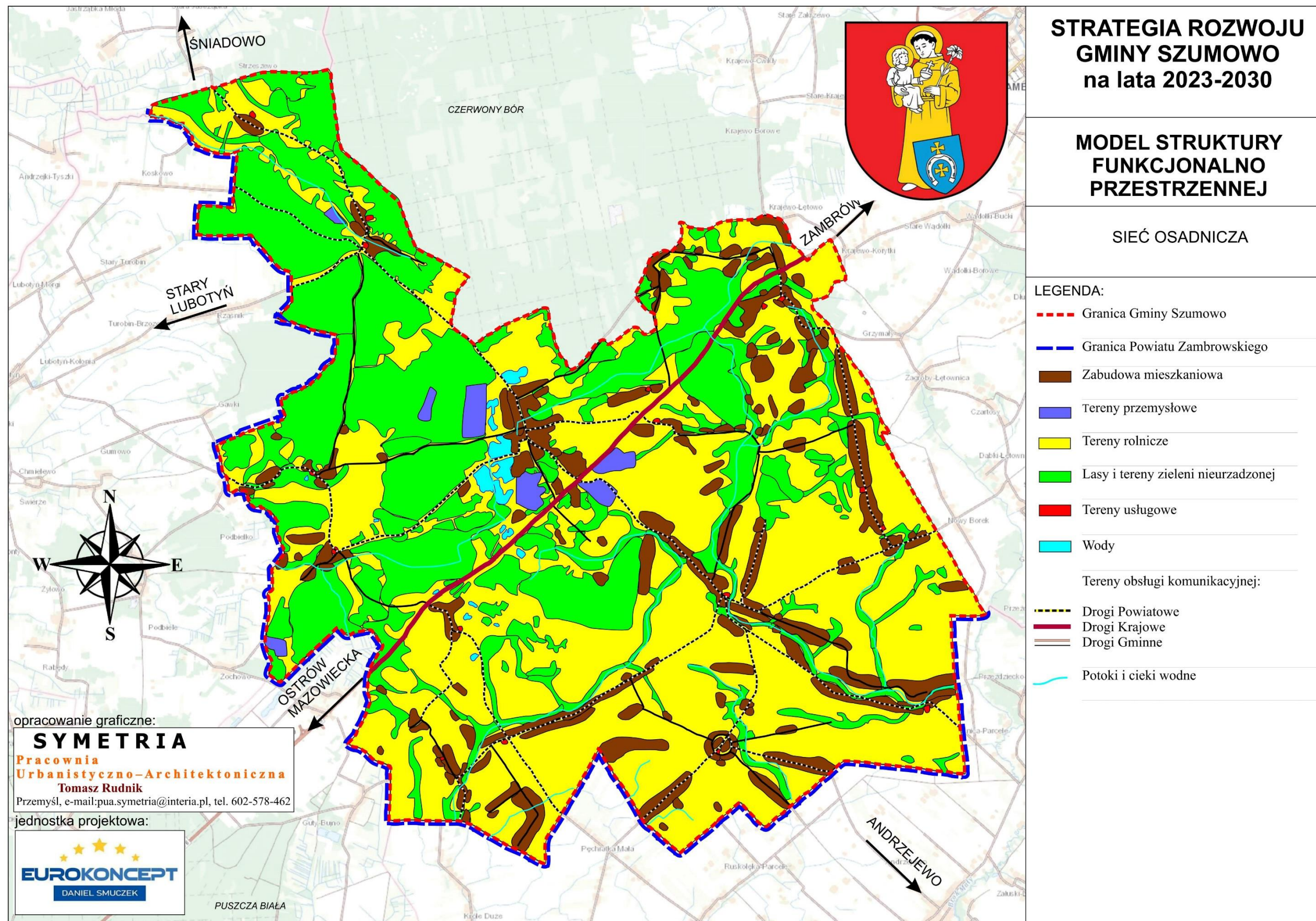
UWARUNKOWANIA PRZYRODNICZE I INFRASTRUKTURALNE

LEGENDA:

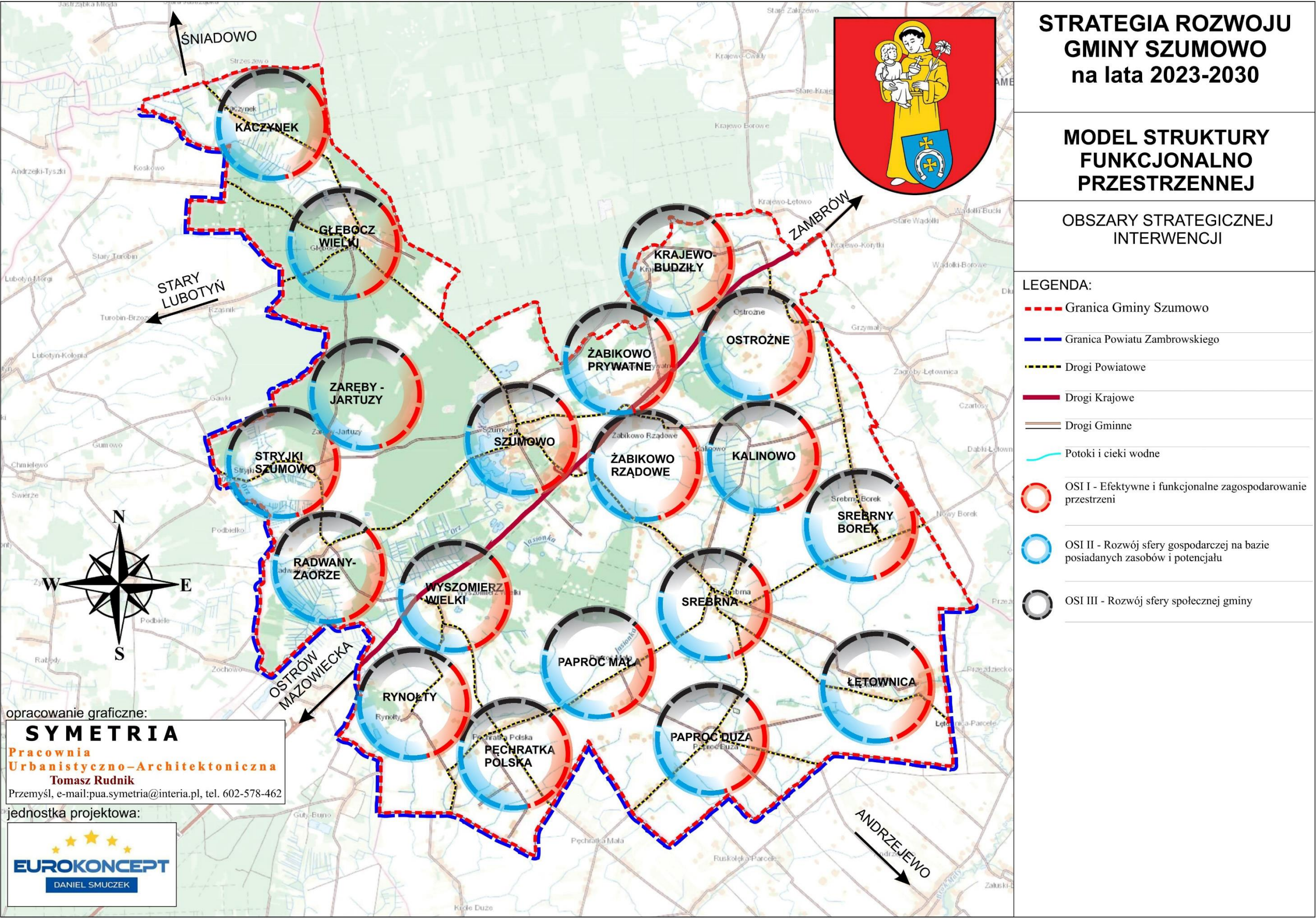
- Granica Gminy Szumowo
- Granica Powiatu Zambrowskiego
- Drogi Powiatowe
- Drogi Krajowe
- Drogi Gminne
- System Gazociągów tranzytowych GAZ-SYSTEM
- Krajowy Gazociąg Przesyłowy GAZ-SYSTEM
- Potoki i ciekły wodne
- Specjalne Obszary Ochrony - Czerwony Bór
- Obszary Specjalnej Ochrony - Puszcza Biała
- Użytki ekologiczne
- Obszary złóż surowców mineralnych
- Teren Górniczy
- Kruszywa naturalne
- Zabytki nieruchome
- Obszar szczególnego zagrożenia powodzią
- Cieki naturalne i kanały
- Wody powierzchniowe

opracowanie graficzne: SYMETRIA
Pracownia Urbanistyczno-Architektoniczna
Tomasz Rudnik
 Przemysł, e-mail: pua.symetria@interia.pl, tel. 602-578-462
jednostka projektowa: EUROKONCEPT
DANIEL SMUCZEK

127

Źródło: Opracowanie własne

ROZDZIAŁ 10

SYSTEM REALIZACJI STRATEGII, W TYM WYTYCZNE DO SPORZĄDZANIA DOKUMENTÓW WYKONAWCZYCH

10.1. System realizacji strategii

W procesie wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023-2030 niezmiernie ważnym elementem jest jej monitoring. Poprzez gromadzenie i analizę danych wprowadzony zostanie system stałej kontroli i oceny efektów realizacji ustaleń strategii. Pozwoli to na identyfikację zaistniałych nieprawidłowości, a następnie rozwiązanie oraz zapobieganie ich negatywnym skutkom w przyszłości.

Jednym z elementów wdrażania niniejszej strategii jest obowiązek pracowników Urzędu oraz jednostek organizacyjnych do zapoznania się z dokumentem oraz wyznaczenie obszarów, za które każda jednostka, wydział lub pracownik będą odpowiedzialni. Dodatkowo, rekomenduje się przyjęcie lub aktualizację szczegółowych planów i programów określających dokładny zakres działań koniecznych do realizacji danego celu strategicznego m.in. program ochrony środowiska, gminny program opieki nad zabytkami, strategia rozwiązywania problemów społecznych, strategia rozwoju kultury czy programy jednoroczne. Dodatkowo planuje się opracowanie gminnego programu rewitalizacji.

Wdrażając strategię, Gmina będzie dbała o dobrą współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, otoczeniem społeczno-gospodarczym, ale również z innymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz administracją rządową.

System monitorowania pełni funkcje kontrolne oraz weryfikujące skuteczność wdrażanych przedsięwzięć. Efekty strategii będą monitorowane i opisywane w corocznym Raporcie o stanie gminy, który jest obowiązkowym dokumentem zgodnie z art. 28aa ust. 2 ustawy o samorządzie gminnym. Zgodnie z powyższą ustawą „Raport obejmuje podsumowanie działalności wójta w roku poprzednim, w szczególności realizację polityk, programów i strategii, uchwał rady gminy i budżetu obywatelskiego.” Jednocześnie monitorowanie strategii umożliwi także rzetelne informowanie podmiotów zewnętrznych o uzyskanych wynikach, zrealizowanych działaniach, osiągniętych celach i planowanych strategicznych inwestycjach czy projektach.

Podstawę do podjęcia działań naprawczych i ewentualnej aktualizacji strategii będzie stanowił system monitorowania i ewaluacji. Aktualizacja strategii następować będzie w przypadku, gdy: stwierdzony zostanie brak osiągnięcia założonych celów, zaistnieje potrzeba wprowadzenia do strategii nowego zadania, zmiany harmonogramu realizacji, planu finansowego lub konieczność aktualizacji wskaźników. Wprowadzenie ewentualnych poprawek i aktualizacji strategii będzie wymagało przyjęcia odpowiedniej uchwały przez Radę Gminy, tak aby program mógł w dalszym ciągu spełniać swoje zadania operacyjne. W celu zachowania przejrzystości strategii wszelkie zmiany będą sygnalizowane w odpowiednim załączniku do uchwały Rady Gminy w postaci rejestru zmian.

Jednocześnie wszelkie zmiany w dokumencie strategicznym będą musiały posiadać swoje uzasadnienie merytoryczne. W trakcie wdrażania strategii będą mogli być również uwzględnieni dodatkowi partnerzy (zupełnie nowi, jak i zastępujący dotychczas funkcjonujących w strategii). Akceptowane będą te inicjatywy, które mogą się przyczynić do sukcesu wdrożenia dokumentu.

Nie przewiduje się zmiany celów strategicznych w całym horyzoncie strategii. Procedura aktualizacji strategii obejmuje następujące elementy:

- zgłoszenie przez interesariuszy (mieszkańcy, podmioty działające na obszarze Gminy) przedsięwzięć/kierunków działań przyczyniających się do realizacji celów strategii lub innej proponowanej zmiany. Propozycje będzie można zgłaszać w formie pisemnej do Urzędu Gminy w Jarczowie przy wykorzystaniu karty projektu oraz formularza zgłaszania uwag umieszczonych na stronie internetowej gminy oraz dostępnych w ww. urzędzie,
- weryfikacja zgłoszonych przedsięwzięć - kierunków działań lub propozycji innych zmian przez jednostkę, wydział bądź pracownika odpowiedzialnego za aktualizację strategii,
- podjęcie decyzji o włączeniu lub odmowie włączenia zgłoszonych działań/ kierunków działań bądź innej proponowanej zmiany do strategii oraz konieczności jej aktualizacji,
- przyjęcie odpowiedniej uchwały przez Radę Gminy.

10.2. Wdrażanie Strategii

Za wdrażanie Strategii Rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023-2030 odpowiedzialny jest Wójt Gminy Szumowo, który corocznie składa Radzie Gminy Szumowo sprawozdanie z jej realizacji. Wójt Gminy Szumowo odpowiedzialny jest ponadto za bieżący nadzór nad realizacją Strategii, dbałość o zagwarantowanie środków finansowych na jego skuteczną realizację oraz pozyskanie zewnętrznych źródeł finansowania, a także podejmowanie decyzji o potrzebie dokonania zmian dokumentu.

Wójt Gminy Szumowo oraz Rada Gminy Szumowo, jako Samorząd Gminy będą zaangażowani w realizację Strategii poprzez następujące obszary aktywności:

- **OBSZAR BEZPOŚREDNICH KOMPETENCJI** - Samorząd jest odpowiedzialny za programowanie i późniejszą koordynację wdrażania dokumentu strategicznego. Główna jego rola sprowadza się do sprawowania funkcji strategiczno-kontrolnej nad wdrażaniem Strategii. Równolegle Samorząd jest wykonawcą działań przypisanych kompetencyjnie tej jednostce samorządu terytorialnego i wykonuje je w ramach własnych struktur (Urząd Gminy Szumowo i gminne jednostki organizacyjne) bądź we współpracy z jednostkami autonomicznymi wobec samorządu lokalnego.

- **OBSZAR POŚREDNIEGO ODDZIAŁYWANIA** - obejmuje animacje projektów i działań, które finalnie realizowane będą przez partnerów społeczno-gospodarczych. W przypadku przedsięwzięć podejmowanych wspólnie przez Samorząd Gminy Szumowo z innymi partnerami społeczno-gospodarczymi, Samorząd może zapewnić udział i realizację roli lidera w partnerstwie oraz partycypację finansową.

Zgodnie z właściwością gminy, zarządzanie i koordynacja wdrażania Strategii prowadzona będzie w strukturach organizacyjnych Urzędu Gminy Szumowo w ramach Referatu Rolnictwa i Rozwoju Gospodarczego. Zadania realizowane przez każdego z pracowników, wchodzących w skład Referatu wykonywane będą w ramach swoich kompetencji.

Do zadań pracowników Referatu Rolnictwa i Rozwoju Gospodarczego będzie należało:

- przygotowanie, koordynowanie oraz wdrażanie przedsięwzięć ujętych w ramach wykazu kierunków działań służących realizacji celów Strategii,
- uaktualnianie i kontynuacja procesu planowania, także w odniesieniu do poszerzenia Strategii o działania uwzględniające inne kategorie;
- dalsze programowanie procesów rozwojowych, wykraczających poza okres realizacji niniejszego dokumentu strategicznego (tj. rok 2034)
- koordynowanie, animowanie i inspirowanie działań społeczności lokalnej służących wdrożeniu zamierzeń Strategii,
- monitorowanie realizacji i ewaluacja procesu wdrażania Strategii;
- przygotowywanie sprawozdań i dokonywanie wewnętrznej oceny efektów wdrażania Strategii,
- harmonizowanie i poszerzanie partnerstwa,
- poszukiwanie nowych źródeł finansowania działań.

Zespół pracowników Urzędu Gminy na potrzeby corocznego obowiązkowego Raportu o stanie gminy (do końca maja) będzie przygotowywał sprawozdanie z realizacji Strategii w poprzednim roku, zawierające informacje o zadaniach ukończonych, zadaniach będących w trakcie wykonywania oraz zadaniach nierozpoczętych wraz z wyjaśnieniem przyczyn ewentualnych opóźnień. Konsekwencją wniosków, zawartych w sprawozdaniu może być propozycja nanoszenia zmian w dokumencie, polegających na przykład na zmianach terminów, usuwaniu, czy też dodawaniu określonych zapisów.

W proces opracowania, wdrażania i monitorowania Strategii Rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023-2030 zaangażowane zostały różne grupy podmiotów i instytucji, w tym m.in.:

- Administracja rządowa – Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie,
- Administracja samorządowa – w tym m.in. sąsiednie gminy i Zarząd Województwa Podlaskiego;
- Instytucje i podmioty sektora społecznego – w tym m.in. organizacje pozarządowe, organizacje społeczne, fundacje;
- Instytucje i podmioty sektora gospodarczego- w tym m.in. przedsiębiorstwa, grupy producentów oraz instytucje otoczenia biznesu.

Istotną rolę we wdrażaniu Strategii będą odgrywali partnerzy społeczno-gospodarczy, w tym m.in. jednostki sektora publicznego (administracja rządowa, samorządowa) i organizacje

sektora społecznego, instytucje i organizacje sektora gospodarczego (adekwatnie do zakresu ich kompetencji) i inne. Przedmiotowa rola sprowadzać się będzie w głównej mierze do realizacji projektów własnych poszczególnych podmiotów, jak również inicjowanie działań na rzecz zmian organizacyjnych czy legislacyjnych tak, by rozwiązania systemowe wspierały realizację ustaleń Strategii. Na szczególną uwagę zasługuje tu również idea partnerstwa, której głównym zamierzeniem jest uzyskanie efektu synergii prowadzonych działań. Dlatego też partnerstwa zawierane w celu realizacji różnego rodzaju zamierzeń będą stanowiły niezwykle istotny mechanizm włączania partnerów społeczno-gospodarczych w proces rozwoju lokalnego.

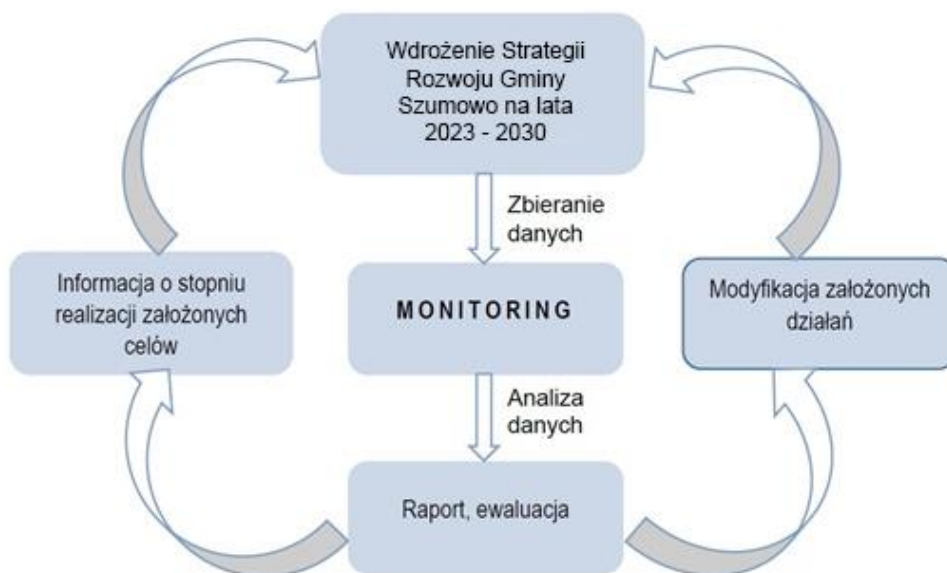
10.3. System monitorowania i ewaluacji Strategii Rozwoju Gminy Szumowo

Monitoring jest systematycznym i szczegółowym badaniem realizacji *Strategii*. Koncentruje się na ocenie przebiegu prawidłowości wdrażania działań i zadań realizacyjnych w odniesieniu do przyjętego planu oraz stopnia osiągnięcia produktów i rezultatów. Monitoring przeprowadzany powinien być w trakcie realizacji i obejmuje: harmonogram, budżet oraz weryfikację zaplanowanych rezultatów poszczególnych zadań. Za monitoring odpowiada Referat Rolnictwa i Rozwoju Gospodarczego Urzędu Gminy Szumowo.

Monitorowanie realizacji Strategii powinno odbywać się na bieżąco, natomiast zaleca się sporządzanie rocznych raportów z oceny stopnia realizacji celów i rezultatów. Monitoring obejmuje następujące działania:

- zbieranie i analizowanie danych,
- formułowanie wniosków, tworzenie raportów i ewaluację.

Monitoring Strategii Rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023-2030:

Ewaluacja jest cyklicznym badaniem wybranych elementów strategii i powinna się koncentrować na stopniu realizacji celów strategicznych oraz spełnienia wizji strategicznej. Ewaluacja powinna następować w kluczowych momentach realizacji Strategii. Ewaluacja jest przeprowadzana na podstawie danych uzyskanych podczas monitoringu. Monitoring i ewaluacja

są, zatem przeprowadzane na dwóch poziomach: pierwszy dotyczy monitorowania realizacji działań i zadań, drugi monitorowania i ewaluacji osiągania celów strategicznych.

Ewaluacja strategii rozwoju społeczno-gospodarczego obejmuje następujące elementy:

- ewaluacja ex-ante - ewaluacja przed rozpoczęciem procesu wdrażania, która oceni trafność założeń oraz sposobów realizacji,
- ewaluacja on-going - ewaluacja w trakcie realizacji, w połowie wdrażania, która oceni poziom realizacji celów strategicznych oraz zidentyfikuje czynniki mające wpływ na realizację zaplanowanych działań strategicznych,
- ewaluacja ex-post - ewaluacja po zakończeniu okresu obowiązywania strategii, która podsumuje efekty działań strategicznych oraz pozwoli na wyciągnięcie wniosków, które winny stanowić jedną z podstaw dotyczących dalszych kierunków rozwoju oraz do podjęcia działań mających na celu ulepszenie procesu strategicznego zarządzania rozwojem społeczno-gospodarczym.

Ocena zawarta ewaluacji powinna opierać się na poniższych kryteriach:

- trafność – pozwala ocenić, w jakim stopniu wyznaczone podczas konsultacji społecznych cele odpowiadają zidentyfikowanym problemom lub potrzebom interesariuszy,
- skuteczność – określa stopień realizacji celów,
- efektywność – pozwala określić stosunek poniesionych nakładów (finansowe, ludzkie, czas) do osiągniętych rezultatów,
- oddziaływanie – określa wpływ osiągniętych rezultatów na grupę interesariuszy,
- trwałość efektów – pozwala określić, czy pozytywne efekty mogą trwać po zakończeniu finansowania zewnętrznego.

Do efektywnego monitorowania procesów wdrażania Strategii należy posłużyć się wskaźnikami ze Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK) dla projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz wskaźnikami własnymi. Przykładowe wskaźniki wskazano w rozdziale 7 *Plan operacyjny strategii Rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023-2030 oraz kierunki interwencji rozwoju gminy osiągnięcia celów*. Wskazane wskaźniki stanowią katalog otwarty. Dobór właściwych wskaźników rezultatu, produktu oraz oddziaływania umożliwi efektywne monitorowanie procesu wdrażania Strategii, w tym:

- wskaźniki produktu – określają bezpośredni, materialny efekt realizacji przedsięwzięcia mierzony konkretnymi wielkościami (np. długość wybudowanych dróg gminnych);
- wskaźniki rezultatu – określają bezpośredni wpływ zrealizowanego produktu na otoczenie społeczno-ekonomiczne uzyskany natychmiast po zakończeniu projektu (np. liczba osób korzystających z infrastruktury społecznej);
- wskaźniki oddziaływania – określają długookresowy wynik realizacji strategii (np. poprawa sytuacji na rynku pracy).

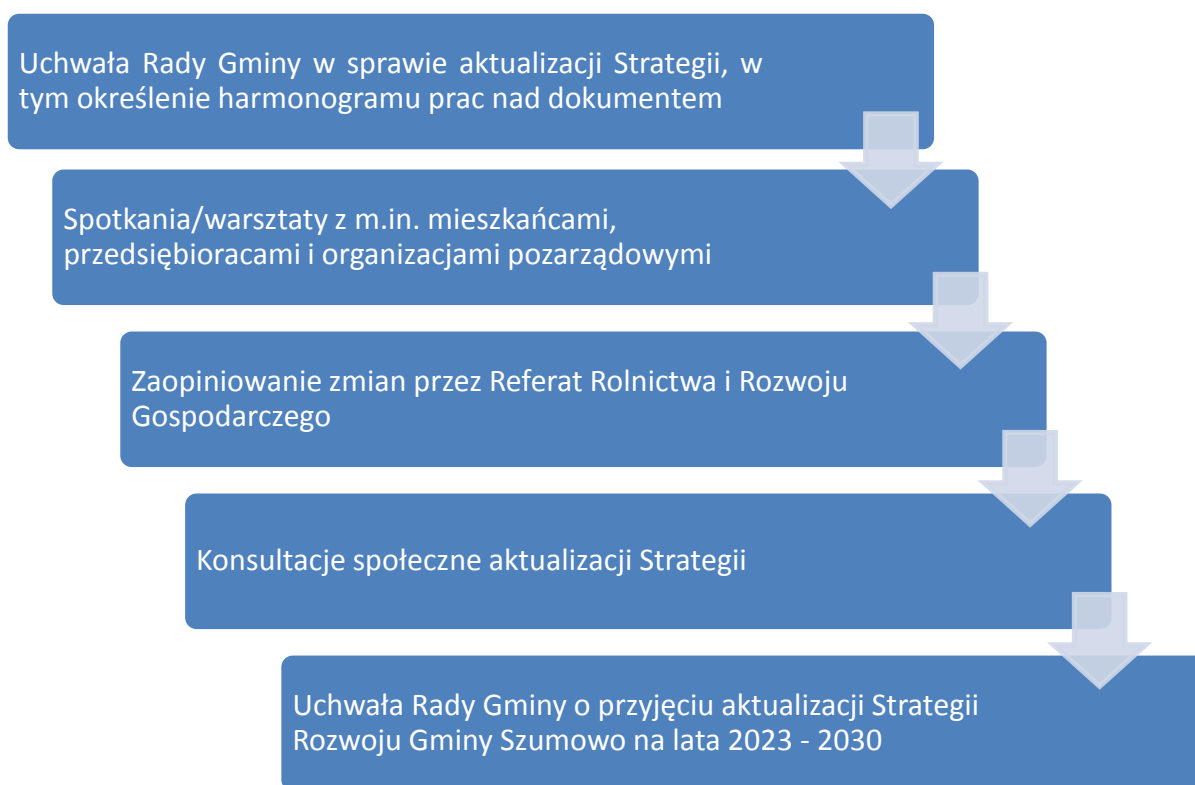
Tabela 42 Część raportu ze zrealizowanych wskaźników

Obszar nr				
Cel operacyjny				
Nazwa wskaźnika	Jednostka miary (np. km, szt.)	Źródło danych (np. GUS, UG)	Wartość dla roku bazowego (2020 r.)	Wartość dla roku badanego (..... r.)
Wskaźnik produktu				
Wskaźnik rezultatu				
Wskaźnik oddziaływania				

10.4. Ewaluacja – ocena skutków wdrażania zapisów Strategii

W przypadku stwierdzenia zmian warunków i bieżącej sytuacji Gminy podczas monitorowania i ewaluacji Strategii, konieczna jest aktualizacja dokumentu. W tym celu niezbędne jest zaangażowanie m.in. mieszkańców, przedsiębiorców oraz organizacji pozarządowych, organizując spotkania/warsztaty mające na celu zaktualizowania celów i kierunków działań Gminy. Materiały powinny być na bieżąco analizowane i uwzględniane przez Referat Rolnictwa i Rozwoju Gospodarczego w trakcie ewaluacji. Pomysły i nowe projekty powinny być zamieszczane w Karcie Projektu, która powinna zawierać minimum składające się z następujących elementów: nazwa, podmiot odpowiedzialny za realizację zadania, opis zadania, cel, termin realizacji, koszty, źródła finansowania, zgodność ze Strategią, wskaźniki produktu, rezultatu oraz oddziaływania oraz wskazanie osoby zgłaszającej projekt.

W przypadku zasadniczych zmian celów i kierunków rozwoju Gminy Szumowo, należy uchwałą Rady Gminy zaktualizować zapisy *Strategii*. Aktualizacja *Strategii* powinna odbywać się według poniższego schematu:

10.5. Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej („Strategia rozwoju gminy – poradnik praktyczny” luty 2021 r.) jako dokumenty wykonawcze względem strategii rozwoju, należy rozumieć obowiązkowe lub fakultatywne plany i programy funkcjonujące w gminie.

Należy także pamiętać, iż podczas tworzenia nowych, bądź aktualizacji istniejących sektorowych gminnych planów i programów, powinny być one spójne ze Strategią Rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023-2030. Zaleca się również wykorzystanie odpowiednich wskaźników niniejszej Strategii w procedurze monitorowania strategii rozwoju gminy.

Do dokumentów wykonawczych dla Strategii rozwoju gminy należą m.in.:

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- Lokalny program rewitalizacji/Gminny program rewitalizacji,
- Program ochrony środowiska,
- Plan gospodarki niskoemisyjnej,
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych,
- Program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3. ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- Gminny program opieki nad zabytkami,
- Plan zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe,

ROZDZIAŁ 11

RAMY FINANSOWE ORAZ ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Ramy finansowe Strategii Rozwoju Gminy Szumowo 2023-2030 posiadają jedynie charakter prognostyczny oraz zależą od szeregu zmiennych, które w praktyce mogą zupełnie zmieniać dane kwoty. Po analizie zebranych danych z **rozdziału 8 Wieloletni Plan Inwestycyjny** szacunkowo określono ramy finansowe w poszczególnych obszarach:

Cel strategiczny 1 Efektywne i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni 123 500 000 zł	Cel strategiczny 2 Rozwój sfery gospodarczej na bazie posiadanych zasobów i potencjału naturalnego 20 000 000 zł
Cel strategiczny 3 Rozwój sfery społecznej gminy 20 000 000 zł	

Cele strategiczne i operacyjne opracowane w ramach niniejszej *Strategii*, które stanowią podstawę do podejmowania i realizacji konkretnych projektów, mogą być finansowane z dochodów własnych gmin oraz ze środków zewnętrznych. Wśród tych ostatnich wyróżnić możemy m.in. środki z:

- Funduszy Europejskich dla Podlaskiego na lata 2021-2027,
- Wspólnej Polityki Rolnej (WPR 2021-2027),
- Krajowego Planu Odbudowy (KPO),
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych
- dofinansowania od Wojewody Podlaskiego,
- dofinansowania od Marszałka Województwa Podlaskiego,
- Powiatowych Urzędów Pracy,
- pożyczek i kredytów bankowych
- środków własnych.

Nowy okres programowania środków unijnych stwarza możliwość pozyskania przez gminy objęte *Strategią* dotacji na działania służące *stricte* realizacji celów zawartych w przedmiotowym dokumencie strategicznym. Wykorzystanie tych możliwości w istotnym stopniu uzależnione jest od aktywności władz poszczególnych samorządów i ich aktywności w pozyskiwaniu nowych środków zewnętrznych. Poniżej prezentujemy krótki opis poszczególnych programów mogących stanowić źródło finansowania projektów opisanych w *Strategii*:

Instrumenty wynikające z polityk rozwojowych Unii Europejskiej

Samorządy i ich interesariusze będą mogli korzystać z instrumentów przygotowywanych na nową perspektywę finansową 2021-2027, a w przypadku PROW z dodatkowej puli wynikającej z wydłużenia horyzontu realizacji tego programu.

- **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FENIKS)**

Następca Programu Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ). Program przyczyni się do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. Fundusz wesprze również inwestycje transportowe oraz dofinansuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet całego Programu to 135 mld zł.

- **Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG)**

Program jest kontynuacją dwóch wcześniejszych programów: Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 (POIG) oraz Inteligentny Rozwój 2014-2020 (POIR). FENG będzie wspierał realizację projektów badawczo-rozwojowych, innowacyjnych oraz takich, które zwiększają konkurencyjność polskiej gospodarki. Z programu będą mogli skorzystać m.in. przedsiębiorcy, instytucje z sektora nauki, konsorcja przedsiębiorstw oraz instytucje otoczenia biznesu, w szczególności ośrodki innowacji. Budżet całego Programu to 45,9 mld zł.

- **Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS)**

Następca Programu Wiedza Edukacja Rozwój (POWER). Główne obszary działania FERS to: praca, edukacja, zdrowie oraz dostępność. Program będzie wspierał projekty z zakresu:

- poprawy sytuacji osób na rynku pracy,
- zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami,
- zapewnienia opieki nad dziećmi,
- podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji,
- integracji społecznej,
- rozwoju usług społecznych i
- ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia.

Budżet całego Programu to 21,9 mld zł.

- **Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC)**

Program jest następcą programu Polska Cyfrowa (POPC), który w latach 2014-2020 wspierał cyfryzację w Polsce. FERC będzie koncentrował się przede wszystkim na: zwiększeniu dostępu do ultraszybkiego internetu szerokopasmowego, udostępnieniu zaawansowanych e-usług pozwalających w pełni na elektroniczne załatwienie spraw obywateli i przedsiębiorców, zapewnieniu cyberbezpieczeństwa w ramach nowego dedykowanego obszaru interwencji, rozwoju gospodarki opartej na danych, wykorzystującej najnowsze technologie cyfrowe, rozwoju współpracy międzysektorowej na rzecz tworzenia cyfrowych rozwiązań problemów społeczno-gospodarczych, wsparciu rozwoju zaawansowanych kompetencji cyfrowych, w tym również w obszarze cyberbezpieczeństwa dla jednostek samorządu terytorialnego (jst) i przedsiębiorców. Budżet całego Programu to 11,4 mld zł.

- **Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW)**

Jako jedyny program ponadregionalny, realizowany będzie w Polsce po raz trzeci. Zakres wsparcia obejmuje wsparcie rozwoju przedsiębiorczości, rozwój i modernizację systemu dystrybucji energii, adaptację do zmian klimatu i ochronę przyrody, zrównoważoną mobilność miejską, gospodarkę o obiegu zamkniętym, zwiększenie dostępności transportowej (drogowej i kolejowej), miejsca aktywności społecznej oraz produkty turystyczne, wsparcie podmiotów świadczących usługi sanatoryjne/uzdrowiskowe. Budżet całego Programu to 14,3 mld zł.

- **Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027**

Na poziomie regionalnym środki polityki spójności będą dostępne w ramach kontynuacji dotychczasowego Regionalnego Programów Operacyjnego Województwa Podlaskiego. Zaangażowanie środków w ten program wyniesie 1 298 938 733 euro z funduszy Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego Plus.

- **Programy dedykowane obszarom wiejskim**

W związku z decyzją o ustanowieniu okresu przejściowego dla obecnego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich do wykorzystania do końca 2022 pozostają środki w wysokości ok. 4,5 mld euro. Natomiast na nową perspektywę finansową przygotowywany jest Plan Strategiczny dla WPR na lata 2023-2027, który zgodnie z założeniami Wspólnej Polityki Rolnej będzie koncentrował się na wspieraniu rozwoju sektora rolno-spożywczego (w szczególności w sektorze owoców i warzyw) oraz działaniom związanym z oddziaływaniem rolnictwa na klimat i środowisko. Proponowane środki dla Polski w ramach WPR na lata 2021-2027 to 30,6 mld euro.

- **Krajowy Plan Odbudowy (KPO) przygotowywany na podstawie Europejskiego Planu Odbudowy**

Przeznaczony na zwiększenie produktywności gospodarki oraz tworzenie wysokiej jakości miejsc pracy w wybranych obszarach.

Inicjatywy zarządzane z poziomu europejskiego (np. **Erasmus+, LIFE, Cyfrowa Europa, Interreg**) lub dostępne na podstawie umów międzynarodowych (**Norweski Mechanizm Finansowy oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego**).

Instrumenty finansowane z budżetu państwa, funduszy celowych i innych krajowych środków publicznych

Poza środkami wsparcia UE samorządy i ich interesariusze (m.in. organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy) będą mogli ubiegać się o dofinansowanie działań w ramach dostępnych instrumentów krajowych. Do najważniejszych należą:

- **Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych**, mający na celu bezzwrotne dofinansowanie projektów inwestycyjnych realizowanych przez gminy, powiaty i miasta lub ich związki w całej Polsce;
- **Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg**, w ramach którego finansowane będą projekty związane z budową, przebudową, remontem dróg powiatowych lub dróg gminnych oraz przebudową dróg wewnętrznych, które po uzyskaniu właściwych parametrów technicznych będzie można zaliczyć do odpowiedniej kategorii dróg publicznych;
- **Program Rozwoju Elektromobilności**, w ramach którego finansowane będą projekty związane z rozwojem elektromobilności oraz transportem opartym na paliwach alternatywnych;
- **Program Społecznych Inicjatyw Mieszkaniowych** – to instrument wsparcia samorządów, które będą mogły realizować inwestycje w formule społecznego budownictwa czynszowego;
- pozostałe programy finansowane z budżetu państwa, m.in.: w zakresie ochrony środowiska - realizowane przez NFOŚiGW, właściwy WFOŚiGW; w zakresie opieki nad osobami niepełnosprawnymi – realizowane przez PFRON, a także **Program Senior+**, **Program „Aktywni+” na lata 2021-2025**; w zakresie kultury, itd.

Wskazane powyżej źródła finansowania należy rozpatrywać jako katalog otwarty, który może ulec zmianom, z uwagi na aktualnie opracowywaną nową perspektywę finansowania 2021-2027, czas realizacji projektów nastąpi w latach 2023-2030. Tym samym należy zakładać, że w tym okresie pojawią się również inne programy dofinansowujące skierowane na rozwój inwestycji w samorządach. Identyfikacja i wybór potencjalnych źródeł, z których mogą być finansowane poszczególne przedsięwzięcia w ramach *Strategii* wymaga właściwej organizacji i koordynacji procesu pozyskiwania tych środków. W związku z powyższym zakłada się bieżące monitorowanie źródeł finansowania przez pracowników poszczególnych urzędów, co daje gwarancje ciągłej aktualizacji i dostosowywania najlepszych źródeł finansowych do realizacji zamierzonych inwestycji.

SPIS TABEL

Tabela 1	Powierzchnia gmin powiatu zambrowskiego oraz ich udział w powierzchni powiatu	13
Tabela 2	Liczba ludności oraz średnia gęstość zaludnienia gmin powiatu zambrowskiego w 2017 i 2021 roku.....	15
Tabela 3	Struktura mieszkańców gminy Szumowo według trzech grup wiekowych w 2017 oraz 2021 roku.....	19
Tabela 4	Wskaźniki obciążenia demograficznego w poszczególnych gminach powiatu zambrowskiego oraz ogólnie w województwie podlaskim w 2021 roku	20
Tabela 5	Prognoza ludności gminy Szumowo na lata 2017-2030.....	21
Tabela 6	Ruch naturalny i wędrowniczy w gminie Szumowo w latach 2017-2030.....	22
Tabela 7	Liczba uczniów w szkołach podstawowych na terenie gminy Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021.....	24
Tabela 8	Wyniki egzaminów ósmoklasisty w poszczególnych placówkach oświatowych na terenie gminy Szumowo w 2022 roku	24
Tabela 9	Dane dotyczące opieki zdrowotnej w gminie Szumowo w 2017 oraz 2021 roku	26
Tabela 10	Liczba korzystających ze świadczeń rodzinnych na terenie gminy Szumowo oraz kwoty wypłacanych świadczeń w latach 2017-2021.....	28
Tabela 11	Szczegółowe dane dotyczące działalności kulturalnej Gminnego Ośrodka Kultury w Szumowie w zakresie organizowanych imprez i funkcjonujących grup artystycznych w latach 2017-2021.....	30
Tabela 12	Dane dotyczące frekwencji w wyborach na terenie gmin powiatu zambrowskiego...	34
Tabela 13	Miejscowe zagrożenia według rodzaju zagrożenia na przestrzeni lat 2019-2021.....	35
Tabela 14	Działania ratownicze podejmowane przez OSP na terenie gminy Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2019-2021.....	35
Tabela 15	Powierzchnia gruntów leśnych w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021	38
Tabela 16	Wskaźnik lesistości w gminach powiatu zambrowskiego w 2021 roku	38
Tabela 17	Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych na terenie gminy Szumowo	39
Tabela 18	Charakterystyka jednolitych części wód podziemnych na terenie gminy Szumowo ..	41
Tabela 19	Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy i decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego na przestrzeni lat 2017-2021 na terenie gminy Szumowo.....	56
Tabela 20	Zasoby mieszkaniowe na terenie gminy Szumowo w roku 2017 i 2020.....	56
Tabela 21	Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w gminie Szumowo, powiecie zambrowskim i województwie podlaskim dla roku 2020	57
Tabela 22	Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczne i sanitarne na terenie gminy Szumowo	58
Tabela 23	Budownictwo mieszkaniowe w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017 - 2021	58
Tabela 24	Wskaźniki dotyczące budownictwa mieszkaniowego w gminie Szumowo, powiecie zambrowskim oraz w województwie podlaskim dla roku 2021.....	59
Tabela 25	Wybrane dane dotyczące sieci wodociągowej w gminie Szumowo w roku 2017 oraz 2021.....	61
Tabela 26	Odpady komunalne zebrane na terenie gminy Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021	63
Tabela 27	Pracujący na terenie Szumowo w latach 2017 - 2021.....	66
Tabela 28	Wskaźniki pracujących na 1000 ludności w poszczególnych gminach powiatu zambrowskiego w 2021 roku.....	66
Tabela 29	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w gminie Szumowo w latach 2017 - 2021 ...	67
Tabela 30	Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Szumowo w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle powiatu zambrowskiego według płci	67

Tabela 31	Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gmin powiatu zambrowskiego w 2017 i 2021 roku.....	69
Tabela 32	Rodzaje podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy Szumowo w 2017 i 2021 roku	70
Tabela 33	Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD oraz sektorów własnościowych zarejestrowane na terenie gminy Szumowo w 2017 i 2021 roku	70
Tabela 34	Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej dla obszaru gminy Szumowo oraz powiatu zambrowskiego za lata 2017 i 2021	73
Tabela 35	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Szumowo	74
Tabela 36	Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych wchodzących w ich skład, struktura użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne, powierzchnia zasiewów wybranych upraw oraz liczba pracujących w gospodarstwach rolnych i źródła dochodów gospo.....	77
Tabela 37	Realizacja budżetu gminy Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021 w zł.....	79
Tabela 38	Kształtowanie się dochodów majątkowych w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021.....	82
Tabela 39	Udział wydatków majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach budżetowych w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021	82
Tabela 40	Najważniejsze problemy Gminy Szumowo	97
Tabela 41	Zgodność celów Strategii Rozwoju Gminy Szumowo na lata 2023-2030 ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030.....	121
Tabela 42	Cześć raportu ze zrealizowanych wskaźników	137

SPIS MAP

Mapa nr 1 Gmina Szumowo na tle województwa podlaskiego	12
Mapa nr 2 Gmina Szumowo na tle powiatu zambrowskiego.....	13
Mapa nr 3 Układ osadniczy gminy Szumowo	14
Mapa nr 4 Elementy środowiska przyrodniczego na terenie gminy Szumowo	37
Mapa 5 Położenie gminy Szumowo względem Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 215 Subniecka Warszawska.....	43
Mapa 6 Sieć cieków wodnych na terenie gminy Szumowo	45
Mapa 7 Obszary szczególnego zagrożenia powodzią na terenie gminy Szumowo	46
Mapa 8 Łączne zagrożenie suszą na terenie gminy Szumowo	48
Mapa 9 Lokalizacja obszarów prawnie chronionych względem gminy Szumowo	50
Mapa 10 Obszary wiejskie, w tym cenne przyrodniczo w województwie podlaskim	123
Mapa 11 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Szumowo - Uwarunkowania przyrodnicze i infrastrukturalne	127
Mapa 12 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Szumowo – Sieć osadnicza	128
Mapa 13 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Szumowo – Obszary Strategicznej Interwencji.....	129
Mapa 14 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Szumowo – Wieloletni plan inwestycyjny	130

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1	Liczba urodzeń i zgonów oraz przyrost naturalny w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021.....	16
Wykres 2	Liczba urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny na terenie gmin powiatu zambrowskiego w roku 2021.....	17
Wykres 3	Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021.....	18
Wykres 4	Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji na terenie gmin powiatu zambrowskiego w roku 2021.....	19
Wykres 5	Struktura mieszkańców gminy Szumowo według trzech grup wiekowych w 2017 oraz 2021 roku.....	20
Wykres 6	Wyniki procentowe z egzaminów ósmoklasisty, przeprowadzonych w 2022 roku w gminie Szumowo, w powiecie zambrowskim oraz w województwie podlaskim	25
Wykres 7	Liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy Szumowo w latach 2017-2021	27
Wykres 8	Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na przestrzeni lat 2017-2021 w województwie podlaskim, powiecie zambrowskim oraz gminie Szumowo	28
Wykres 9	Liczba czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w gminie Dąbrowa Zielona w latach 2017-2021	32
Wykres 10	Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu zambrowskiego w 2021 roku	34
Wykres 11	Budynki mieszkalne podłączone do sieci wodociągowej w % ogółu budynków mieszkalnych w gminach powiatu zambrowskiego w 2021 roku.....	62
Wykres 12	Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem na terenie gminy Szumowo na przestrzeni lat 2017-2021.....	64
Wykres 13	Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Szumowo w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle gmin i powiatu zambrowskiego.....	68
Wykres 14	Podmioty gospodarki narodowej wg klas wielkości na terenie gminy Szumowo w 2017 i 2021 roku.....	72
Wykres 15	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Szumowo	75
Wykres 16	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchnia według grup obszarowych użytków rolnych na terenie gminy Szumowo oraz powiatu zambrowskiego..	76
Wykres 17	Dochody na 1 mieszkańca oraz wydatki na 1 mieszkańca w 2017 i 2021 w gminie Szumowo oraz powiecie zambrowskim	80
Wykres 18	Struktura dochodów budżetu gminy Szumowo w roku 2017 i 2021.....	81
Wykres 19	Udział wydatków bieżących oraz majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach ogółem w gminie Szumowo na przestrzeni lat 2016-2020.....	83
Wykres 20	Wysokość pozyskanych przez gminę Szumowo środków w ramach programów i projektów unijnych w latach 2017-2021	84
Wykres 21	Ocena poszczególnych sfer życia na terenie gminy (w % udzielonych odpowiedzi) ..	86
Wykres 22	Atuty gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi)	87
Wykres 23	Priorytetowe działania do wykonania na terenie gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi).....	87
Wykres 24	Branża gospodarki posiadająca największy potencjał rozwojowy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi)	88

Wykres 25 Wizytówka gminy w 2030 r. według jej mieszkańców – pytanie wielokrotnego wyboru (% udzielonych odpowiedzi).....	88
Wykres 26 Informacje dot. ankietowanych mieszkańców gminy Chłopice.....	89

SPIS ZDJĘĆ

Zdjęcie nr 1 Synagoga w Szumowie.....	51
Zdjęcie nr 2 Kościół Najświętszej Maryi Panny Częstochowskiej w Szumowie	52
Zdjęcie nr 3 Układ przestrzenny miejscowości Paproć Duża	53